

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

ALAPÍTVÁ: 1866.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGÁNAK FOLYÓIRATA

TARTALOM

Tanulmány

GOMBOS KATALIN: A polgári perorvoslati rendszer és átalakulása	57
VÉKÁS LAJOS: Szladits Károly és magánjogi iskolája	72
SZATHMÁRY ZOLTÁN: A szado-mazochista aktusok büntetőjogi vonatkozásai és a sértett beleegyezése	78

Jogalkotásunk nyomában

FÁZSI LÁSZLÓ: A pótmagánvádas eljárás szabályozásának változásairól	93
KÁLMÁN JÁNOS: A szakkérdés vizsgálata a magyar közigazgatási hatósági eljárásjogban	104

Jogirodalom, jogélet

TÉGLÁSI ANDRÁS: Auer Ádám Corporate governance – A felelős társaságirányítás jelenkori dimenziói című monográfiájáról	114
--	-----

CONTENTS / INHALT

Studies / Abhandlungen

- KATALIN GOMBOS:
Civil Remedial System and its Transformation /
System der Rechtsmittel im Zivilprozess und dessen Reform 57
- LAJOS VÉKÁS:
Károly Szladits and His Civil Law School /
Károly Szladits und seine Schule des Zivilrechts 72
- ZOLTÁN SZATHMÁRY:
Criminal Law Aspects of Sadomasochistic Acts and
the Consent of the Victim /
Strafrechtliche Aspekte der sadomasochistischen Handlungen
und die Einwilligung des Opfers 78

On the track of our legislation / Blick auf die Gesetzgebung

- LÁSZLÓ FÁZSI:
On the Changes in the Regulation of the Procedure of
Supplementary Civil Suitor /
Über die Veränderung der Regelung des Ersatzprivatklage-
verfahrens 93
- JÁNOS KÁLMÁN:
The Evaluation of Special Important Facts in the Hungarian
Administrative Procedure Law /
Beurteilung von Sachfragen im ungarischen Verwaltungsver-
fahrensrecht 104

Legal Life, Legal Literature / Rechtsliteratur, Rechtsleben

- ANDRÁS TÉGLÁSI:
On Ádám Auer's Monograph "Corporate governance – Current
Dimensions of Responsible Corporate Governance" /
Über die Monografie „Corporate governance – heutige
Dimensionen der verantwortlichen Unternehmensführung“
von Ádám Auer 114

A KIADVÁNY

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

A MTA Állam- és Jogtudományi
Bizottságának folyóirata

A Szerkesztőbizottság vezetője:
Dr. Korinek László

A Szerkesztőbizottság tagjai:
**Dr. Hamza Gábor, Dr. Lamm Vanda,
Dr. Szalma József**

Főszerkesztő: **Dr. Vörös Imre**

Szerkesztők: **Dr. Szalai Éva,
Dr. Udvarý Sándor**

A szerkesztőség címe: 1037 Budapest,
Montevideo u. 14.

Kéziratot nem őrzünk meg, és nem
küldünk vissza. Amennyiben szerzőnk
valamelyik egyetem állam-
és jogtudományi karán tevékenykedik,
a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége
csak az egyetem megjelölésével közli
a szerző beosztását. A kar, tanszék
megjelölését csak abban az esetben
közöljük, ha nem jogtudományi
karon tevékenykedő szerzőről
van szó. Igazgatási jellegű funkció
(tanszékvezető, igazgató stb.) közlését
a Szerkesztőbizottság ugyancsak
mellőzi.

A publikálással kapcsolatos további
kérdések a voros44@gmail.com címre
küldhetők.

A Kiadó a lapban megjelenő
tanulmányok szerzőinek azonos
összegű honoráriumot fizet.

Kiadja a HVG-ORAC
Lap- és Könyvkiadó Kft.

hvgorac

Lap- és Könyvkiadó Kft.

Előfizetési díja egy évre: 22 800 Ft
Egyes lapszámok külön is
megvásárolhatók 1900 Ft/szám áron.

Nyomdai munkálatok: Multiszolg Bt.

HU ISSN 0021-7166

A Jogtudományi Közlöny korábbi
lapszámai hamarosan kutathatóvá
válnak a Jogkódexen. A 2014 és
2016 közötti lapszámok már online
elérhetőek. www.jogkodex.hu

Jogkódex

Internetes jogi tudástár

Gombos Katalin kúriai bíró, habilitált egyetemi docens, Nemzeti Közszerzői Egyetem (Budapest)

A polgári perorvoslati rendszer és átalakulása*

A 2016. évi CXXX. törvény elfogadását az a cél motiválta, hogy korszerű, a nemzetközi és európai uniós tendenciáknak is megfelelő eljárási szabályok rendezzék a felek bíróság előtti igényérvényesítésének jogi kereteit. Az alapjogi összefüggései miatt különösen fontos a perorvoslati és azzal összefüggő eljárások garanciális jellegű szabályozása. Az új eljárási törvény koncepcionális változtatása, hogy az egységes perrendet professzionális eljárási szabályrendszerként modellezi, valamint osztott perszerkezetet határoz meg, amelynek kihatása van a különböző perorvoslati és azzal összefüggő eljárásokra. Az új törvényben a hagyományosan bevált szabályok mellett – mind a rendes, mind a rendkívüli perorvoslatok között – megjelennek koncepcionálisan új szabályok, alapjogi garanciákkal és új jogintézményekkel együtt.

1. A perorvoslati rendszer fogalmi keretei

A perorvoslati rendszer 2016. évi CXXX. törvénnyé (új Pp.) átalakított rendjének áttekintése előtt célszerű néhány fogalmi előkérdést tisztázni. A *perorvoslat* fogalmát gyakran használják szinonimként a *jogorvoslat* kategóriájával, holott a két fogalmat dogmatikai alapon hagyományosan meg kell különböztetni egymástól. A manapság igen sok szémszögből vizsgált alapjogi összefüggései miatt tágabb kategóriaként a jogorvoslat definiálható, amely a *jogorvoslathoz való alapjogi* eredeztethető.

1.1. Nemzetközi és uniós jogi összefüggések

Kiindulópontnak – ma már alapjogi követelményként – a főként nemzetközi jogi és Európa-jogi dokumentumokból és az ezeket értelmező bírói gyakorlatból levezethető *hatékony jogorvoslathoz való jogot* tekinthetjük. Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvénnyel – az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyvvel együtt – kihirdetett, az *emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről* szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény

(EJEE), valamint az *Európai Unió Alapjogi Chartája*¹ határozza be ennek az alapjognak a kereteit, az e dokumentumok alkalmazására és értelmezésére feljogosított Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) és az Európai Unió Bírósága jogértelmező-jogfejlesztő² gyakorlatával kiegészült tartalommal. A főként uniós jogi alapon nyugvó legszélesebb közelítésben e jog keretei a hatékony jogorvoslat (*effective remedy*)³ biztosításának elvével írhatók le, ahol a tág értelmű (nem csupán eljárásjogi értelemben használt) hatékony jogorvoslatnak tekinthető minden olyan *bírói jogvédelmi eszköz*⁴, ami a jog megfelelő érvényesüléséhez szükséges⁵ (azaz nem csupán a rendes vagy rendkívüli perorvoslatok).

1 HL C 202., 2016.6.7., 389–405.

2 A fogalmat főként a német jogdogmatikában használt megközelítés alapján akként értelmezve, hogy szűk értelemben jogértelmezés a normaszöveg határain belül maradó interpretáció, és a normaszöveg szó szerinti nyelvi-nyelvtani kereteit meghaladó vizsgálat már jogfejlesztésnek tekinthető.

3 DOUGAN, MICHAEL: *National remedies before the Court of Justice. Issues of harmonisation and differentiation*. Oxford, Hart Publishing, 2004.

4 E kérdésről lásd részletesen: GOMBOS KATALIN: *Az uniós jogból fakadó bírói jogvédelmi eszközök szintjei és lépcsőfokai*. Európai jog, 2011. 5. sz. 35–45.

5 E kérdésről lásd részletesen: GOMBOS KATALIN: *Az Európai Unió jogrendszere és közjogának alapjai*. Budapest, Wolters Kluwer, 2017. 349–383.

* Az új polgári perrendtartásról szóló tanulmány sorozat kilencedik tanulmánya (Szerk.)

1.2. A fogalom alkotmányos összefüggései

Az Alaptörvény XXVIII. cikkének (7) bekezdése azt mondja ki, hogy mindenkinek joga van jogorvoslattal élni az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. Ebből a megfogalmazásból következően a magyar jogi fogalomhasználat a fenti tartalmú, legszélesebb értelemben használt *effective remedy*-nél szűkebben, a döntésekkel szembeni eljárási típusú jogvédelmi eszközöket tekinti jogorvoslatnak. A jogorvoslat – eljárásjogi értelemben – valamely sérelmes vagy sérelmesnek vélt határozat megtámadása az (ügy)fél vagy az erre jogosult más személy részéről, azaz a céllal, hogy az arra feljogosított hatóság a határozatot bírálja felül és a jogsérelmet orvosolja.⁶

1.3. A perjog fogalomhasználata

A magyar eljárásjogi szabályok – így az 1952. évi III. törvény (Pp.) is – hagyományosan ennél is szűkebb, csak a polgári perben használatos sajátos jogorvoslati formákat⁷ tekintik perorvoslatnak, és azon belül különböztetik meg azok rendes és rendkívüli formáit. Azokat a perorvoslatokat tekintjük rendes perorvoslatoknak, amelyekkel a jogerőre még nem emelkedett határozatokat lehet megtámadni, míg a jogerős határozatok megtámadására szolgálnak a rendkívüli⁸ perorvoslatok.⁹ Rendes perorvoslat alatt elsősorban a fellebbezés értendő¹⁰, rendkívüli perorvoslat pedig a perújítás és a felülvizsgálat.

A fellebbezés a nem jogerős bírósági határozatok elleni fellebbviteli jellegű¹¹, devolutív hatályú¹² rendes perorvoslat. A perújítás fogalmát összefoglalóan úgy lehet megjelölni, hogy ez a jogorvoslati forma szolgál a jogerős bírósági ítélettel (ami alatt a részítélet, a közbelső ítélet és a kiegészítő ítélet is értendő¹³), és az ítélet hatályú határo-

zatokkal¹⁴ szembeni nem fellebbviteli jellegű rendkívüli perorvoslatra, amelyre csak törvényben meghatározott esetekben¹⁵ kerülhet sor.¹⁶ Amíg a perújítással elsősorban a jogerős ítélet ténybeli hibái küszöbölhető ki, a felülvizsgálat a jogi hibák kiküszöbölésének eszköze, ezzel a perorvoslati formával a jogerős bírósági ítéletek és az ügy érdemében hozott, valamint egyéb jogerős végzések elleni, jogszabálysértésen alapuló, rendkívüli perorvoslatra van lehetőség azzal, hogy az eljárás lefolytatása egycentrumú, arra a legfelsőbb szinten eljáró bíróság – Magyarországon a Kúria – jogosult.

1.3.1. A fogalmak keretei a korábbi eljárási szabályokban

A modernkori, XIX–XX. századi magyar jogirodalom is elválasztotta a jogorvoslat és perorvoslat fogalmát egymástól, és nem meglepő az sem, hogy az egyes meghatározó tekintélyű jogtudósok lényegesen különböző fogalmi keretekben használták azokat. Az 1868. évi perrendtartás (1868. évi LIV. törvénycikk) Hatodik címe a perorvoslatokról szólt, amely a fellebbvitel több formáját (fellebbezés, semmisségi panasz, perújítás) szabályozta. Az 1911. évi polgári perrendtartás (1911. évi I. törvénycikk) nem használta a perorvoslat fogalmát, habár a törvény szülőatyjaként emlegetett Plósz Sándor írásaiban elsősorban a bíró részéről elkövetett jogsértés vagy kötelességszegés orvoslására használta e megnevezést.¹⁷ Ekkoriban a jogirodalom által többségében elfogadott nézet szerint a perorvoslat alatt a fél olyan kérelmét értették, melylyel az államhoz fordul abból a célból, hogy a bíró sértő cselekvénye, vagy mulasztása, vagy pedig a saját maga által létrejött perbeli állapotot megszüntessék.¹⁸

6 BACSÓ FERENC: *A perorvoslatok általános jellemzése*. In: Bacsó Ferenc – Móra Mihály: *Polgári eljárásjog* (szerk: Névai László – Beck Salamon). Budapest, Tankönyvkiadó, 1959. 331–338.

7 A fogalom definiálására lásd: GYÉKICZKY TAMÁS: *Eljárásjogi alaptanok – A polgári eljárás*. Debrecen, Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, Kossuth Kiadó, 2007. 30.

8 KENGyel MIKLÓS: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris, 2013. 252.

9 Elképzelhetők vegyes jellegű perorvoslatok is, amelyek mind a jogerős, mind pedig a nem jogerős bírósági határozatokkal szemben igénybe vehetők. Ilyen tipikusan a határozatok kiegészítése és kijavítása iránti kérelem.

10 Rendes perorvoslati forma lehet még a járulékos jellegű csatlakozó fellebbezés, valamint a bírósági és a fizetési meghagyással szembeni elmentmondás.

11 A fellebbviteli jelleg jelentése, hogy magasabb szinten eljáró bíróság jogosult a sérelem orvoslására.

12 Ez az átszarmaztató hatályt jelenti, ami arra ad lehetőséget a magasabb fokon eljáró bíróságnak, hogy úgy orvosolja a határozat sérelmét, hogy maga hozza meg az elsőfokú bíróság helyett a jogszabályoknak megfelelő döntést.

13 NÉMETH JÁNOS – KISS DAISY: *A polgári perrendtartás magyarázata* 2. CompLex, Budapest, 2010. 960.

14 Ilyenek például a bíróság által jogerős végzéssel jóváhagyott egyezség, a jogerős bírósági meghagyás, a jogerős fizetési meghagyás, továbbá a perújítás szempontjából az ítélet hatályú határozatokkal egy tekintet alá esik a hagyatéki eljárásban az özvegyi jog megváltásáról köthető, közjegyző által jogerős végzéssel jóváhagyott egyezség. Az ítélet mellett az egyéb határozatok közül az olyan érdemi határozat is ide sorolandók, amikhez anyagi jogerőhatás kapcsolódik.

15 KENGyel MIKLÓS: *Magyar polgári eljárásjog*. Osiris, Budapest, 2014. 411.

16 A perújítás fogalmi kérdéseire lásd továbbá: NÉMETH–KISS: i. m. 960–996., WOPERA Zsuzsa et al.: *Polgári eljárásjog II*. HVG-ORAC, Budapest, 2013., KISS DAISY: *A polgári per titkai*. HVG-ORAC, Budapest, 2014. VARGA ISTVÁN – SZABÓ IMRE – ZAJCSEK KÁROLY: *A határozati és a perorvoslati fejezetek egyes kodifikációs kérdései*. In: Németh János – Varga István (szerk.) *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. HVG-ORAC, Budapest, 2014. 570–577.

17 PLÓSZ SÁNDOR: *Összegyűjtött dolgozatai*. Budapest, MTA 1927. 322–323. Idézi: KENGyel i. m. (8. jegyzet) 250.

18 MAGYARY GÉZA: *A magyar polgári peres eljárás alaptanai. (A perbeli cselekmények tana.)* Budapest, 1898. 313. Idézi: KENGyel i. m. (8. jegyzet) 250–251.

Tanulmány

1.3.2. Az 1952. évi III. törvény elnevezései

A korábban hatályos Pp. visszatért a perorvoslatok elnevezéshez, és e cím alatt olyan jogorvoslati formákat nevesített (eredetileg fellebbezést, perújítást, törvényességi óvást¹⁹, majd ez utóbbi helyett felülvizsgálatot²⁰), amelyek – Németh János definícióját használva – összefoglaló jellemzője, hogy az a bírósághoz intézett valamely kérelem, amelyet a polgári peres eljárás során hozott, illetőleg azzal azonosnak minősülő, a törvénynek *meg nem felelő* vagy *meg nem felelőnek vélt bírósági határozat* ellen irányul, abból a célból, hogy az *okozott jogsérelem egy újabb bírósági határozat által, közvetlenül a sérelmezett határozatra visszaható módon megszüntetésre kerüljön*.²¹

Ezt a rendszert egészítették ki 2012-től a Pp. utolsó olyan módosításával²², ami bizonyos keretek között a jogorvoslati eszközöket érintette²³, bár kétségtelenül akkori rendszertani elhelyezése szerint csak egyfajta *különleges eljárás*ként. Ekkor kerültek ugyanis az eljárásjogi szabályok közé – a Pp. XXIV. önálló fejezeteként – az alkotmányjogi panasz esetén követendő eljárásra, az alkotmányjogi panaszra vonatkozó szabályok. Az Alkotmánybíróság által az 57/1991. (XI. 8.) AB határozattal jogorvoslati eszközként definiált alkotmányjogi panasz jogintézményét a magyar jog már az 1989. évi XXXII. törvény óta ismerte, azonban 2012. január 1. napjával az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (Abtv.) részben módosította a korábbi szabályokat, részben pedig bevezetésre került az alkotmányjogi panasz egy olyan új fajtája, amit a jogirodalomban *valódi alkotmányjogi panasz*nak nevez.²⁴ Lényege, hogy az Alkotmánybíróság az

ilyen alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját.²⁵

1.3.3. Az új Pp. fogalmi keretei

Az új Pp. Hatodik Részében egy helyre koncentrálni a törvényben nevesített jogorvoslati formákat, és a megváltozott szemléletű szabályozást mutatja, hogy e rész elnevezése a Perorvoslatok és azzal összefüggő eljárások szabályaira változik. Ez a változtatás valamelyest oldja a perorvoslatok és jogorvoslatok merev elkülönítését, de valószínűsíthetően további elméleti vitákat generálhat majd az egyes fogalmak dinamikus jelentéstartalom-változása és az uniós és nemzetközi szinten felbukkanó eljárásjogi tendenciák magyar jogra vonatkozó szükségképpen kihatásai miatt. A perorvoslatokkal összefüggő eljárások tágabb kategóriájába jogorvoslati típusú és a fenti értelemben effective remedy-típusú jogvédelmi eszközök is beleértendők, és minden olyan orvoslási eszköz is ide kell tartozzon, ami a feleket a bírósági határozatok hozatala révén ért sérelmek kiküszöbölését célozza.

2. A perorvoslati rendszer változásai, a rendes (általános) perorvoslatra vonatkozó főbb szabályok az új Pp.-ben

A perorvoslatokra és azzal összefüggő eljárásokra vonatkozó új szabályozás legfontosabb elemei az alábbiakban foglalhatók össze: a korábbi jogi hagyományoknak megfelelően a perorvoslati formák közül az új Pp. is szabályoz rendes és rendkívüli orvoslási formákat. Az általános, rendes perorvoslati forma a fellebbezés marad. Nem változik az sem, hogy főszabály szerint a rendes perorvoslati rendszer egyfokú marad.²⁶ Az új Pp. alapvetően nem változtat a Pp. megszokott fellebbezési szabályain, ugyanakkor a megváltozott, osztott perszerkezet²⁷ által megkövetelt változásokat következetesen végrehajtja.²⁸

A rendkívüli orvoslási eszköznek tekinthető perújítás szabályai a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény indokolása (Törvény indokolása) szerint koncepcionálisan nem változnak, de a nemzetközi és európai uniós szinten érzékelhető tendenciák miatt mégis

19 Az Alkotmánybíróság a 9/1992. (I. 30.) AB határozatával megállapította a törvényességi óvás alkotmányellenességét, és az erre vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket 1992. december 31-ei hatállyal megsemmisítette.

20 Az V. Pp. novella, az 1992. évi LXVIII. törvény határozta meg a felülvizsgálati eljárást mint alanyi jogon igénybe vehető rendkívüli perorvoslatot.

21 NÉMETH JÁNOS: *Rendkívüli perorvoslatok a magyar polgári eljárásban*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975. 44.

22 2011. évi CCI. törvény 3. § (7) bekezdése. Hatályos: 2012. I. 1-jétől.

23 A probléma dogmatikai gyökere abban keresendő, hogy az mivel az Alkotmánybíróság nem tagolható be a rendes bíróságok közé, ebben az értelemben nem része az igazságszolgáltatásnak, így az alkotmányjogi panaszt csak olyan jogorvoslatként lehet kezelni, ami alanyi jogon jár, de nem tekinthető a bírósági eljárás folytatásának. Viszont az alkotmánybírósági megsemmisítő határozatot követően szükségessé válhat rendes bírósági eljárás, ami valamiféle sajátos perorvoslati formaként kezelhető.

24 A valódi alkotmányjogi panaszok jogi természetét illetően lásd részletesebben az Alkotmánybírósági Szemle tematikus 2012. 1. számát, különösen az alábbi írásokat: PACZOLAY PÉTER: *Megváltozott hangsúlyok az Alkotmánybíróság hatáskörében*. Alkotmánybírósági Szemle 2012. 1. sz. 67–70.; DARÁK PÉTER: *Az alkotmányjogi panasz bírói szemmel*. Alkotmánybírósági Szemle 2012. 1. sz. 70–73.; BALOGH ZSOLT – MAROSI ILDIKÓ: *Vonzások és taszítások bíróságok között; Gondolatok az alkotmányjogi panaszról*. Alkotmánybírósági Szemle 2012. 1. sz. 73–80.; VÖRÖS IMRE: *A magyar Alkotmánybíróság esete az európai joggal*. Alkotmánybírósági Szemle 2012. 1. sz. 114–122.

25 Alaptörvény, Az Állam fejezet, 24. cikk (2) bekezdés d) pont.

26 Az új Pp. Szakértői Javaslat előkészítése során felvetődött a kétfokú fellebbezés bevezetésének kérdése, de végül a Javaslat is úgy foglalt állást, hogy a perorvoslati rendszer átfogó átalakítására nincs szükség. Lásd: VARGA ISTVÁN – ÉLESS ISTVÁN (szerk.): *Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. Budapest, HVG-ORAC, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2016. 529.

27 Az osztott perszerkezet fogalmi kérdéseiről és hatásairól lásd részletesebben: WOPERA ZSUZSA: *Az új polgári perrendtartás elvi alapjai*. Jogtudományi Közlöny 2017. 4. sz. 153–161.; WALLACHER LAJOS: *Az osztott perszerkezet bevezetésének közvetett hatásai az új polgári perrendtartásban*. Jogtudományi Közlöny 2017. 12. sz.

28 A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény indokolása. (A továbbiakban: Törvény indokolása) a 364. §-hoz.

átalakítják – legalább annak egyik fajtáját illetően – a definitív fogalmi kereteket.

A felülvizsgálat tekintetében lényeges változás a megengedhetőségi vizsgálat bevezetése. Az új Pp. az értékhatár alatti vagyoni jogi perekben és azokban a vagyoni jogi perekben, ahol az elsőfokú bíróság ítéletét a másodfokú bíróság azonos jogszabályi rendelkezésre utalással, azonos jogi indokok mentén hagyta helyben, új lehetőségként bevezeti a felülvizsgálati eljárás engedélyezését annak érdekében, hogy a Kúria ezen ügyek tekintetében is eleget tudjon tenni az Alaptörvényben foglalt²⁹, a joggyakorlat irányításával és egységének biztosításával kapcsolatos feladatainak.³⁰

Az új Pp. XXX. fejezetében az alkotmányjogi panasz esetén követendő eljárás szabályait nevesíti a perorvoslatokkal összefüggő eljárások keretei között.

Az új Pp. koncepcionális változtatása, hogy az egységes perrendet *professzionális eljárási szabályrendszerként* modellezi³¹, és ehhez képest különösként határozza meg azokat a törvényi szituációkat, amikor eltérő eljárásra kerülhet sor. A törvény – az új Pp. 20. §-ának megváltozott szabályozási technikájából kiolvashatóan – ilyen elvi-dogmatikai alapokból kiindulva határoz meg általános elsőfokú hatásköri szabályokat a törvényszék számára, és eltérésként szabályozza azokat az ügycsoportokat, amelyek a járásbíróságok elsőfokú hatáskörébe tartoznak.³² Ezért az új Pp.-ben a főszabályhoz képest *eltérő eljárási szabályként* kerül megfogalmazásra egyrészt a *járásbírósági ítéletek elleni fellebbezés*, másrészt a *végzések elleni fellebbezés* speciális szabályrendszere.

2.1. A fellebbezés

A fellebbezés általános szabályai között megmarad az az elv, hogy a másodfokú eljárásban az elsőfokú eljárás szabályait kell alkalmazni, azonban a szabályozási koncepció egy más területen megmutatkozó sajátossága, az osztott perszerkezet³³ következtében szükséges annak törvényi szintű kimondása, hogy a *másodfokú eljárásban nem különül el perfelvételi és érdemi tárgyalási szak*. Kisebbségi jelentőségű változás, hogy a *jegyzőkönyv folyamatos felvétel útján történő készítésének nincs helye*.

Az új Pp. a másodfokú eljárás megindításával kapcsolatos jelentős – jogbiztonságot és egységes jogalkalmazást elősegítő – újítása, hogy egyértelműen *meghatározza a*

*fellebbezhető határozatok*³⁴ körét. A fellebbezési jog terjedelmének és határidejének, valamint a fellebbezést előterjesztők alanyi körének meghatározására vonatkozó szabályok, továbbá a fellebbezés halasztó hatályának és a kivételi szabályként érvényesülő előzetes végrehajthatóságra vonatkozó szabályai lényegileg nem változtak.

A fellebbezés elintézésének szakaszolásában, e területen az első- és másodfokú bíróságnak, illetve a másodfokú tanács elnökének jogköreire vonatkozó szabályokban sincs lényegi változás. Ugyancsak ismerős szabály a felek rendelkezési jogának megnyilvánulásaként a fellebbezés visszavonására vonatkozó szabályozás.

2.1.1. A felülbírálati jog

A törvény újszerű szabályozási logikája folytán a norma szintjén *koncentráltan jelennek meg a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörének szabályai*, ezen belül az, hogy az elsőfokú ítélet milyen okokból támadható, továbbá ehhez szorosan kapcsolódó kérdésként az, hogy a másodfokú bíróság *devolutív hatállyal* hogyan jogosult a jogsérelmet úgy orvosolni, hogy az ügy érdemében dönt és maga hozza meg a törvénynek megfelelő határozatot. Növumnak számít a törvényben, hogy nevesíti az új Pp. a *felülbírálati jogot*, a másodfokú bíróság lehetőségeit *egy eljárásjogi és öt anyagi jogi felülbírálati jogkörben* konkretizálva. A másodfokú bíróság felülbírálhatja az elsőfokú bíróság eljárásának szabályszerűségét, valamint felülbírálhatja az elsőfokú bíróság ítélete anyagi jognak való megfelelőségét is. Ez utóbbi jogkör lehetőségeit a törvény öt további pontban részletezi. Az anyagi jogi felülbírálat során a másodfokú bíróság a *bizonyítás*³⁵ *eredményét okszerűtlennek minősítheti*, és ennek alapján a tényállást módosíthatja, kiegészítheti. Ez az elsőfokú bíróság által gyakorolt mérlegelési jogkörrel összefüggésben azt jelenti, hogy a bizonyítás eredményének mérlegelését illetően a törvény *csak az okszerűtlen mérlegelés felülbírálatát engedi meg*, azaz jogszálysértés megállapítása nélkül a mérlegelés megváltoztatására nincs lehetőség.³⁶ Ettől *meg kell különböztetni az anyagi jogi mérlegelési jogkör* gyakorlását, ami tekintetében a másodfokú bíróságot *felülmérlegelésre is jogosítja* az új Pp. azzal, hogy lehetővé teszi: a másodfokú bíróság jogszálysértés megállapítása nélkül is felülmérlegelheti az elsőfokú bíróságnak az anyagi jogszabályok szerinti mérlegelési jogkörben hozott döntését. Ez az elhatárolás a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha *bizonyítási kérdésben*

29 Az Alaptörvény 25. cikkének (3) bekezdésében meghatározott feladatok.

30 Törvény indokolása a 409. §-hoz.

31 Lásd erről részletesebben: UDVARY SÁNDOR: *A jövő polgári perrendtartása madártávlatból*, Pro futuro: a jövő nemzedékek joga, 2016. 2. sz. 115–127.

32 A hatásköri kérdésekről lásd részletesebben: PRIBULA LÁSZLÓ: *Hatásköri és illetékességi szabályok az új polgári perrendtartásban*. Jogtudományi közlöny, 2017. 6. sz. 261–269.

33 WOPERA i. m. és WALLACHER i. m. (27. jegyzet).

34 A törvény által ki nem zárt körben fellebbezésnek van helye az elsőfokú bíróság ítélete ellen, továbbá az olyan (akár elsőfokú, akár másodfokú eljárásban hozott) végzésekkel szemben, amelyek elleni fellebbezés lehetősége az új Pp. valamely rendelkezése expressis verbis megengedi.

35 A perhatékony és időszűrés oldaláról, valamint a bizonyítás során a feleket és a bíróságot terhelő kötelezettségek szemszögéből a bizonyítás általános kérdéseit lásd részletesebben: SZABÓ IMRE: *Szakértelem és felelősség*. Jogtudományi közlöny, 2017. 9. sz. 372–385.

36 Törvény indokolása a 369. §-hoz.

Tanulmány

merül fel a mérlegelés, akkor *csak okszerűtlen mérlegelés* eredményez felülbírálatot, míg ha a *mérlegelés anyagi jogi kérdésben* (például jogviszony minősítése, szerződéstípus meghatározása) merül fel, ebben a másodfokú *felülbírálati jogkör nem korlátozott*.

Az anyagi felülbírálat során³⁷ lehetőség nyílik arra, hogy a fél által az első- vagy másodfokú eljárásban hivatkozott *tény megállapítására a másodfokú bíróság bizonyítást folytasson le*, és annak alapján a *tényállást módosítsa, kiegészítse*. A másodfokú bíróság jogosult arra is, hogy a *megállapított tényekből az elsőfokú bíróságtól eltérő jogi következtetést vonjon le*, a megállapított tényeket *másként minősítse*, és *határozhat olyan kérdésben, amelyben az elsőfokú bíróság nem tárgyalt, illetve nem határozott*.

Anyagi pervezetési hiba esetén a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletének, illetve eljárásának az anyagi pervezetéssel összefüggő részét vizsgálhatja és minősítheti úgy, hogy egyúttal elvégzi a saját anyagi jogi álláspontja szerint helyes anyagi pervezetést, amelynek során lehetőséget biztosíthat a feleknek perfelvételi, illetve a szakértői bizonyítással kapcsolatos nyilatkozat előterjesztésére, és ezekhez kapcsolódóan bizonyítást folytathat; a felek tudomására hozza az általa hivatalból észlelt tény, vagy a felektől és az elsőfokú bíróságtól is eltérő jogértelmezést, a kérelemtől jogszabály alapján való eltérés szükségességét, és lehetőséget biztosít e körben nyilatkozataik megtételére, továbbá bizonyítást folytathat.

A szabályozás megváltozása egyben azt is jelenti, hogy mind a bíróság, mind a felek számára *egyértelmű mind a felek rendelkezési jogára, peranyag-szolgáltatási kötelezettségére vonatkozó mérce*, mind pedig a *bíróság érdemi döntésének korlátaira vonatkozó szabály*. A másodfokú eljárás főszabálya változatlanul a kérelemre történő felülbírálat, ez alól az ún. *kötelező hatályon kívül helyezési okok* képeznek kivételt, melyeket *ex officio* kell figyelembe venni.

2.1.2. Kérelmek a fellebbezési eljárásban

A fellebbező félnek egyértelműen meg kell határoznia, hogy a másodfokú bíróságtól a *felülbírálatot milyen körben* kérelmezi, és a fellebbezőnek *részletes indokolást* kell adnia. Ha a fellebbező a bizonyítás eredményeként meghatározott tényállást sérelmezi, a fellebbezésből ki kell derülnie, hogy a bizonyítás felülmérlegelésére és ennek alapján más tényállás megállapítására irányul a fellebbezése, valamint elő kell adnia az új tényállás megállapíthatóságának alapjául szolgáló indokokat. A jogszabálysértésre hivatkozás esetén jogszabályhelyre hivatkozással fel kell tüntetni azt az anyagi vagy eljárási jogszabálysértést,

amelyen a fellebbezés alapul, valamint ennek részletes indokait.

A *bírói gyakorlat alapján*³⁸ helyezte el az új Pp. a fellebbezés tartalmának szabályai között, hogy az ítélet hatályon kívül helyezését a fél az abszolút hatályon kívül helyezési okok mellett akkor is kérheti, ha az elsőfokú *eljárás lényeges szabályainak az ítélet érdemére kiható megsértésére* hivatkozik. Ilyenkor az ítélet megváltoztatására irányuló kérelem előterjesztése nélkül – mivel a fellebbezési kérelem köti a másodfokú bíróságot – a fellebbezésről hozott döntésében csak a hatályon kívül helyezésről születhet döntés.

A fellebbezési ellenkérelemre, továbbá a csatlakozó fellebbezésre vonatkozó szabályok tartalmilag változatlanok. Az osztott perszerkezetből és az elsőfokú eljárás új szabályaiból következik viszont az a változás, hogy a *másodfokú eljárásban a keresetet, illetve ellenkérelmet főszabály szerint megváltoztatni nem lehet*. A fél akkor változtathatja meg tényállítását, és erre vonatkozóan akkor terjeszthet elő új bizonyítási kérelmet, ha azt az elsőfokú érdemi tárgyalás berekesztését követően a fél tudomására jutott olyan tény indokolja, amelyről önhibáján kívül korábban nem tudott, feltéve, hogy az elbírálás esetén rá nézve kedvezőbb ítéletet eredményezett volna. A kereset- és ellenkérelem-változtatás *speciális esete* az, ha vagy a másodfokú bíróság anyagi pervezetése nyitja meg ennek lehetőségét, vagy az elsőfokú bíróság mulasztotta el előzetesen tájékoztatni és nyilatkoztatni a feleket az anyagi pervezetés körében a bíróság által hivatalból figyelembe vett bizonyos jogilag releváns körülményekről, így a fellebbezésben nyílik meg a lehetősége a félnek erre nyilatkozni.

Az új Pp. *önálló jogintézményként* szabályozza az elsőfokú eljárásban a fél által védekezésként önállóan perbe vitt anyagi jogi igényt, a *beszámítás útján érvényesített ellenkövetelést*. Ennek megfelelő *új szabálya* a törvénynek, hogy olyan vitatott, elbírálandó anyagi jogi igényt nem lehet a másodfokú perbe vinni, ami az elsőfokú eljárásnak nem volt tárgya, ezért a *másodfokú eljárásban beszámítási kifogást csak akkor lehet előterjesztani, ha azt az ellenfél elismeri, vagy ha az más perben hozott jogerős ítéleten alapul*.

2.1.3. A fellebbezés elbírálása

A fellebbezés elbírálásának *főszabálya a tárgyaláson kívüli elbírálás*, ami a korábban megszokott szabályokkal ellentétes generálklauzula, ugyanakkor a garanciális szabályok – bizonyos észszerű korlátozásokkal – lehetővé teszi a tárgyalás tartásának kérelmezését, illetve a fellebbezés tárgyaláson való elbírálását.

37 Lásd erről a kérdésről részletesebben: WOPERA ZSUZSA (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. Wolters Kluwer, 2017.

38 Pl. BDT 2014.3190., 2009.2052., Kúria 1/2016. (II. 15.) PK véleményének 5. pontja.

2.1.3.1. A fellebbezés alapján hozható határozatok

A fellebbezések elbírálása alapján hozható *határozatok típusait* az új Pp. címükben is eltérően *nevesítve pontosítja*, jellegükben azonban kevés változás mutatható ki. A másodfokú döntések végzés vagy ítélet (közbenső ítélet, részítélet) formájában hozhatók. Vannak esetek, amikor az elsőfokú ítéletet *kötelezően hatályon kívül kell helyezni az eljárás megszüntetése miatt*, a hatályon kívül helyező további határozatok két típusa aszerint kerül külön-külön szabályozásra, hogy az ítélet hatályon kívül helyezésére *eljárási szabálysértés miatt kötelezően* vagy *mérlegelhető* okból kerül sor. A szabályozás megközelítésbeli újdonságának az tekinthető, hogy a kötelező hatályon kívül helyezési oknak nem minősülő esetekben az eljárási szabálysértések miatt a törvény *csak akkor teszi lehetővé az ítélet hatályon kívül helyezését*, ha a felek valamelyike a fellebbezésében az elsőfokú eljárás szabályszerűségének *felülbírálatára* irányuló jogköre gyakorlását *kéri* a másodfokú bíróságtól.³⁹ A törvény nem zárja el a másodfokú bíróságot a lényeges eljárási szabálysértés *hivatalból* való észlelésétől, azonban a fél rendelkezési jogának a másodfokú eljárásban is érvényesülnie kell, ezért előírja, hogy erről – a következményekre való figyelmeztetés mellett – *tájékoztatnia* kell és csak a fellebbező fél kérelmére veheti azt figyelembe. A korábban hatályos (1952:III. tv.) szabályoktól *eltérően*, ha a fellebbező nem kíván rá hivatkozni, a másodfokú bíróság e körben a felülbírálati jogkörét nem gyakorolhatja, a rendelkezésre álló adatok és a fellebbezés korlátai közt kell döntenie.⁴⁰ Ha hatályon kívül helyezésre nincs szükség, a *másodfokú bíróság helybenhagyó és megváltoztató ítéletet*⁴¹ hozhat.

A másodfokon hozandó határozatokkal kapcsolatos új szabály, hogy az elsőfokú bíróság ítéletének *hatályon kívül helyezésére önmagában nem kerülhet sor azon az alapon, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság anyagi pervezetésével nem ért egyet*. Ez a rendelkezés összhangban áll az ítélet hatályon kívül helyezésével kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 1/2014. (VI. 30.) PK vélemény megállapításával, mely szerint a korábban hatályos Pp. 3. § (3) bekezdése szerinti tájékoztatási kötelezettség megsértése önmagában nem szolgálhat alapul a hatályon kívül helyezésre; ezt csak a konkrét eljárásjogi szabályok sérelme alapozhatja meg. A törvény a korábbi Pp. 3. § (3) bekezdéséhez kapcsolódóan kialakult és *nemkívánatos* másodfokú gyakorlatnak kívánja elejét venni és gátat szabni annak, hogy az anyagi pervezetés szabályai vonatkozásában ehhez hasonló alakuljon ki.⁴²

Változatlan szabály, hogy az egyezség és szünetelés esetén a fellebbezéssel támadott ítéleti rendelkezés hatályát veszti. Nem változtat a törvény a másodfokú ítélet tartalmára valamint a perköltséggel kapcsolatos szabályozásra vonatkozóan sem. Ugyanakkor *változás*, hogy az elsőfokú eljárásában bevezetett osztott perszerkezetre figyelemmel változik a *bíróság hatályon kívül helyező végzésének tartalma*. A végzésnek tartalmaznia kell az *elsőfokú ítélet ismertetését, a hatályon kívül helyezés okait*, továbbá az *új eljárásra vonatkozó utasításokat*. A hatályon kívül helyező végzésben *pontosan és konkrét jogszabályhelyre hivatkozással meg kell jelölni*, hogy milyen okból és mit tekintett a másodfokú bíróság az *eljárás megismétlését igénylő jogszabálysértésnek*. Emellett az elsőfokú bíróság számára pontosan meg kell határozni a *szükséges eljárási cselekményeknek* azt a sorát, amelyek foganatosítása útján a megismételt eljárásban elérhető a jogszabályoknak megfelelő határozat meghozatala, ezért sem mellőzhető a hatályon kívül helyezést megelőzően adott esetben a *félnek a célzott bizonyításra vonatkozó nyilatkozatának a beszerzése*. A másodfokú bíróság utasításában, amennyiben a per adatai vagy a másodfokú tárgyalás alapján megállapítható, a felek jogállását tisztázhatja és rögzítheti. Egyértelműen és jól áttekinthető módon ismertetnie kell jogi következtetéseit, és az elsőfokú bíróság szükséges eljárási cselekményeit.⁴³

2.1.4. A járásbíróságra és a végzés elleni fellebbezésre vonatkozó eltérő szabályok

Az új Pp. a járásbírósági eljárásra *két eltérő szabályt* tartalmaz: ha az eljárásban a fél *jogi képviselő*⁴⁴ *nélkül jár el*, a *fellebbezését jegyzőkönyvbe mondhatja* a jogorvoslathoz való jog gyakorlásának hatékony biztosítása érdekében, továbbá *mellőzhető* a fellebbezés alapjául szolgáló jogszabálysértés esetén a *jogszabályhelyre hivatkozás*. Egyéb szabályaiban irányadók a törvényszék határozataival szembeni fellebbezésre vonatkozó szabályok a járásbíróság által hozott határozatokkal szembeni fellebbezés elbírálására is. A végzések elleni fellebbezések szabályain az új Pp. lényegileg nem változtat.

2.2. A perújításra vonatkozó szabályok

A perújítás jogintézménye az új szabályozás értelmében *kettős célt* szolgál: egyrészt módot ad az alapperben *el nem bírált tények, bizonyítékok* elbírálására, másrészt erősödött az a funkciója, hogy *bizonyos jogsértések, szabálytalanságok orvoslásának is eszköze*. Speciális perújítási sza-

39 Itt az új Pp. a Kúria 1/2014. (VI. 30.) PK véleményében rögzített és a másodfokú bíróságtól elvárt szempontokat jeleníti meg a hatályon kívül helyezés szükségességének vizsgálatához.

40 Törvény indokolása a 381. §-hoz.

41 Részítélettel vagy közbenső ítélettel is rendelkezhet.

42 Törvény indokolása a 384. §-hoz.

43 Törvény indokolása a 386. §-hoz.

44 A jogi képviselettel kapcsolatos új szabályokról átfogóan lásd: RÉTI LÁSZLÓ: *A megújult képviseleti szabályok*. Jogtudományi Közlöny, 2017. 11. sz. 463–471.

Tanulmány

bályok hiányában a perújítási eljárás során az alapperre vonatkozó – a Pp. Harmadik Részében megfogalmazott – általános szabályokat kell alkalmazni. A hatásköri szabályoktól függően így a *törvényszéki, vagy a járásbíróági eljárás szabályai szerint* kell a bíróságnak eljárnia, és miután helye van perújításnak a jogerős fizetési meghagyás ellen is, ez esetben a *fizetési meghagyásos eljárással összefüggő szabályok szerinti eljárás* az irányadó.

Változatlan szabálya a perújítási eljárásnak, hogy jogerős ítélettel, vagy ítélet hatályával rendelkező határozatokkal szemben igénybe vehető orvoslási eszközről van szó. A perújítás alapja tekintetében ugyancsak változatlan az új tényre, bizonyítékra, illetve olyan jogerős bírói vagy más hatósági határozatra hivatkozás lehetősége, amelyet a bíróság a perben nem bírált el, feltéve, hogy elbírálás esetén az a perújító félre kedvezőbb ítélet meghozatalát eredményezhette volna. Változatlanul perújítás alapja lehet az a helyzet is, ha a fél az ítélet hozatalában részt vett bírónak, az ellenfélnek vagy másnak a bűncselekménye miatt törvény ellenére lett pervesztes.

2.2.1. A perújítási okok változásai

Ugyanakkor a törvény egy lényeges koncepcionális kérdésben lényegesen módosította a perújítási okok körét. A jogirodalmat régebb óta foglalkoztató kérdés volt az olyan helyzetek jogorvoslati-perorvoslati formákkal való rendezése, amikor valamilyen *alapjogi jogsérelem* érte a peres felet a bíróságok által lefolytatott eljárás és/vagy a meghozott jogerős határozat révén, különösen, ha a kérelmezőtől az EJEE-ben lefektetett *tisztességes eljárás követelményével összeegyeztethetetlen módon tagadják meg a bírósághoz jutás jogát*. Az EJEB az ilyen esetekre a *kérelmre történő perújítás vagy felülvizsgálat* lehetőségének megteremtését tekintette a jogsértés orvoslása megfelelő módjának.⁴⁵ Ezért vetődött fel, hogy még az *EJEB által megítélt méltányos kárpótlás mellett* is szükséges lehet valamely *„re-examination”* vagy *„reopening”* eljárás lehetőségének megteremtése.⁴⁶

Az *Európa Tanács Miniszteri Bizottsága* 2000. január 19-én, a Miniszteri Küldöttek 694. ülésén foglalkozott e kérdésekkel és elfogadta a tagállamok felé az *EJEB ítéletét követően egyes ügyek nemzeti szinten történő újbóli megvizsgálásáról és megnyitásáról* szóló ajánlását.⁴⁷ Az ajánlás szerint bizonyos körülmények között az EJEE 41. cikke alapján megítélt igazságos elégtételen kívül egyéb intézkedések,

és/vagy olyan általános intézkedések meghozatala is szükségessé válhat, amelyek biztosítják, hogy a sértett fél – lehetőleg – ugyanolyan helyzetbe kerüljön, mint amilyen helyzetben az EJEE megsértését megelőzően volt (*restitutio in integrum*). A Miniszteri Bizottságnak az EJEB ítéletei végrehajtásának ellenőrzése terén szerzett gyakorlata azt mutatta, hogy kivételes körülmények között az ügy újbóli megvizsgálása, illetve az eljárás újbóli megnyitása bizonyul a leghatékonyabb, ha nem az egyetlen eszköznek az eredeti állapot helyreállításához.

Az ajánlás elfogadását követően az Európa Tanács több országában fogadtak el olyan polgári eljárásjogi szabályokat, amelyek e kritériumoknak megfelelnek.⁴⁸ *Svájcban* már gyakorlata is van az EJEB-ítéletet követő perújítási eljárásoknak, amiből egyrészt látszik, hogy *nem automatizmusként* érvényesül a rendkívüli jogorvoslati lehetőség, másrészt az is, hogy a jogintézmény *sajátos remedy funkciót* tölt be. Megállapítható a gyakorlati példákából, hogy pusztán az alapjogi jogsértést megállapító, *EJEB által hozott határozat nem vonja automatikusan maga után az érintett peres eljárások újratárgyalását*, de az új Pp. 393. § c) pontjával megteremtett kérelemre történő perújítás *megfelelő jogorvoslati eszköz* lehet a jogsértés kiküszöbölésére különösen olyan esetekben, ha az *elszenvedett jogsérelem kártalanítással nem orvosolható*.

Az új Pp. 393. § c) pontja szerinti *perújítás alapját* az *EJEB által meghozott EJEE-t* vagy annak kiegészítő jegyzőkönyveiben meghatározott valamely *jog megsértését megállapító ítélete* képezheti. Ez a speciális jogorvoslat *egyedi jogvédelmi eszköz*. A perújító fél csak a *saját ügyében meghozott ítéletre* hivatkozhat, azaz általában az EJEB joggyakorlatára történő hivatkozás nem lehet a perújítás alapja akkor sem, ha más panaszos számára hasonló ténybeli alapokon állapít meg egyezményisértést az EJEB. A perújítás *konjunktív előfeltétele*, hogy az ügyben hozott jogerős ítélet ugyanazon jogsértésen alapuljon, mint amire az *EJEB elmarasztaló határozata* vonatkozik. Ez a feltétel úgy értelmezendő, hogy csak a *jogsértés tényleges kiküszöböléséhez szükséges körben indokolt a perújítás*, továbbá ebből a körből kizárhatók a kapcsolódó, akár az alapjogvitával összefüggő további eljárásokban hozott határozatok is. A kérelemre történő perújítás feltétele továbbá, hogy a perújító fél az *EJEB-től elégtételt nem kapott, illetve a sérelem kártalanítással nem orvosolható*. Ez utóbbi két fordulat *alternatív*, azaz bármelyik fennállása elegendő a kérelem előterjesztésének indokaként.

Az új Pp. 393. § d) pontja szerinti *perújítási ok megfogalmazásában újszerű*, követi a törvény szóhasználatát. Ez az ok akkor merül fel, ha a keresetlevelet az új Pp. 176. § (1)

45 Lásd: Öcalan v. Turkey [GC] no. 46221/99. §§ 207–210, ECHR 2005-IV.

46 Lásd részletesebben: GOMBOS KATALIN: *A perújítás újrászabályozásának kérdései európai jogi, alapjogi összefüggésben. Adalékok a polgári perrendtartás rekodifikációjához*. In: Gellén Klára – Görög Márta (szerk.): *Lege et Fide: Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára*. (Pólay Elemér Alapítvány könyvtára; 65.) Szeged, Iurisperitus Bt., 2016. 156–166.

47 Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2000) 2. sz. ajánlása.

48 Azon országok, ahol vannak ilyen eljárásjogi szabályok: Bosznia-Hercegovina, Csehország, Észtország, Hollandia, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Németország, Olaszország, Portugália, Románia, Svájc, Szlovákia.

bekezdés d) pontja alapján *viszsa kellett volna utasítani*⁴⁹, vagy az *eljárást az új Pp. 240. § (1) bekezdés a) pontja alapján meg kellett volna szüntetni*. Ha ezek az eljárási következmények elmaradtak, csak a perújítás orvosolhatja azt a problémát, hogy a *perben hozott ítéletet megelőzően ugyanarra a jogra nézve már korábban is hoztak bíróságok jogerős ítéletet*.

Garanciális jellegű perújítási szabály az új Pp. 393. § e) pontja, amely változatlanul arra az esetre teszi lehetővé a perújítást, ha a keresetlevelet vagy más iratot a fél részére a *hirdetményi kézbesítés szabályainak megsértésével* hirdetmény útján kézbesítették. Erre hivatkozással *csak az a fél* élhet perújítással, *akinek az iratot hirdetmény útján kézbesítették*. A perújítás további korlátja, hogy arra kizárólag akkor kerülhet sor, ha a hirdetményi kézbesítés, és az azt követő eljárás érvénytelenségét a bíróság az elsőfokú eljárásban vagy egyéb perorvoslatban kérelemre nem mondhatta ki, és a fél a hirdetményi kézbesítést követő eljárást nem hagyta jóvá. Már az 1952-es Pp. is tartalmazta 2009. január 1-től a hirdetményi kézbesítés szabályainak megsértése miatt perújítási okot, és az erre alapított perújítási kérelem speciális eljárási szabályait, az új Pp. a korábbi szabályozást átvette, abban lényegi változás nincs.

2.2.2. A perújítás megengedhetősége és határideje

A *perújítás megengedhetősége* körében a jogalkotó kodifikálta és egyben – az Alkotmánybíróság értelmező gyakorlata is figyelemmel – pontosította a korábban kialakult bírói gyakorlatot. A törvény az 1952-es Pp. 260. § (2) bekezdésében szereplőhöz képest a *perújítást kizáró körülményt újrafogalmazta*. A szabályozás figyelemmel volt az Alkotmánybíróság által a bírói úthoz, illetve a jogorvoslatához való jog tartalmát illetően kifejtettékre.⁵⁰ Az *önhibán kívüliséget* megalapozza minden olyan személyes, de objektív alapokon álló akadály, ami a mulasztás kimentését igazolási kérelem esetén is alátámaszthatná (pl. betegség, távollét; új Pp. 151.§).

Az új Pp. a perújítási kérelem előterjesztésére *objektív és szubjektív határidőket* határoz meg, amelyek jellegüket illetően nem változtak a korábbi szabályozáshoz képest.⁵¹ A szabályozás újdonsága viszont, hogy *két esetben, sikeres alkotmányjogi panasz és az EJEB ítéletére alapított perújítás esetén* a törvény a perújítási kérelem előterjesztésére vonatkozó *objektív határidő szabályát áttöri*. Ezekre az ítélet jogerőre emelkedésétől számított ötéves objektív határidő nem irányadó. Az új Pp. az *EJEB ítéletének átvételétől számított hatvan napon belül a perújítási kérelem elő-*

terjesztésére akkor is lehetőséget biztosít, ha a támadott ítélet jogerőre emelkedésétől az öt év eltelt. A *sikeres alkotmányjogi panasz* esetén pedig az alaptörvénysértő határozat orvoslása érdekében a Kúria az alkotmányjogi panasz elbírálását követően *értesíti a panasz indítványozóját, hogy harminc napon belül perújítási kérelmet terjeszthet elő* a perben eljáró elsőfokú bíróságnál, ha az Alkotmánybíróság anyagi jogszabályt vagy rendelkezést semmisített meg, és az ügyben per (vagy nemperes eljárás) volt folyamatban. A jogerős ítélet ellen a Kúria határozata alapján az új Pp. XXX. fejezetében meghatározottak szerint *van helye perújításnak*. A sikeres alkotmányjogi panaszt követően a Kúria határozata alapján az Alkotmánybíróság által megsemmisített anyagi jogszabályra tekintettel megengedett perújítási eljárás egységes szabályozásának fenntartását a jogalkotó indokoltan ítélte, ezért a perújítási fejezetben csupán az utaló és a speciális rendelkezések jelennek meg, az *eljárás részletes szabályait a Pp. XXX. fejezete szabályozza*.

2.2.3. A perújítási kérelem és annak elintézése

Az új Pp. szabályai a korábbi szabályokhoz hasonlóan meghatározzák az eljárási rendet a perújítási kérelem előterjesztésére, továbbá meghatározzák a perújítási kérelem tartalmi követelményeit. A jogerős fizetési meghagyás vagy a fizetési meghagyás részben jogerőre emelkedett rendelkezése esetén a perújítási eljárásra a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény (Fmhtv.) és az új Pp. rendelkezései együttesen irányadók.

2.2.3.1. A befogadhatóság vizsgálata

A perújítási kérelem elintézésre⁵² a Pp. által részletesen meghatározott *új eljárási rend első lépéseként a befogadhatóságot kell megvizsgálni*, azon belül is a kérelem abszolút visszautasítási okait. A fenti két kivétellel az objektív határidő elmulasztása esetén a bíróság egyetlen lehetséges döntése a kérelem – tárgyalás kitűzése nélküli – visszautasítása. A törvény szabályozási újdonsága, hogy a *befogadhatóság vizsgálata körében második lépésben* nevesíten lehetősé teszi a perújítási kérelem hiányosságai esetén rövid határidő tűzésével *hiánypótlási eljárás* lefolytatását. Ennek azért van jelentősége, mert a hiánypótlási kötelezettség *elmulasztásának jogkövetkezményét* az új Pp. 399. § (4) bekezdésében önálló (relatív) *visszautasítási okban* határozza meg. Ha a hiányok pótlására nem kerül sor, a visszautasítás további érdemi vizsgálat nélkül történik.

49 A keresetlevél visszautasításának kérdéséről lásd átfogóan: PÁKOZDI RITA: *A perindítás és a keresetlevél szabályai az új Pp.-ben*. Jogtudományi Közlöny, 2017. 7–8. sz. 345–350.

50 1/1994. (I. 7.) AB határozat, 46/2003. (X. 16.) AB határozat.

51 A perújítási határidő számítására az új Pp. 146. § rendelkezése irányadó.

52 A perújítási kérelem elintézésének részletes szabályait lásd részletesebben: WOPERA ZSUZSA (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Lap- és Közlönykiadó, Menedzser Praxis (megjelenés alatt).

Tanulmány

2.2.3.2. A megengedhetőség vizsgálata

Ha hiánypótlásra nincs szükség, vagy a hiánypótlási felhívásra a perújítási kérelem hiányosságai pótlásra kerülnek, úgy a bíróság – egyfajta *kontradiktórius jelleget* adva ennek a még mindig nem érdemi vizsgálódási szakasznak – a perújítási kérelmet haladéktalanul megküldi a feleknek, a beavatkozókna és a megtámadott ítélet ellen fellebbezésre jogosult egyéb érdekelteknek, akik ezzel az eljárási cselekménnyel értesülnek arról, hogy perújítási kérelmet terjesztettek elő, és lehetőséget kapnak arra, hogy a *perújítás megengedhetősége* körében már nyilatkozzanak. A bíróság ugyanis azzal a *felhívással* kézbesíti az iratot, hogy a kézbesítéstől számított *15 napon belül írásban észrevételeket* terjeszthetnek elő a perújítási kérelemre vonatkozóan.

A perújítás előfeltételeinek vizsgálatát a bíróságnak hivatalból kell elvégeznie, és a megengedhetőség körében állást is kell foglalnia. Az már az eddigi rendelkezésekből is következő szabályozási újdonsága a törvénynek, hogy a perújítási kérelem *megengedhetőségéről külön döntést kell hozni*. Az új szabály értelmében a perújítás megengedhetőségéről tárgyaláson kívül is lehet határozatot hozni (szemben az 1952-es Pp.-vel, ami a befogadott perújítási kérelmek esetén mindig tárgyalás tartását követelte meg). *Garanciák két irányban* érvényesülnek. Egyrészt a Pp. 399. § (3) bekezdése lehetőséget ad valamennyi érdekeltnak *álláspontja megfelelő kifejtésére*, másrészt a bíróságnak a megengedhetőség tárgyában hozott – akár helyt adó, akár elutasító – végzése ellen *külön fellebbezésnek* van helye. További eljárási cselekmények csak a megengedhetőség tárgyában hozott határozat jogerőre emelkedését követően tehetők. Ha a perújítást a bíróság jogerősen nem találja megengedhetőnek, az eljárás – további eljárási cselekmények lefolytatásának szükségessége nélkül – befejeződik. Ha a bíróság a *perújítást megengedő határozatot* hoz, az eljárást a végzés jogerőre emelkedése után a *perújítási perfelvételi tárgyalás kitűzésével* folytatja.

A bíróságnak a megengedhetőségről való döntése meghozatalánál annak előfeltételeit szükséges vizsgálnia. *Csak akkor engedhető meg a perújítás, ha a törvényi kritériumok teljesülnek*. Ha az e kérdésében hozandó döntéséhez a beszerzett nyilatkozatok alapján nem állnak rendelkezésre a tárgyaláson kívüli döntéshez megfelelő adatok, lehetőség van arra, hogy az ügy valamennyi körülményét mérlegelve a bíróság a *perújítási perfelvételi tárgyalás* megtartásáról döntsön. Ekkor a megengedhetőség kérdéséről a bíróságnak a perújítási perfelvételi tárgyaláson kell döntést hoznia.

Ha a bíróság a *perújítást megengedte* és a *perújítás sikerét valószínűsíti, felfüggesztheti a megtámadott ítélet végrehajtását*, illetve közbenső ítélet kapcsán az alapper tárgyalását. Ilyen határozat hozatalára hivatalból is sor kerülhet. A felfüggesztés tárgyában hozott végzés ellen külön *fellebbezésnek* van helye, és lehetőség van arra is, hogy a bí-

róság a végzést utóbb maga is megváltoztassa. A bíróság a felfüggesztés körében a feleket meghallgatja. E szabály garanciális jellegű, ezért indokolt úgy értelmezni, hogy a bíróság minden érdekelt álláspontjának megismerését követően dönthet a kérdésben, azaz meghallgatás alatt nem csak a szóbeli előadás értendő, az írásban tett nyilatkozatok is kielégítik e kritériumot.

2.2.4. Perújítási perfelvételi tárgyalás

A perújítási perfelvételi tárgyalás két egymástól elkülönült szakaszra osztható attól függően, hogy a megengedhetőségről született-e döntés tárgyaláson kívül, vagy sem. Ha a perújítási kérelem *megengedhetőségéről tárgyaláson kívül nem született döntés*, a bíróság a perfelvételi tárgyalás elkülönült *első szakaszában* – sajátos eljárási szabályok érvényesülése mellett – *dönt a perújítás megengedhetőségéről*. A bíróság azért tart tárgyalást, mert a megengedhetőség körében a magalapozott döntéshez további nyilatkozatokra, adatokra van szükség. Ezért tulajdonít különös jelentőséget annak a törvény, hogy ezen a perfelvételi tárgyaláson *kötelező a megjelenése az alapperben eljáró peres feleknek*, valamint ha a perújítási kérelmet nem a peres felek terjesztették elő, a *perújítást kérelmezőnek*. Sajátos eljárási szabály, hogy ha a perújítási kérelem előterjesztője a *tárgyalást elmulasztja, a bíróság a perújítási kérelmet visszautasítja* (más perbeli felek és érdekeltek mulasztásának jogkövetkezményeit az elsőfokú eljárás általános szabályai rendezik). Ekkor ugyanis a perújítás kezdeményezőjének magatartásából az következik, hogy a mulasztó fél perújítási kérelme megengedhetőségének megalapozásához egyéb perfelvételi nyilatkozatot nem kíván, illetve nem tud tenni. A mulasztás súlyos jogkövetkezménye akkor alkalmazható, ha megfelelő előzetes tájékoztatásban részesült a perújítási kérelem előterjesztője, és indokolt a jogorvoslati jog biztosítása is, ezért a visszautasító végzéssel szemben ugyanis *külön fellebbezésnek* van helye.

Amennyiben a perújítási perfelvételi tárgyaláson a kérelmező távolmaradása miatt a perújítási kérelmet visszautasító döntés meghozatalára nem kerül sor, a bíróság a perújítás megengedhetőségének kérdésében határoz. Erre a határozatra irányadók a tárgyaláson kívül a megengedhetőség kérdésében hozott határozatra irányadó szabályok, azaz a végzése ellen *külön fellebbezésnek* van helye. A bíróság a perújítási perfelvételi tárgyalást akkor folytathatja, illetve perújítás érdemében akkor tárgyalhat ezen a perfelvételi tárgyaláson, ha az új Pp. 358. § (4) bekezdése szerint valamennyi arra jogosult a fellebbezési jogáról lemondhat. Minden más esetben a *perújítás érdemében perfelvételi tárgyalás tartására csak a bíróság megengedhetőség kérdésében hozott végzésének jogerőre emelkedése után kerülhet sor*.⁵³

53 Új Pp. 402. § (1)–(3) bekezdés és annak Törvényi indokolása.

Ha a bíróság a perújítást jogerősen megengedte, a *perfelvételi tárgyalás az általános szabályok szerint folyhat*. A törvény perszerkezeti szabályaiból eredően a *perfelvételt a bíróságnak mindenképpen le kell zárnia*. A bíróság dönthet úgy, hogy nem tart azonnal perújítási érdemi tárgyalást, ezért a perújítási *perfelvétel lezárása után határnapot tűz ki a perújítási érdemi tárgyalásra*, de – miután a perfelvételt lezáró végzés nem fellebbezhető – *sor kerülhet érdemi tárgyalásra* is. Ha a bíróság a perújítást megengedte, sor kerül a perújítási kérelem korlátai között a per újratárgyalására.

A perújítás esetén *keresetváltoztatás tilalma* a főszabály, azonban az új tények és új bizonyítékok felmerülésének lehetősége miatt a keresetváltoztatás másodfokú eljárásra vonatkozó rendelkezései irányadóak. Az érdemi tárgyalás eredményeként hozandó határozatokra a korábbi szabályozással azonosan irányadó, hogy a bíróság a perújítási kérelemmel megtámadott ítéletet hatályában fenntartja, illetve annak egészben vagy részben történő hatályon kívül helyezése mellett a jogszabályoknak megfelelő új határozatot hoz.

2.3. A felülvizsgálat

A legfőbb bírói fórumoknak szerepét hagyományosan két funkcióval lehet leírni, a *legfőbb bírói fórum felelős egyrészt a jogalkalmazás irányításáért, a jogegység megteremtéséért és fenntartásáért, valamint a közjogi kötelezettségek teljesítéséért (jogegységi/közjogi funkció), másrészt az elé kerülő ügyekben egyedi határozatokat hoz a felek jogainak megóvása érdekében (jogvédelmi/magánjogi funkció)*.⁵⁴ A jogegységi funkcióból származó tevékenységek dominálnak, hiszen a legfőbb bírói fórumok „felügyelik” az alsóbb fokú bíróságok ítélkezési tevékenységét, a rendelkezésükre álló eszközök igénybevitelével biztosítják a jogalkalmazás egységét, szakmai iránymutatásokat bocsátanak ki, joggyakorlat-elemzéseket folytatnak le, továbbá elbírálják az egységes ítélkezés szempontjából kiemelten fontos jogkérdést tartalmazó, vagy nagy társadalmi jelentőséggel bíró ügyeket. A *jogvédelmi funkció szintén fontos, erre azért van szükség, hogy a legfőbb bírói fórum elsődleges funkciójából származó feladatainak eleget tudjon tenni*. A felülvizsgálat mint rendkívüli perorvoslat sajátossága, hogy az *nem alanyi jog*.⁵⁵

A felülvizsgálat úgy definiálható, mint a jogerős ítéletek ellen igénybe vehető, fellebbeviteli jellegű, általában a legfőbb bírói fórumok elsődleges funkciójára tekintettel erősen korlátozott rendkívüli perorvoslat, amelynek elbírálása a legfőbb bírói fórum hatáskörébe tartozik.

2.3.1. Nemzetközi kitekintés

A felülvizsgálat esetén több országban leggyakrabban használt, *alkotmányos indokokkal is alátámasztható szűrő az ügyek értékhatár szerinti, illetve jogegységi szempontú korlátozása*. Előbbi módszer lehetővé teszi, hogy a legfőbb bírói fórum elé ne kerüljenek nagy számban *bagatell* ügyek, utóbbi viszont célirányosan csak azokat az ügyeket engedi be a bíróságra, amelyek a jogegység szempontjából fontosak. A kontinentális jogi kultúrát követő államok általában e két módszert ötvözik.⁵⁶

Vegyünk szemügyre néhány példát. A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság elé kizárólag a fontos jogkérdést tartalmazó, továbbá a jogegység vagy a joggyakorlat továbbfejlesztése szempontjából jelentős ügyek kerülhetnek.⁵⁷ Az osztrák perrend az értékhatárt és a jogegységi szempontú szűrést vegyesen alkalmazza: az 5000 euró pertárgyérték alatti ügyek egyáltalán nem kerülhetnek az Osztrák Legfelsőbb Bíróság elé, az 5000 és 30 000 euró pertárgyérték közötti ügyek csak akkor fogadhatók be, ha fontos jogkérdést tartalmaznak, a 30 000 euró pertárgyértéket meghaladó ügyek ugyanakkor a jogegységi követelményeknek való megfelelés nélkül is felülvizsgálhatók.⁵⁸ A skandináv államok perrendtartásai a némethez hasonlóan kizárólag akkor teszik lehetővé az ügy befogadását, ha az fontos jogkérdést tartalmaz.⁵⁹ A nemrégiben megreformált szlovén perjogban a 40 000 eurót meghaladó pertárgyértékű ügyek külön engedély nélkül a legfőbb bírói fórum elé kerülhetnek, az értékhatár alatt azonban csak a jogegységi szempontból vagy a joggyakorlat továbbfejlesztése szempontjából fontos ügyek fogadhatók be a Szlovén Legfelsőbb Bíróságra.⁶⁰

Közös jellemző, hogy az előzetes feltételek, szűrőkövetelmények teljesülését még az ügy érdemi vizsgálata előtt ellenőrizni kell. Az *ügyek előkészítése kettéválik: elsőként*

bírói fórumokhoz) folyamodást azokra az ügyekre kell korlátozni, amelyeknél indokolt a harmadfokú felülvizsgálat, mint például amelyek a jog fejlődéséhez, vagy a törvény alkalmazásának egységéhez hozzájárulnak. Ez a szemlélet tükröződik vissza az Alaptörvény 25. cikkéből, továbbá az Európai Unió tagállamainak szabályozásából is.

⁵⁶ Megjegyzendő, hogy az utóbbi időkben a korlátozás módszere az értékhatár alkalmazásától a jogegységi szempontú szűrők alkalmazása felé tolódott el.

⁵⁷ ZpO 543. §.

⁵⁸ ÖZpO 502. §.

⁵⁹ Fontos jogkérdés alatt ezekben az államokban azokat az ügyeket értik, amelyek az egységes ítélkezés, a jogegység szempontjából fontos elvi kérdéseket tartalmaznak, amelyek eltérnek a legfőbb bírói fórum elvi iránymutatásaitól stb. Lásd erről: DOMEJ op. cit. (48. jegyzet) 277.

⁶⁰ ZPP-D 367. §.

⁵⁴ Lásd például: BOBEK, MICHAL: *Quantity or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe*, American Journal of Comparative Law, 2009, Vol. 57. No. 1. 33–58.; DOMEJ, TANJA: *What is an important case? Admissibility of Appeals To The Supreme Courts in the German-Speaking Jurisdictions* In: Uzelac, Alan And Van Rhee – Cornelis Hendrik (eds.) *Nobody's Perfect – Comparative Essays on Appeals and other Means of Recourse against Judicial Decisions in Civil Matters*, Intersentia 2014. 277.; GALIČ, ALEŠ.: *Reshaping the Role of Supreme Courts in the Countries of the Former Yugoslavia* In: Uzelac–Van Rhee (eds.) op. cit. 292.

⁵⁵ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága a polgári és a kereskedelmi jog területén a jogorvoslati eljárások és rendszerek bevezetéséről és gyakorlásának javításáról szóló ajánlása szerint a harmadik bírósághoz (legfőbb

Tanulmány

egy befogadhatósági⁶¹ vizsgálatot kell lefolytatni, az ügy rendes előkészítésére csak ezt követően, a felülvizsgálat engedélyezése esetén kerülhet sor. Előfordul, hogy az előkészítés első szakaszában külön személyzet működik közre. Kötelező engedélyezés esetén az ügyet kizárólag az egyéb befogadhatósági követelmények szempontjából vizsgálják a bíróságok. A jogegységi szempontú szűrést alkalmazó legfőbb bírói fórumok kialakították következetes gyakorlatukat arra vonatkozóan, hogy mikor van szükség az ügy felülvizsgálatára a jogegység megőrzése érdekében.⁶² Fontos leszögezni: az engedélyezés nem diszkrecionális bírói döntés. A törvényi szinten megfogalmazott szűrőkövetelményekhez következetesen kidolgozott gyakorlatnak kell társulnia.⁶³

2.3.2. A felülvizsgálat magyar szabályai

A Kúria előtt folyó rendkívüli perorvoslatra a fellebbezési eljárás utaló szabálya folytán az elsőfokú eljárás szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy az eljárás nem különül perfelvételi és érdemi tárgyalási szakra. A Kúria kizárólag a már meglévő peranyag alapján vizsgálja a jogerős ítélet jogszabálysértő voltát, a kereset megváltoztatásának, bizonyítási indítványnak vagy egyéb rendelkező cselekménynek helye nincs, ezért a felülvizsgálati eljárásban anyagi pervezetéről nem lehet szó.

Az garanciális okból nevesítésre kerül, hogy a Kúria mely végzéseket köteles tanácsban meghozni és indokolni.

A törvény a felülvizsgálatot változatlanul elsődlegesen a jogerős ítéletek ellen biztosítja, és megengedi a felülvizsgálatot az ügy érdemében hozott jogerős végzéssel, valamint a keresetlevelet visszautasító és az eljárást megszüntető egyes végzésekkel szemben is. A felülvizsgálati kérelem előterjesztésére jogosult alanyi kör is változatlan.

2.3.2.1. Kizárt felülvizsgálat

Az új Pp. a felülvizsgálatból kizárt határozatokra vonatkozó szabályokon alakított, illetve bevezetett egy olyan engedélyezési rendszert, ami lehetőséget teremt a korábbi felülvizsgálatból kizárt egyes ügycsoportok esetén a felülvizsgálat lefolytatására. Ezért külön kezelendők a felülvizsgálatból objektív alapon kizárt ügyek a relatív kizártaktól. A felülvizsgálatból kizárt határozatok esetén nincs helye felülvizsgálatnak az alábbi esetekben:

– az első fokon jogerőre emelkedett ítélet ellen, kivéve, ha azt törvény lehetővé teszi;

– abban az esetben, ha a fél a fellebbezési jogával nem élt és a másik fél fellebbezése alapján a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta;

– a jogerős ítéletnek csupán a kamatfizetésre, a perköltségre, a meg nem fizetett illeték vagy az állam által előlegezett költség megfizetésére, a teljesítési határidőre, a részletfizetésre vonatkozó rendelkezései ellen vagy a jogerős ítéletnek csupán az indokolása ellen;

– a Kúria által hozott ítélet ellen;

– abban az esetben, ha azt törvény kizárja.

Az 1952-es Pp.-vel való összevetés alapján megállapítható, hogy egyes kizárt felülvizsgálati okok kikerültek a szabályozásból, melynek indoka változó. A korábbi szabályozás a különleges eljárásokban érvényesülő szabályozástechnikai megoldásokban nem volt következetes.⁶⁴ Ezért bizonyos különleges eljárásokban érvényesülő sajátos eljárási szabályok az új Pp. rendszerében az általános felülvizsgálati szabályokból kikerültek, és koncentráltan egy helyen kerülnek rendezésre a különleges eljárások szabályai, közöttük a felülvizsgálatra vonatkozó eltérő szabályok is.⁶⁵ A korábban ilyenként nem nevesített, de az új szabályok szerint a jegyző birtokvédelmi ügyben hozott határozatának megváltoztatása iránt indított per különös szabályainak keretei között került elhelyezésre az új Pp.-ben, szintén a különleges eljárások között [569. § (3) bekezdés] a korábbi birtokvédelmi perben hozott határozat elleni felülvizsgálatot kizáró rendelkezés tükörszabálya. Más indokkal, teljes egészében került mellőzésre az egyezséget jóváhagyó végzés elleni felülvizsgálat a felülvizsgálatból kizárt ügykörökből. A Pp. 212. § (1) bekezdése értelmében a bíróság a per érdemében ítélettel dönt, az egyezséget jóváhagyó végzés – erre vonatkozó kifejezett rendelkezés hiányában – felülvizsgálattal eleve nem támadható, ezért nevesítése felesleges. A Pp. 271. § (1) bekezdés j) pontja szerinti, a helyi önkormányzat ellen indult adósságrendezési eljárásban az adósságrendezés elrendelése tárgyában hozott végzés elleni felülvizsgálat kizártságára vonatkozó szabályt indokolt a speciális nemperes eljárás szabályai között elhelyezni, ezért nem került az új Pp.-be ezzel kapcsolatos rendelkezés. A Pp. 271. § (1) bekezdés k) pontja szerinti szabályozás a vízumkiadás tárgyában hozott bírósági határozat elleni felülvizsgálat kizártságára vonatkozóan úgy tett a Pp.-be ezzel kapcsolatos eljárási szabályt, hogy ezzel kapcsolatosan hatósági eljárások lefolytatására, és az ott érvényesülő jogorvoslatokra kerülhetett sor. Miután e szabályok helyesen a közigazgatási eljárási szabályok közé tartoznak, kikerültek a rendelkezések az új Pp. rendszeréből.⁶⁶

61 Tipikusan: jogegységi szempontú vizsgálattal arról kell meggyőződni, hogy a határozat eltérést mutat-e a legfőbb bírói fórum döntéseitől.

62 Lásd például GOTTWALD PETER: *Review Appeal to the German Federal Supreme Court After the Reform of 2001*. In: *Appeals to The Supreme Courts In Europe*, Difusión Jurídica, 2008, 87–106.

63 A tanulmány nemzetközi kitekintés részéhez kutatómunkát Gelencsér Dániel kúriai főtanácsadó végzett, akinek munkájáért ezúttal is köszönetet mondok.

64 A szabályozási következetlenség részleteit lásd részletesebben: VARGA-ÉLESS (szerk.) i. m. 576–577.

65 Pp. 271. § f) és g) pontjaiban szabályozott esetek. Ezek a különleges eljárásoknál érvényesülő sajátos eljárási szabályok, amelyek most csak egy helyen, a különleges eljárásoknál szerepelnek.

66 Lásd részletesebben: VARGA-ÉLESS (szerk.) i. m. 576–577.

Az új Pp. 407. § (2) bekezdése kizárja továbbá a felülvizsgálat lehetőségét akkor, ha az *elsőfokú bíróság ítéletét a másodfokú bíróság helybenhagyta az alábbi ügycsoportokban:*

– a szomszédjogok megsértéséből eredő, valamint közvetlenül a bíróság előtt megindított birtokperben, továbbá a közös tulajdonban álló dolog birtoklásával és használatával kapcsolatos perben,

– a XL. Fejezetben szabályozott végrehajtási perekben, – a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, megváltoztatása, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, elhelyezésének megváltoztatása, továbbá a gyermekkel való kapcsolattartás szabályozása iránti perekben,

– a társasház tulajdonostársi közösségének szervei által hozott határozatok megtámadása iránti perben.

2.3.2.2. A vagyoni jogi perek

A törvény külön szabályozza a vagyoni jogi perben a felülvizsgálat lehetőségét. Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy az új Pp. definitív rendelkezésére tekintettel *megváltozik a vagyoni jogi per fogalma*. Azt a Pp. 7. § 18 pontja meghatározza, hogy vagyoni jogi pernek az a per minősül, amelyben az *értékesített igény a fél vagyoni jogain alapul vagy értéke pénzösszegben kifejezhető*. Ezzel a definícióval jelentősen kiszélesedett a vagyoni jogi típusú igények köre, így habár az összeghatár emelkedet, összhatásában e rendelkezés szélesítheti a jogkeresők jogértvényesítési lehetőségeit. *Főszabályként kizárt a felülvizsgálat a vagyoni jogi ügyekben a felülvizsgálati kérelemben vitatott értékhatártól függően az ötmillió forint alatti ügyekben,*⁶⁷ továbbá akkor, ha az *elsőfokú bíróság ítéletét a másodfokú bíróság azonos jogszabályhelyre utalással és azonos jogi indokok mentén*⁶⁸ hagyja helyben.⁶⁹ Ugyanakkor ez utóbbiak relatív kizáró okok, ugyanis a törvény kivételesen lehetővé teszi a felülvizsgálat engedélyezését – meghatározott *feltételek* fennállása esetén. E feltételek az alábbiak: a Kúria a felülvizsgálatot akkor engedélyezi, ha az ügy érdemére kiható jogszabálysértés vizsgálata a *joggyakorlat egységének vagy továbbfejlesztésének biztosítása, a felvetett jogkérdés különleges súlya, illetve társadalmi jelentősége* – a másodfokú bíróság erről való döntése hiányában – az *Európai Unió Bírósága előzetes döntéshozatali eljárásának szükségessége, vagy a Kúria közzétett ítélezési gyakorlatától eltérő ítéleti rendelkezés* miatt indokolt.

67 Ez az értékhatártól függő kizárás nem vonatkozik a közhatalom gyakorlásával kapcsolatos kártérítés, illetve sérelemdíj megfizetése iránt indított perekre, valamint a tartási vagy élelmezési követelés, egyéb járadék iránt indított perekre.

68 A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy sok esetben a másodfokú bíróság alapvetően azonos indoklásra utalással hagyja helyben az elsőfokú döntést, ugyanakkor döntését további érvekkel is kiegészíti. Ez a gyakorlat nem zárja ki a 408. § (2) bekezdésében foglaltak alkalmazását.

69 Fontos megjegyezni, hogy ez az ok nem azonos az új Pp. 407. § (1) bekezdés b) pontjában szereplő okkal.

2.3.2.3. Engedélyezési kérelem

A *relatív kizárt* felülvizsgálat esetén a felülvizsgálati kérelemben *nem csupán a határozat jogszabálysértő voltára kell hivatkozni, hanem az engedélyezés sikerességéhez szükséges, hogy a fenti feltételek valamelyikének fennállását a kérelmező megjelölje és indokolja*. Az ilyen felülvizsgálat befogadásáról a Kúria határoz. Az engedélyezési kérelemre vonatkozó kötelező előírásokat a törvény megjelöli, ezek teljesítésének hiányában a kérelmet vissza kell utasítani. Az engedélyezés iránti kérelmet a Kúria *háromtagú tanácsban, tárgyaláson kívül* bírálja el. Az engedélyezési kérelem elbírálása esetén *két szakaszra* válik el a Kúria előtti eljárás, az *engedélyezési és a felülvizsgálatról való érdemi döntés külön történik*. Ennek garanciális oka van, miután az ellenérdekű fél csak az engedélyezést követően kap lehetőséget az eljárásba történő bekapcsolódásra, csatlakozó felülvizsgálati kérelem vagy felülvizsgálati ellenkérelem előterjesztésére.

2.3.2.4. A relatív kizárt felülvizsgálat esetén alkalmazott szűrőrendszer

A Pp. a felülvizsgálat alól relatív kizárt ügyekben – eseti befogadás esetén – lehetővé teszi a felülvizsgálat engedélyezését. A Kúria Polgári Kollégiuma a felülvizsgálat engedélyezésének feltételeire széles jogértelmezési keretet engedve, a felek és jogi képviselők eljárásának megkönnyítése, valamint az emberi jogi és az alkotmányos szempontokra is tekintettel lévő, jól átlátható, következetes és egységes gyakorlat kialakítása érdekében, a korábbi hazai engedélyezési rendszer tanulságait, továbbá több külföldi engedélyezési rendszer tapasztalatait is figyelembe véve 2017. november 13-án *polgári kollégiumi véleményt*⁷⁰ alkotott, amely a befogadási eljárás egységes szűrőrendszerére vonatkozóan kívánt iránymutatást adni.

A PK vélemény definiálja, hogy mit kell a *joggyakorlat egységének biztosítása* követelményén érteni. A Kúria ennek biztosítása érdekében a felülvizsgálatot akkor engedélyezi, ha a jogerős ítélet olyan elvi jelentőségű jogkérdést vet fel, amellyel kapcsolatban a Kúria jogegységi határozatában, kollégiumi véleményében, az elvi irányítás még hatályos korábbi eszközeiben (irányelv, elvi döntés, kollégiumi állásfoglalás), illetve az általa közzétett eseti határozatban még nem foglalt állást, feltéve, hogy a jogértelmezést igénylő elvi jelentőségű jogkérdés vonatkozásában a bírói gyakorlat nem egységes, vagy a joggyakorlattól eltérő bírói döntés megismétlődésének, ezáltal a jogegység megbomlásának a veszélye áll fenn.⁷¹ A fél az

70 2/2017. (XI. 13.) PK vélemény a felülvizsgálat engedélyezésével kapcsolatos egyes kérdésekről. (A továbbiakban: PK vélemény).

71 A német és az osztrák gyakorlat tanulságai alapján akkor kell engedélyezni ilyen esetekben a felülvizsgálatot, ha a másodfokú bíróság döntése magában hordozza annak a veszélyét, hogy a hibás gyakorlatot a többi bíróság is követi.

Tanulmány

engedélyezés alapjául szolgáló határozatokat a felülvizsgálat engedélyezése iránti kérelmében *köteles pontosan megjelölni* azzal, hogy *első fokon jogerőre emelkedett határozatra nem hivatkozhat*.

A joggyakorlat továbbfejlesztésének szükségessége miatt a Kúria a felülvizsgálatot akkor engedélyezi, ha a jogerős ítélet által felvetett elvi jelentőségű jogkérdésben a bírói gyakorlat már kialakult és egységes ugyan, de annak követése a körülmények változására tekintettel nem támogatható.

A felvetett jogkérdés különleges súlyára, illetve az ügy társadalmi jelentőségére alapítottan a felülvizsgálat akkor engedélyezhető, ha az adott jogkérdésben a Kúria korábban még nem foglalt állást közzétett ítélezési gyakorlatában. A felvetett jogkérdés különleges súlyára figyelemmel, a felülvizsgálatot különösen abban az esetben indokolt engedélyezni, ha a jogkérdés *nagy számban előforduló új típusú ügyben* merült fel. A Kúria a felvetett jogkérdés társadalmi jelentőségére figyelemmel a felülvizsgálatot akkor engedélyezi, ha az adott ügy a *jogalanyok széles körét érinti*.

Az Európai Unió Bírósága *előzetes döntéshozatali eljárásának szükségességére* figyelemmel a felülvizsgálat akkor engedélyezhető, ha a Kúria úgy ítéli meg, hogy a fél által feltett kérdést az Európai Unió Bírósága elé kell terjeszteni. A felülvizsgálat e pont alapján csak akkor engedélyezhető, ha a fél már az eljárás során indítványozta az általa felvetett jogértelmezési kérdés Európai Unió Bírósága elé terjesztését, de azt a bíróság elutasította, vagy arról – a fél kérelme ellenére – nem határozott.

A Kúria a *közzétett ítélezési gyakorlatától eltérő ítéleti rendelkezés* miatt a felülvizsgálatot akkor engedélyezi, ha az a Kúria jogegységi határozatában, kollégiumi véleményében, az elvi irányítás még hatályos korábbi eszközeiben (irányelv, elvi döntés, kollégiumi állásfoglalás), illetve az általa közzétett eseti határozatban kifejtettektől eltérő jogértelmezésen alapul.

Fontos formai követelményként határozható meg, hogy a Kúria *nem engedélyezheti* a felülvizsgálatot olyan okból, amelyre *a fél nem hivatkozik az engedélyezés iránti kérelmében*.⁷² A felülvizsgálat engedélyezése körében viszont a Kúria csak a felülvizsgálat engedélyezése iránti kérelemben foglaltakat vizsgálja, a jogerős ítélet vizsgálatát tehát csak az engedélyezés feltételei szempontjából végzi el. Ha azonban a jogerős ítélet felülvizsgálatának törvény kizáró rendelkezése folytán nincs helye⁷³, a Kúria a felülvizsgálati kérelmet – az engedélyezés iránti kérelem vizsgálata nélkül – visszautasítja. A Pp. *expressis verbis* tiltó szabályára tekintettel hiánypótlásra kizárólag akkor kerülhet sor, ha a felülvizsgálat engedélyezése iránti kérelem formai szempontból hiányos. A Kúria tartalmi hiányosság esetén nem bocsát ki hiánypótlásra felhívó végzést.⁷⁴

72 PK vélemény 1–6. pont.

73 Ezek azok az esetek, amikor abszolút kizáró okok állnak fenn.

74 PK vélemény 7–8. pont.

Garanciális szabály, hogy a felülvizsgálat megtagadásáról szóló végzést kizárólag abból a szempontból kell *indokolni*, hogy a felülvizsgálat miért nem volt engedélyezhető.⁷⁵ Ha a fél több engedélyezési okra is hivatkozik, a felülvizsgálatot megtagadó végzésben minden engedélyezési okra ki kell térni. Ha a Kúria a felülvizsgálatot engedélyezi, a végzéséből egyértelműen ki kell derülnie, hogy a jogerős ítélet felülvizsgálatát melyik engedélyezési ok alapján engedte meg. A felülvizsgálat engedélyezésének indokaira az érdemi határozat indokolásában kell kitérni.⁷⁶

Elsősorban a bíróságok számára fontos kötelezettség, hogy ha a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét azonos jogszabályi rendelkezésre és jogi indoklásra utalással hagyja helyben⁷⁷, ezt a másodfokú bíróság ítéletének indokolásában egyértelműen – a Pp. vonatkozó rendelkezésére⁷⁸ utalással – fel kell tüntetni.

A keresetlevelet visszautasító és az eljárást megszüntető végzés elleni felülvizsgálati kérelem benyújtása esetén a *vagyoni jogi perekre előírt korlátozás érvényesül*, ezért a felülvizsgálat engedélyezése iránt a félnek *kérelmet kell előterjesztenie*. Ennek indoka, hogy a Pp. 406. § (2) bekezdése szerint a 406. § (1) bekezdésének megfelelő alkalmazásával van helye felülvizsgálati kérelem benyújtásának a keresetlevelet a 176. § (1) bekezdés a)–i) pontjai és a 176. § (2) bekezdés b)–c) pontja alapján visszautasító és az eljárást a 240. § (1) bekezdés a)–c) és f) pontja alapján megszüntető jogerős végzések ellen. A *megfelelő alkalmazás* kritériuma e körben azt jelenti, hogy ezek a végzések – az ítélethez és az ügy érdemében hozott végzésekhez hasonlóan – a 408. § (1) és (2) bekezdésében előírt korlátozás alá esnek. Ha tehát a keresetlevelet visszautasító vagy az eljárás megszüntető végzés tekintetében a felülvizsgálati kérelemben vitatott érték az ötmillió forintot nem haladja meg, vagy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzését azonos jogszabályhelyre és jogi indoklásra utalással helybenhagyta, a félnek kérnie kell a felülvizsgálat engedélyezését.

A Pp.-nek az engedélyezési okokra vonatkozó rendelkezéseit – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a vagyoni jogi tárgyú nemperes eljárásokban is alkalmazni

75 Ez a gyakorlat megfelel az EJEB által kialakított szempontrendszernek. Az EJEB több határozatában – így például az Ovlsen kontra Dánia – 16469/05., Kukonnen kontra Finnország No. 2. – 47628/06., Nerva kontra Egyesült Királyság – 42295/98., Jaczkó kontra Magyarország – 40109/03. ügyekben – is kifejtette, hogy a legfőbb bírói fórum eljárását megtagadó határozatot kizárólag abból a szempontból kell indokolni, hogy az engedélyezési okoknak a felülvizsgálat engedélyezése iránti kérelem miért nem felelt meg.

76 PK vélemény 910. pont.

77 A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy sok esetben a másodfokú bíróság alapvetően azonos indoklásra utalással hagyja helyben az elsőfokú ítéletet, ugyanakkor döntése indokait további érvekkel is kiegészíti. Ez a gyakorlat nem zárja ki a 408. § (2) bekezdésében foglaltak alkalmazását.

78 Pp. 408. § (2) bekezdésére történő utalással.

kell.⁷⁹ Ennek indoka, hogy a Pp. funkcionális hatályára (mögöttes jogszabályi jellegére), illetve a megfelelő alkalmazás követelményére figyelemmel a *korlátozó szabályoknak a vagyoni tárgyi nemperes eljárások körében is érvényesülniük kell.*

2.3.2.5. A felülvizsgálat egyéb új szabályai

A felülvizsgálat és az engedélyezési eljárás kezdeményezésére is a jelenleg megszokottnál rövidebb, *45 napos határidő* irányadó, ami azt jelenti, hogy e határidőn belül van lehetőség a felülvizsgálati kérelem előterjesztésére, és amennyiben az értékhatára és a két fokon eljárt bíróság jogi álláspontjának egyezőségére tekintettel kizárt felülvizsgálat esetén egyedileg kéri a fél a felülvizsgálat engedélyezését, úgy mindkét kérelmet e határidőn belül, együttesen szükséges előterjeszteni. A felülvizsgálat tekintetében az új Pp. strukturáltabbá teszi a felülvizsgálati eljárást megindító beadvány tartalmi követelményeit⁸⁰, ezért kimondja: a Kúria a felülvizsgálati eljárásban *hiánypótlást nem rendelhet el*.⁸¹ Változatlan szabály, hogy a jogerős ítélet csak a felülvizsgálati kérelemben megjelölt jogszabályok alapján vizsgálható felül, és a jogerős ítélet végrehajtásának felfüggesztése nem automatikus, arra csak külön kérelem előterjesztése esetén kerülhet sor. Új szabályként került a törvénybe a csatlakozó felülvizsgálatnak azon szabálya, hogy amennyiben a *felülvizsgálatnak a Kúria engedélye alapján van helye*, akkor az ellenfél a *csatlakozó felülvizsgálati kérelmét a Kúria végzése által meghatározott jogértelmezési kérdéssel összefüggésben, az ügy érdemi elbírálására kiható jogszabálysértésre hivatkozással terjesztheti elő.*

Szóhasználatbeli változás és szabályozástechnikai újdonság a *felülvizsgálati kérelem visszautasítása okainak megjelölése*. A felülvizsgálati kérelem érdemi elbírálására vonatkozó szabályokban lényegi módosulás nincsen. Fontos, a Kúria előtti eljárásban is érvényesülő szabályt fogalmaz meg az új Pp. 377. § (4) bekezdése, amikor kimondja, hogy a bíróság *pénzbírsággal sújthatja azt a felet, aki a tárgyalás tartását kérte, de a tárgyaláson nem jelenik meg.*

A törvény fenntartja a felülvizsgálat során hozható határozatok típusának, jellegének és joghatásának szabályait is, újdonság azonban, hogy a *Kúriának is lehetősége van egyszerűsített ítélet meghozatalára* akkor, ha a jogerős határozat megfelel a jogszabályoknak és a Kúria közzétett ítélezési gyakorlatának. Ekkor a határozat indokolásában elegendő erre a körülményre utalni, az alkalmazott jogszabályok feltüntetése mellett.

2.4. Az alkotmányjogi panasszal összefüggő eljárás

Az új Pp. a korábbi szabályokhoz hasonlóan rendezi, de önálló cím alatt az *alkotmányjogi panasszal*⁸² összefüggő *rendes bírósági eljárási szabályokat*.⁸³ Az alkotmányjogi panaszt az *első fokon* eljárt bíróságnál kell előterjeszteni. Az Alkotmánybíróság eljárásának befejezéséig az első fokon eljárt bíróság *felfüggesztheti* a panasszal támadott határozat végrehajtását, ez ellen a végzés ellen *külön fellebbezésnek* van helye. Ugyanakkor, ha az *Alkotmánybíróság hívja fel* a bíróságot a határozat felfüggesztésére, a bíróságnak nincs mérlegelési joga, *fel kell függesztenie* az eljárást; ezen végzés ellen nincs is helye külön fellebbezésnek. Ha a jogerős ítélettel szemben *párhuzamosan* indul *felülvizsgálati eljárás és alkotmányjogi panasz* eljárás, az elsőfokú bíróságnak – ahol mind a panaszt, mind a felülvizsgálati kérelmet elő kell terjeszteni – a panasz benyújtásáról haladéktalanul *értesítenie kell a Kúriát, akinek értesítési kötelezettsége van az Alkotmánybíróság felé.*

Az új Pp. a *sikeres alkotmánybírósági eljárást követő teen-dőket a Kúria hatáskörébe* adja. A jogorvoslat attól függő lesz, hogy az Alkotmánybíróság *anyagi jogi vagy eljárásjogi jogszabályt, bírói döntést vagy bíróság határozatának megsemmisítése esetén a bírósági határozattal felülvizsgált más hatóság által hozott döntést semmisített-e meg. Anyagi jogszabály megsemmisítése esetén a Kúria értesítésben tájékoztatja a kérelmezőt az alkotmánybírósági döntés nyomán indítható perújítási eljárásról, a perújítási kérelem benyújtásának határidejéről és helyéről. Az elsőfokú bíróságnak, ebben az esetben, nem kell külön határoznia a perújítás megengedhetősége kérdésében, a per tényleges újratárgyalása csak a panaszos ilyen irányú kérelmének előterjesztésétől függ. A perújítási kérelem előterjesztésének határideje ebben az esetben a Kúria határozatának kézhezvételétől számított harminc nap.*

Eljárási jogszabály megsemmisítése esetén a Kúria megállapítja az Alkotmánybíróság határozatából következő eljárási jog gyakorolhatóságát és szükség esetén – az eljárást befejező határozat egyidejű hatályon kívül helyezésével – az eljárás azon szakaszának újbóli lefolytatását rendeli el, melynek kimenetelére az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása hatással lehetett. Az ilyen eljárásokat soron kívül kell lefolytatni.

Ha az Alkotmánybíróság *bíróság határozatát semmisítette meg, a Kúriának kell döntenie arról, hogy melyik bíróságot utasítja új eljárásra: az első vagy a másodfokon eljárt bíróságot, vagy esetleg a bírósági határozattal felülvizsgált határozatot hozó hatóságot értesíti-e a szükséges intézke-*

79 PK vélemény 1113. pont.

80 A beadványokkal szemben támasztott fokozott elvárásokhoz hasonlóan érvényesül ez a követelmény.

81 Új Pp. 413. § (4) bekezdés. Törvény indokolása a 413. §-hoz.

82 Az alkotmányjogi panasszal kapcsolatban lásd részletesen: BITSKEY BOTOND – TÖRÖK BERNÁT (szerk.): *Az alkotmányjogi panasz kézikönyve*. Budapest, HVG-ORAC, 2015.

83 Az alkotmányjogi panasszal kapcsolatos polgári peres eljárásra tartozó részletesebb szabályokat lásd: PETRIK FERENC (szerk.): *Polgári eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára* – Harmadik kiadás (megjelenés alatt), HVG-ORAC.

Tanulmány

dések megtétele érdekében. Hangsúlyozni kell, hogy az Alkotmánybíróság csak a bírói döntést semmisíti meg, azon túl azonban további utasítást, iránymutatást a bíróságnak nem ad.⁸⁴

A jogsérelem orvoslására irányuló nemperes eljárás szabályai attól függően különböznek, hogy az Alkotmánybíróság alaptörvény-ellenes anyagi vagy eljárásjogi jogszabályt semmisített-e meg, vagy bírósági döntést. A jogorvoslat módját meghatározó eljárás a 427. § (2) bekezdés a) és b) pontja esetén a Kúriához benyújtott *kérelmmel* indul, míg a 427. § (2) bekezdés c) és d) pontja

esetén *hivatalból*. Ez utóbbi esetben az elsőfokú határozatot hozó bíróság az Alkotmánybíróság döntését az ügy irataival együtt haladéktalanul felterjeszti a Kúriához. A Kúria nemperes eljárásban határoz.

Az eljárás során a bíróság tárgyalást nem tart, ami következik az eljárás nemperes jellegéből, de a szükséghez képest az érintett feleket, mind a kérelmezőt, mind az alkotmánybírósági eljárás alapjául szolgáló eljárásban részt vevő ellenérdekű felet meghallgathatja. A bíróság az ügyben soron kívül jár el.⁸⁵

84 Törvényi indokolás 427. §-hoz.

85 Törvényi indokolás 428. §-hoz.

AZ ÚJ PP. IRATMINTATÁRA

Beadványtervezetek az új Pp. minden eljárási cselekményéhez, összesen 388 iratminta

SZERZŐK: **Belcsák Róbert Ferenc, Gelencsér Dániel, Kőrös András, László András Dániel, Orosz Árpád, Parlagi Mátyás, Reviczky Renáta, Turbucz Zoltán**

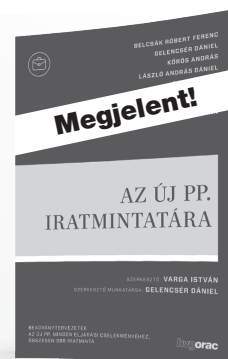
SZERKESZTŐ: **Varga István**

A SZERKESZTŐ MUNKATÁRSA: **Gelencsér Dániel**

Az új Pp. a professzionális pervitel megteremtése érdekében nagyban épít a polgári per szereplőinek aktív, szakszerű közreműködésére, a jogi képviselőkkel szemben a jelenleginél magasabb követelményeket állít fel. Az új törvény az eddiginél jóval bonyolultabb szabályozást vezet be, továbbá számos olyan – első ránézésre nehezen észlelhető – részletszabályt tartalmaz, amely megnehezíti a befogadható beadványok elkészítését. Az alapjaiban megváltozó jogi környezet a jogi képviselőket vélhetően komoly kihívások elé fogja állítani, melyek leküzdésében segítséget nyújthat ez a bírói, ügyvédi, közjegyzői és a tudományos szféra kiemelkedő képviselői által készített iratmintatár. A kötetet Varga István tanszékvezető egyetemi tanár, ügyvéd, a Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság tudományos titkára szerkesztette.

A kézikönyv a megszokott iratmintatárakhoz képest részletesebben, a peres eljárás teljes folyamatát végigkövetve jeleníti meg az egyes iratmintákat. A szerzők figyelemmel voltak az új részletszabályokra is: minden minta a teljesség igényével tartalmazza az új Pp.-vel egy időben hatályba lépő, releváns változásokat, így például az új illeték-, illetve költségmentességi szabályokra történő hivatkozásokat. A határon átnyúló ügyek számának dinamikus növekedésére figyelemmel az összeállítás tartalmaz európai uniós, illetve nemzetközi jogi aktusok alapján készült mintákat is. A legjellemzőbb iratoknál – például a keresetlevélnél, fellebbezésnél – a kiadvány több alternatívát is kínál, emellett minden beadványhoz az új szabályok gyakorlati alkalmazását elősegítő gyorstáblázat is tartozik.

Az új Pp. iratmintatára és A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I-II. együttes ára: 25 000 Ft

Ára: 15 000 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%

Vékás Lajos, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja

Szladits Károly és magánjogi iskolája*

Szladits Károly a magyar magánjog meghatározó egyénisége, akinek iskolateremtő munkássága máig meghatározó tényezője a magyar magánjog tudományának és oktatásának. Munkássága, és kiemelkedő jelentőségű, a magyar magánjogot összefoglalóan bemutató művei nagy hatással voltak és tanítványainak, kiváló professzoroknak munkásságán keresztül később is hatottak, sőt részben a mai napig hatással vannak a magyar magánjogi gondolkodásra.

I.

Bevezetés: a feudális magánjogtudományról

A magyar magánjogot öt évvel a Jogi Kar alapítása után, 1672-ben kezdték előadni Nagyszombatban a „hazai jog” (*ius patrium*) elnevezésű tárgy keretében. A hazai jog a kánonjog (*ius canonicum*) és a római jog (*ius civile*) mellett ekkortól szerepelt a tanrendben, és az egész magyar anyagi és eljárásjogot magában foglalta. Első tanára Dvornikovics Mihály győri kanonok volt. Folyamatos oktatásról a karon (mint ahogy az egész egyetemen is) valójában csak 1687-től beszélhetünk, mert a megelőző évtizedekben a tanítást járványok, és a török alóli felszabadító háború eseményei minduntalan megszakították. Természetesen háborús események a tanítás hosszabb-rövidebb szünetelését később (például a Rákóczi-szabadságharc idején) is kikényszerítették. A hazai jogot hol egy, hol két tanár adta elő. Két professzor esetén a tanárok közötti munkamegosztás választóvonalát nem a modern diszciplináris tagolás jelentette: magánjog, büntetőjog stb., hanem az anyagi jog és eljárásjog szerinti elkülönítés.¹

A magánjog első igazi tudós művelője az Eötvös Loránd Tudományegyetem jogtudományi karán Kelemen Imre volt, aki közel negyedszázadon át – 1793 és 1817 között – adott elő, és egy több kiadást megért, négykötetes átfogó tankönyvet is írt (természetesen latinul, minthogy az egész oktatás latinul folyt): *Institutiones iuris privati Hungarici* címmel.² A jogforrásokat történetileg rendszerező első kötet után a tételes jogot leíró további három kötet a gajusi-justinianusi intézmények rendszerét követi: a sze-

mélyekről (*de personis*), a dolgokról (*de rebus*) és a perjogról (*de actionibus*).³

A régi magyar magánjogot összefoglaló legnagyobb művet Kelemen utóda, Frank Ignác írta, aki ugyancsak több mint két évtizeden át – 1827 és 1850 között – volt a kar professzora. Korszakos jelentőségű monográfiája először szintén latinul jelent meg: *Principia Iuris Civilis Hungarici* címmel⁴, majd átdolgozott formában magyarul „A közigazgatás törvénye Magyarhonban” cím alatt látott napvilágot.⁵ E munkája alapján választotta levelező taggá a Magyar Tudományos Akadémia 1847-ben. Székkfoglalóját *Ősiség és elévülés* címmel tartotta 1848. szeptember 11-én. Peschka Vilmos némi szemrehányással említi, hogy Frank „az 1840-es évek jelentős jogszabályaival” alig foglalkozik, azokat éppen csak megemlíti.⁷ Eckhart Ferenc, aki a karról írott történetében egy egész fejezetet szentel Frank Ignác működésének, e műről azt írja, hogy „rég magánjogi

* Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán alapításának 350 éves jubileuma alkalmából 2017. február 23-án rendezett nyitókonferencián tartott előadás szerkesztett szövege (Szerk.).

1 Ld. ECKHART FERENC: *A jog- és államtudományi kar története 1667–1935*. Egyetemi Nyomda: Budapest 1936, 9. skk.; KÁLLAY ISTVÁN: *Kelemen Imre*, In: Hamza Gábor/Sándor István (szerk.): *Magyar jogtudósok*, IV. kötet. ELTE Eötvös Kiadó: Budapest, 2014, 9–20.

2 Pest 1814 (második kiadás: Buda 1818); vö.: ECKHART: 1. jegyzet i. m., 222. skk.

3 KELEMEN műve J. Jung német fordításában *Darstellung des ungarischen Privatrechtes* címmel 1818–19-ben Bécsben jelent meg. A könyvet magyar nyelven Czövek István fordításában *Magyar hazai polgári magános törvényről írt tanítások* címmel adták ki: Trattner: Pest 1822.

4 EGGENBERGER ET WIGAND: Pest 1828–29; Frank Ignác személyéhez és életművéhez elsődleges forrásként lásd PAULER TIVADAR: *Emlékszéd Frank Ignác m. acad tag felett 1850. november 25-én*. Pest 1851; Uő: *Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez*. MTA Könyvkiadó Vállalata: Budapest 1878; lásd továbbá FÜRST LÁSZLÓ: *Frank Ignác*, In: *Jogi professzorok emlékezete a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi kari szemináriumainak emlékére*. Sárkány Nyomda Rt.: Budapest 1935, 52–64.

5 FRANK IGNÁC: *A közigazgatás törvénye Magyarhonban* I–II. rész, 3 kötetben. Egyetemi Nyomda: Buda („Budán a Magyar Királyi Egyetem betűivel”) 1845–1847; reprint kiadás: Közgazdasági és Jogi Kiadó: Budapest 1987.

6 1840. évi XV. törvénycikk a váltó-törvénykönyvről, 1840. évi XVI. törvénycikk a kereskedőkről, 1840. évi XVII. törvénycikk a gyárok jogviszonyairól, 1840. évi XVIII. törvénycikk a közkeresetre összeálló társaságokról (a közkereseti társaságokról és a részvény-társaságokról), 1840. évi XXI. törvénycikk az adóssági követelések elsőbbség végett betáblázásáról (a jelzálogjogról), 1840. évi XXII. törvénycikk a csődületről (Concurs) stb.

7 PESCHKA VILMOS: *A magyar magánjogtudomány jogbölcséleti alapjai*. Az Állam- és Jogtudományi Intézet Értesítője 2 (1959) 1–2. sz. 37–74.; másodközlés In: Peschka Vilmos: *Jog és jogfilozófia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó: Budapest, 1980. 373–425. Az idézet ez utóbbi kiadás 382. oldalán található.

Tanulmány

irodalmunk klasszikus munkájának tekinthetjük, amely ha a régi magánjogról tájékozódni akarunk, úgyszólván feleslegessé teszi mindannak ismeretét és áttanulmányozását, amit előtte írtak.”⁸ Frank személyét, a kar életében játszott szerepét pedig a következőképpen méltatja Eckhart: „Kiemelkedő egyéniségével, nagy szellemével, nemcsak mint tanár, hanem mint a karnak csaknem állandó hivatalos vezetője is, ráütötte bélyegét a magyar reformkor forrongó éveiben a kar történetére.”⁹

II.

A polgári magánjog és polgári magánjogtudomány kialakulása

A feudális kötöttségektől megszabadított, *polgári magánjog* korszaka Magyarországon 1848 után, sőt teljes lendülettel csak 1861 után kezdődött. Az 1840-es években alkotott kereskedelmi, váltó- és hiteljogi törvények¹⁰ egyértelműen a kapitalista piac követelményeinek kívántak ugyan eleget tenni, de a feudális társadalmi berendezkedés alapvető jegyei (feudális kötöttségekkel terhelt földtulajdon, ősiség, jobbágyság stb.) még érintetlenül jelen voltak; azokat csak az 1848-as törvények, illetve a szabadságharc bukása utáni királyi dekrétumok szüntették meg, és pedig fokozatosan és következtlenül.¹¹ Mindezek következtében polgári magánjogtudomány kialakulásáról csak az 1860-as évektől kezdve beszélhetünk.

E korszak első professzori generációjának jogfelfogását viszont az ekkor már egyértelműen visszahúzó *történeti jogi iskola* nézetrendszere tartotta befolyása alatt. A történeti jogi iskola múltba néző szemlélete, és misztikus tanai pedig nem igazán támogatták a polgári magánjogtudomány lendületes fejlődését. Ezt állapíthatjuk meg mindekelőtt *Wenzel Gusztáv* (1812–1891),¹² *Suhayda János* (1818–1881),¹³ *Zlinszky Imre* (1834–1880)¹⁴ és *Herczeg Mihály* (1840–1926)¹⁵ összefoglaló munkáiról. Ezek el-

méleti bevezetéseikben a történeti jogi iskola tanításait fejtik ki, a részletekben is az irányzat sajátos „történeti” módszerét alkalmazzák. Hasonló szemlélet tükröződik *Grosschmid Béninek* (1851–1938) a jog keletkezésére, mi-
benlétére és lényegére, a szokásjog és a törvényi jog viszonyára vonatkozó nézeteiben is.

Grosschmid azonban, aki közel négy évtizeden át: 1890 és 1928 között volt az Eötvös Loránd Tudományegyetem jogtudományi karának páratlan hatású professzora, a 19. század végén a polgári magánjogtudomány megalapozásához vezető legfontosabb magyar jogtudományi munka, a *Fejezetek*¹⁶ megírásánál teljesen függetlenítette magát a történeti jogi iskola tanításaitól. Sőt szuverén szellemére nem igazán hatottak az addigra már teret nyelő érdekkutató jogtudomány nézetei sem. A *modern kötelmi jog* stílusát alapvetően, sok kérdésben máig hatóan formáló és jogterület dogmatikai vértetét kidolgozó művében maga alkotott egy – mondhatjuk: saját, öntörvényű, egészében zseniálisnak nevezhető – *új világot*. Szemlélete nem *Jhering*¹⁷ és a német érdekkutató magánjogtudományi irányzat hatására alakult. Előadásunk főszereplőjének, *Szladits Károlynak* megállapítását idézzük: „Nincs kapcsolat Grosschmid módszere és a külföldi jogi iskolák között, amelyeknek elméleti vitáiról Grosschmid jobbra tudomást sem vett.”¹⁸ Grosschmid például az alanyi jogot is jogilag védett érdekként határozza meg. A *Fejezetekben* pedig ezt írja senkiéhez nem hasonlítható stílusfordulattal: Az érdek „részint sugallatos oka egy-egy jogszabálynak, részint előírt zsinórmértéke helyel-közzel a jogalkalmazásnak”.¹⁹ Az érdekkeresés általános gondolatával kapcsolatban Grosschmidra jellemző a következő megállapítás is: „Az érdekszempont bevezetése nem kikezdése eként a törvénynek kívülről, hanem a törvény saját, belülről jövő, csakhogy halkabb önszavának a meghallgatása a lármásabb tételek mögül.”²⁰

Jhering követője, legnagyobb magyar tanítványa volt viszont a századforduló másik nagy civilistája, *Szászy-Schwarz Gusztáv* (1858–1920). Ő több mint két évtizeden át a római magánjog és a magyar kereskedelmi jog professzora volt karunkon²¹, és imponáló tudományos felkészültséggel, európai látókörrrel írt művekben szállt

8 ECKHART: I. jegyzetben i. m. 346.

9 Uo. 341. Frank Ignác életművének bemutatásához és méltatásához lásd még: HORVÁTH PÁL: *Frank Ignác*. Akadémiai Kiadó: Budapest 1993.

10 Lásd a 6. jegyzetben i. m.

11 Az ősiséget például az 1848. évi XV. tc. nyomán az osztrák polgári törvénykönyvet (ABGB-t) életbe léptető császári pátens törölte el: RGBl. 246/1852. A pátens alkotmányjogi feltételeihez lásd CHRISTIAN NESCHWARA: *Die Geltung des Österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuches in Ungarn und seinen Nebenländern von 1853 bis 1861*. ZRG/GA 1996, 362–376.

12 WENZEL GUSZTÁV: *A magyar magánjog rendszere*, 1–2. kötet (2. kiadás). Athenaeum: Pest 1872–1874; Uő: *Az 1848 előtti magyar magánjog tekintettel újabb átalakítására*. Egyetemi Könyvnyomda: Budapest 1885.

13 SUHAYDA JÁNOS: *A magyar polgári anyagi magánjog rendszere* (6. kiadás). Egyetemi Könyvnyomda: Budapest 1874.

14 ZLINSZKY IMRE: *A magyar magánjog mai érvényében* (8. kiadás). Franklin: Budapest 1902.

15 HERCZEG MIHÁLY: *A magyar magánjog mai érvényben*. Budapest 1880.

16 GROSSCHMID BÉNI: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*, I–II. kötet, 2. kiadás, Grill: Budapest 1932–1933.

17 VON JHERING, RUDOLF: *Der Zweck im Recht*, 1–2. kötet. Breitkopf & Härtel: Leipzig, 1883.

18 SZLADITS KÁROLY: *Grosschmid és a magyar kötelmi jog*. Magyar Jogászegyleti Értekezések és egyéb tanulmányok 4 (1936) 13–14. sz., 5–16., különösen 11.

19 GROSSCHMID: 16. jegyzetben i. m. I. kötet, 702. sk.; vö. VÉKÁS LAJOS: *Grosschmid „Fejezetek kötelmi jogunk köréből” című művének centenáriuma*. Jogtudományi Közöny LIV (1999) 361–367.

20 GROSSCHMID: 16. jegyzetben i. m., II. kötet, 865.

21 A római jog magántanára 1885-ben, rendkívüli tanára 1893/94-ben, rendes tanára 1894-től. 1900-tól a kereskedelmi és váltójog professzora, de továbbra is adott elő pandektajogot is.

szembe a történeti jogi iskola addigra már elavult tanai-
val.²² A jheringi érdekkutató elméletet a „forgalmi jóhi-
szem” elvével bővítve fejlesztette tovább. Peschka szerint
Szászy-Schwarz a századforduló után a formalista és a te-
leológiai irányt szintézisbe hozó ’új dogmatikához’, a cél-
jogtudományhoz csatlakozott, és gondolkodásában a
stammleri „helyes jog” eszméje is némi teret kapott, sőt –
ius speciale formájában – a szociális törvényhozás szüksé-
gessége is megjelent.²³

III.

Szladits Károly pályaképe

I. Szladits Károly (1871–1956) elsősorban Grossschmid²⁴,
és mellette Szászy-Schwarz előadásain és írásaiból kapott
mélyreható szellemi impulzusok nyomán közelített a ma-
gánjog rejtelmeihez.²⁵ Hogy ezt milyen sikerrel tette, már
sokat ígérő indulása bizonyítja. Doktori értekezésének
témájául olyan kardinális és nehéz kérdést választott,
mint a *dologi jogi és a kötelmi jogi igények viszonya*.²⁶ E disz-
sertációjának megvédése után avatták egyetemünk első
„sub auspiciis regis” jogtudományi doktorává 1895-ben.
Jogász pályáját bíróságon kezdte, és emellett már az
1900-ban közzétett első polgári törvénykönyvtervezet
megalkotó bizottságban ún. segédtagként vett részt. Az
1906 és 1908 között működött, részben újjáalakított ko-
difikációs bizottságban pedig – már ítélőtáblai bíróként –
az öröklési jogi fejezetek egyik kidolgozója volt.

Szladits Károly 1908-ban lett karunk magántanára,
1917-ben pedig – „miniszteri tanácsosi címének és jelle-
gének épségben tartásával” – nyilvános rendes tanári kine-
vezést kapott a magyar és az ausztriai magánjog előadásá-
ra. Főképzési egyikét – tükrözve a *venia legendi* for-

mulját – „magyar magánjog, tekintettel az osztrák pol-
gári törvénykönyvre” címmel hirdette meg. E tárgyat
közvetlenül nyugdíjba menetele után, az 1942/43-as tan-
évben adta elő utoljára.²⁷ A mai jogászok számára már
magyarázatra szorul az osztrák magánjog ilyen kiemelt
kezelése az oktatásban. Ennek fő oka az volt, hogy a bírói
gyakorlat nemcsak az osztrák eredetű telekkönyvi joghoz
szorosan kapcsolódó dologi jogi kérdésekben, hanem lé-
nyegesen szélesebb körben alkalmazta az osztrák polgári
törvénykönyv (ABGB) szabályait. Ékes bizonyíték erre,
hogy miután 1928-ban közzétették, sőt az Országgyűlés
Képviselőháza elé terjesztették a Magánjogi törvény-
könyv-javaslatot (Mtj.)²⁸, a kézikönyvek ugyan ennek a
kódextervezetnek a rendszerében tárgyalták a dologi jog
anyagát, de a legtöbb témakörben közölték az osztrák
ABGB szövegét is. Nizsalovszky Endre 1928-ban megje-
lent dologi jogi jogszabály-összeállításának előszavában
például a következőket írja „Az Mtj. dologi jogi része tel-
jes szövegének közlése mellett sem hagyhattam el az
Optk. rendelkezéseinek közlését, mert azok – ha jelentős
részben az írott jog ereje nélkül is – háromnegyed száza-
don keresztül erősen inspirálták a magyar bírói gyakorla-
tot. Alig hihető, hogy ezt a befolyást az Mtj. már javaslat
alakjában máról-holnapra megtörje, ha a korábbi terveze-
tek évtizedek alatt sem tudták megtörni az osztrák tör-
vénykönyv hatását. [...] Az Optk. közlése egyébként már
csak azért is kötelességem volt, mert elsősorban a mai
jogról kellett képet adnom. Ennek a képnek pedig az
Optk. dologi jogi rendelkezései jelentős részükben integ-
ráns alkotórészei.”²⁹

2. Röviden emlitenünk kell, hogy Szladits – igaz: csak
rövid életű epizodistaként – a *politikátörténet* lapjaira is
felírta nevét. Károlyi Mihálynak az ún. őszirózsás forra-
dalom nyomán alakuló kormányában ő lett volna az igaz-
ságügy-miniszter, de az utolsó pillanatban visszaretent a
rendkívüli helyzetben rá váró felelősségtől. Maga Károlyi
így emlékezik vissza az esetre: Október 31-én délután
„...a kormány tagjaival együtt felmentem a Várba, hogy
József főherceg előtt az esküt letegyük. A palota előcsar-
nokában kaptuk a hírt, hogy Tisza Istvánt városligeti vil-
lájában meggyilkolták. Öt perccel az eskütétel aktusa
előtt tudtuk meg ezt a megdöbbentő eseményt, amely ki-
jelölt igazságügy-miniszterünket, Szladits Károlyt annyira
megrémtette, hogy nyomban sarkon fordult és el-
tűnt.”³⁰ Felvetődik a kérdés: egyáltalán miként lett a ma-

22 SZÁSZY-SCHWARZ GUSZTÁV: *Új irányok a magánjogban*. Athenaeum: Budapest 1911; Uő: *Parerga – Vegyes jogi dolgozatok*. Athenaeum: Budapest 1912.

23 PESCHKA: 7. jegyzetben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 405.

24 Szladits ismételt hangot adott Grossschmid iránti tiszteletének. Az ünnepi alkalmakkor írt megemlékezéseken kívül lásd például a 18. jegyzetben i. m., továbbá SZLADITS KÁROLY: *Zsögöd-Grossschmid Béni, a magyar jogtudomány szabadságharcosa*. Jogászegyleti Szemle 2 (1948) 1–2. sz., 1–8. Asztalos szerint Szladits mindvégig Grossschmid „szolgálatának szentelte tevékenységét. [...] magyarra fordította Grossschmidot”. Lásd: ASZTALOS LÁSZLÓ: *Grossschmid tanítványok – Szladits iskola*, In: Kovács Kálmán (szerk.): *A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében (Jogtörténeti Értekezések, 14.)*. ELTE Jogtörténeti Tanszék: Budapest 1984, 73–102. o. (78. o., 81. o.). Szladits elvéülhetetlen szerepét Grossschmid gondolatgazdag tudományos világának közkinccsé tételében lásd: ASZTALOS: i. m. 81. skk.

25 Egyetértéssel idézzük Asztalos megállapítását: Szladits „előadásaiban és Vázlatában is tulajdonképpen Grossschmid nehezen érthető, kauzisztikus tanításait rendszerezi és változtatja közvetlenül felhasználható jogdogmatikává”. ASZTALOS LÁSZLÓ: *A civiliziztika oktatásának és tudományának fejlődése a budapesti egyetemen 1945–1970*. Polgári jogi tanulmányok 2. ELTE ÁJK Polgári jogi tanszék: Budapest 1973, 14. sk. o. Az Asztalos által hivatkozott mű: SZLADITS KÁROLY: *A magyar magánjog vázlata I–II*. (5., átdolgozott kiadás). Budapest 1937.

26 Szladits Károly: *Dologi és kötelmi jog*. Jogtudományi Közlöny 1895. 42. sz.

27 Asztalos László szerint azonban „Szladits előadásaiban kevésbé volt szó az osztrák jogról, mint Kolosváryéban.”: ASZTALOS 25. jegyzetben i. m., 14.

28 1928. március 1-jén, 500. sz. alatt.

29 NIZSALOVSKY ENDRE: *Magyar magánjog mai érvényében*, 2. kötet: *Dologi jog*. Grill: Budapest, 1928, 5.

30 KÁROLYI MIHÁLY: *Hit, illúziók nélkül*. Európa: Budapest 1982, 131.; vö. BÁNFFY MIKLÓS: *Emlékezések – Irodalmi és művészeti írások*. Polis: Kolozsvár 2012, 39.; ORMOS MÁRIA: *A katedrától a halálsorig (Ágoston Péter: 1874–1925)*. Napvilág: Budapest 2011, 261.

Tanulmány

gánjog professzora designált miniszter? A forradalmi pilanatokra jellemző sajátos véletlenek logikáján kívül nyilvánvalóan Szladits fiatalkori politikai orientációjában és az ezen alapuló személyes kapcsolataiban kell keresnünk a választ a rejtélyre. A fiatal jogász (egyébként az ugyancsak magánjogász későbbi professzortársával, Kolosváry Bálinttal együtt) szorosabb kapcsolatba került a politikailag aktív polgári és polgári radikális körökkel. Néhány éven át az 1900-ban indított haladó polgári társadalomtudományi folyóirat, a *Huszdik Század* munkatársa volt, és választmányi tagja lett az 1901-ben alakult Társadalomtudományi Társaságnak is.³¹ Ez utóbbinak Szladits közeli jó barátja és csodált példaképe, az európai hírnevű jogfilozófus, Somló Bódog volt az egyik titkára. (Somló egyébként – Gratz Gusztáv után és Jászi Oszkár előtt – néhány évig a szerkesztette is a *Huszdik Századot*).³² A miniszterjelölt 1918-ban, negyvenhét évesen – amint meghatárlása is mutatja – már bő évtizede túl volt ugyan a maga *Sturm und Drang* korszakán, de polgári baloldali nézetei és kapcsolatai megmaradtak.³³

3. Szladits Károly tudományos pályájának csúcsa, *magnum opusa* az általa szerkesztett *hatkötetes magánjogi kézikönyv*, amely – sokszerzős művek esetében elkerülhetetlen nivóbeli különbségek ellenére – a magyar polgári magánjog máig *legjelentősebb* tudományos igényű összefoglalása.³⁴ Szladits e munka általános részében fejtette ki a magánjogra vonatkozó nézetrendszerét. Felfogása szerint „a magánjognak tartalmilag túlnyomó része vagyongjog, helyesebben a *magángazdálkodás*” vagyongjoga. Történelmi szemléjében, rendi és jogegyenlőségi magánjogi rendszerek között tesz különbséget; az előbbin a feudális, az

utóbbin a kapitalista társadalmi és jogi berendezkedést érti.³⁵ *Gazdaság és jog* viszonyát közvetlen és közvetett *kölcsönhatási viszonyként* értelmezi. Elveti a gazdaságnak kizárólagos meghatározó szerepet tulajdonító álláspontot. „A gazdasági életnek e jelentős befolyása ellenére sem lehet a jogot merően a gazdaság függvényének tekinteni, mint azt Marx és Engels ’történelmi materializmusa’ teszi. E felfogás szerint a jog, éppen úgy, mint a társadalmi élet minden más eszmei megnyilvánulása, ’ideológiája’, pusztán reflexhatása volna a társadalom mindenkor gazdasági rendjének, s az emberi művelődés a gazdasági életnek mintegy csak ’cifrázata’ (Überbau). Bármily fontos is a gazdasági tényezők hatásának helyes méltatása, mégis ez a világfelfogás egyoldalúságában félreismeri az emberiség értelmi és érzelmi fejlődését, amelynek révén eszmék és eszmények, a tudomány haladása stb. megannyi önálló tényezőként hatnak a jog fejlődésére.”³⁶ Szladits ugyanakkor vitába száll *Stammler* nézetével is, aki szerinte „abba a túlzásba esik, hogy nem ismer el a jogtól független gazdasági jelenséget”. Véggöveztetésében Szladits leginkább *Navratil* Ákossal ért egyet, aki azt vallja, hogy „a gazdasági élet az eredeti jelenség, amely döntően hat közre a jogi rend kialakulására [...], míg a javak forgalma vegyes (gazdasági és jogi) jelenségeket tüntet fel”.³⁷

A polgári magánjog *attribútumaiként* Szladits – a mai felfogással lényegileg egyezően – a polgári jogegyenlőséget, a tulajdon szabadságát, szerződési és végintézkedési szabadságot, s végül a szerzett jogok tiszteletben tartását jelöli meg. Felismeri ugyanakkor a magánjogi rend átalakulásának: „társadalmasításának”, „ethizálásának”, „át-szellemülésének” jegyeit, sőt kifejezőmódjában kissé talán el is túlozza azok tényleges hatását. A tényeknek megfelelően érzékeli, hogy „a magángazdaság rendje is egyre inkább kerül közületi ellenőrzés és irányítás alá, minél fogva a polgári jogrend éltető eleme, a magánautonómia is fokozottabban kénytelen a közakarat kívánalmaihoz igazodni.”³⁸ A megelőző fél évszázad fejleményeire visszatekintve állapítja meg a következőket. „Mindazonáltal a magánjog ma már mesze eltávolodott a polgári jogrend kialakulásakor uralkodó ún. klasszikus közgazdaságtan kívánalmaitól, amelyek a teljes versenyszabadságot, gazdasági liberalizmust és individualizmust kívánták meg a vagyongjog alapeszméiül.”³⁹ *Duguit* híres könyvére is támaszkodva⁴⁰, a változások jellemzésekor utal a magántulajdon és a szerződési szabadság szaporodó *korlátaira*. Többek között ezt írja: „A szerződési jogban (különösen

31 Jászi Oszkár 1899 és 1911 között intenzív, meleg baráti hangú levelezést folytatott Somló Bódoggal. A *Huszdik Század* megindítására vonatkozó terveiről beszámoló 1899. augusztus 15-i levelében az elképzelt szerkesztőbizottságban javaslatba hozza Szladits Károlyt (és Kolosváry Bálintot) is. *Jászi Oszkár Válogatott levelei*. Magvető: Budapest 1991, 8.; a Jászi és Szladits közötti alapvető szemléletbeli különbségekre utal viszont két későbbi, ugyancsak Somló Bódoghoz intézett levél 1905-ből és 1907-ből, lásd: uo. 87. o., 152. Szladits és a *Huszdik Század*, illetve a Társadalomtudományi Társaság kapcsolatához lásd: ASZTALOS: 25. jegyzetben i. m. 13. 20. l. Károlyi memoárjának egy másik változatában kifejezetten ezt írja: „Az igazságügy-miniszteri tárcát Szladits Károly egyetemi tanárnak ajánlottam fel, akit Jászi ajánlott.” KÁROLYI MIHÁLY: *Egy egész világ ellen*. Gondolat: Budapest 1965, 394.

32 A Szladits és Somló közötti baráti levelezéséhez lásd: TAKÁCS PÉTER: *Somló Bódog élet- és pályarajza, dokumentumokkal illusztrálva*. Jog – Állam – Politika VIII (2016) 4. sz. 3–72.

33 A miniszterjelöltséghez nem hasonlítható, de mégis politikai jellegű helyzetbe került Szladits 1949-ben, amikor a beteget jelentett Kodály Zoltán akadémiai elnök helyett vállalta a Magyar Tudományos Akadémia részbeni önfelosztását jelentő összes ülésén a levezető elnök nem éppen dicső szerepét. Lásd: HUSZÁR TIBOR: *A hatalom rejtett dimenziói*. Akadémiai: Budapest 1995, 244. skk. Szladitsot 1932-ben választották az MTA levelező tagjává, 1943-ban rendes tagjává, és 1948-ban tiszteleti tagjává.

34 SZLADITS KÁROLY (főszerkesztő): *Magyar Magánjog*, Első kötet. Grill: Budapest 1941, 1–115. Az előző századforduló körül Fodor Ármin királyi kúriai tanácselnök szerkesztésében jelent meg hasonló igényű mű, öt kötetben: *Magyar Magánjog* I–V. Singer és Wolfner: Budapest 1899–1905.

35 Uo., 28., 30. skk.

36 Uo., 29.

37 Uo., 30.

38 Uo., 104.

39 Uo., 33.

40 DUGUIT, LÉON: *Les transformations générales du droit privé depuis le Code Napoléon* (2. kiadás). Alcan: Paris 1920.

a munkajogban) a gyöngébbeket oltalmazó kényszerítő szabályok, a szerződési szabadsággal való visszaélések ellen a közrendből folyó korlátozások, a szerződések tartalmában a közgazdaság iránti tekintetek bontakoznak ki.⁴¹ Végeredményben Szladits mégis annak a meggyőződésnek ad hangot, hogy a magánjog közjogiasodása hagyományos központi területeket kevésbé érinti: „nem annyira a magánjog törzsökét alkotó általános vagy köztörvényi magánjogban nyilvánul, mint inkább azokon a határterületeken, amelyeken a közjogi és a magánjogi elemek egyesüléséből új gazdasági szakjogok alakulnak. Az általános magánjog évezredes törzse sok vihart látott már; erős gyökerekkel ül az emberi lélek mélyén, amely végső sorban mindig az egyén érvényesülésére törekszik.”⁴²

A szocialista időszak jogtudományának értékelése – a nagy iskolateremtő még többszörösen jelen lévő hatása miatt enyhített formában ugyan – az uralkodó ideológia befolyása alatt kritikusan állapította meg, hogy „a klasszikus kapitalizmus alapelveire épülő, individualisztikus jellegű magánjog alkotja Szladits magánjogi felfogásának magvát.”⁴³ A magunk részéről – az időközben eltelt háromnegyed évszázad történelmi jelentőségű tapasztalataiból okosodva (*historia est magistra vitae!*) – úgy látjuk, hogy Szladits 1941-ben alapvetően helyesen ítélte meg a magánjog helyét és funkcióképességét a modern jogrendszeren belül is, amikor a következőket szögezte le: A magánjog fejlődése a szociálisabbá válás irányába halad ugyan, de „a magánjog [...] mindig szükségképpen *individualista* jogrend marad, mert hiszen célja a *magánérdekek* összeütközésének igazságos kiegyenlítése. E feladat középpontjában pedig természetesen mindenkor az *egyén* áll. A magánjog szférája közjogi elemek betódulása következtében megszűkülhet ugyan, de ami belőle megmarad, az fogalmi szükségszerűséggel *egyéni érdekvédelem*.”⁴⁴ Meggyőződésünk, hogy az 1948-ban és 1990-ben lezajlott, egymással homlokegyenest ellentétes két gazdasági-társadalmi fordulat után is a magánjog alapvető feladatát a *magánautonómia pilléreinek*: a magántulajdonnak, az egyesülési és szerződési szabadságnak védelmében kell látnunk. Természetesen szociális szempontok: a „gyengébb fél”, különösen a „fogyasztó” védelme és hasonló kérdések napjainkban fokozott jelentőséghez jutnak.⁴⁵ Be kell mégis látni, hogy – amint legutóbb az ún. devizakölcsönök társadalmi megrázkódtatást kiváltó példája mutatta – a társadalmi igazságosság megvalósítása és a közérdek védelme területén a magánjog hatékonysága igencsak korlátozott. Amikor a társadalom egyéb szférái

(például az erkölcsi tartás fékező mechanizmusai) teljesen meggyengülnek, és a jogrendszer arra hivatott ágai (például a bankfelügyeleti jog és szervezet) csődöt mondanak, a magánjog eszközei nyilván nem alkalmazhatóak hatékonyan.

4. Szladits Károly több mint harmincöt évet oktatott karunkon, és ezalatt olyan *iskolát teremtett*, amelynek jótekonny hatásait máig érezhetjük.

A Szladits nevével fémjelvezhető magánjogász társaság tagjait tágabb és szűkebb értelemben is számba vehetjük.⁴⁶ Tág értelemben az ő tudományos köréhez sorolhatjuk azokat a már befutott elméleti és gyakorlati szakembereket, akik a Szladits kezdeményezésére, Grosschmid 80. születésnapjára ismét megjelentetett *Fejezetekhez*⁴⁷ kapcsolódóan, az ugyancsak Szladits szerkesztésében közreadott Grosschmid-Glossza köteteiben szerzőként szerepelnek.⁴⁸ Itt említhetjük – mások mellett – *Almásy Antal*, *Meszlény Artúr*, *Beck Salamon*, *Tóth Lajos*, *Nizsalovszky Endre* nevét. Ők azonban inkább a Szladits-példakép Grosschmid gondolatvilágának lelkes hívei és közvetlen továbbvivői voltak. Hasonló módon számíthatók Szladits köréhez a „*Magyar magánjog*” szerzői is.⁴⁹

Szűkebben véve, a szó valódi értelmében az általa vezetett *Magánjogi szeminárium* résztvevőit tekinthetjük a Szladits-iskola tagjainak. Közreműködésükkel dolgozta fel Szladits a magánjogi bírói gyakorlatot⁵⁰, majd egy jeles szemináriumi tag, Ujlaki Miklós az ő irányításával készítette el a magánjogi bibliográfiát.⁵¹ A legjobbak – Szladits útmutatása mellett – monografikus jellegű tanulmányokat írtak, amelyek a Magánjogi szeminárium kiadványsorozatában jelentek meg. Az összesen 15 kötetet számláló sorozatban olyan maradandó értéket képviselő művek láttak napvilágot, mint az üstökösként világitó, 1936-ban magántanári címet kapott *Villányi (Fürst) László* két tanulmánya⁵², továbbá *Zalán Kornél* ugyancsak két munkája⁵³, és a szintén magántanár (1942) *ifj. Szladits Károly* angol jogról szóló dolgozata.⁵⁴ Ugyanebben a sorozatban

46 A Szladits-iskolához lásd: ASZTALOS: 24. jegyzetben i. m. 83. skk.

47 16. jegyzetben i. m.

48 Glossza Grosschmid Béni: *Fejezetek kötetmi jogunk köréből című művéhez* I–II/1–2. Grill: Budapest 1932–1933.

49 Lásd a 34. jegyzetben.

50 SZLADITS KÁROLY: A magánjogi bírói gyakorlat 1901–1927. A magyar felsőbbíróságok elvi döntéseinek gyűjteménye. Grill, Budapest 1928; ennek folytatása a Fürst Lászlóval készített összeállítás: A magyar bírói gyakorlat. Magánjog I–II. Grill, Budapest 1935.

51 UJLAKI MIKLÓS: Hetven év magánjogi irodalma. A magyar magánjog bibliográfiája 1861–1930. Grill, Budapest 1930; Uő: Öt év magánjogi irodalma. A magyar magánjog bibliográfiája 1930–1934. Grill, Budapest 1935.

52 FÜRST LÁSZLÓ: *Utaló magatartások*. Dunántúli Egyetemi Nyomda: Pécs 1929; Uő: *A magánjog szerkezete*. Grill: Budapest, 1934.

53 ZALÁN KORNÉL: *A régi magyar zálogbirtok és mai jogunk*. Dunántúli Egyetemi Nyomda: Pécs 1931; ZALÁN KORNÉL: *A végintézkedések keleti*. Grill: Budapest, 1935.

54 IFJ. SZLADITS KÁROLY: *Az angol jog kútffői*. Grill: Budapest, 1937.

41 SZLADITS: 34. jegyzetben i. m. 33.

42 Uo. 105.

43 PESCHKA: 7. jegyzetben i. m. (*Jog és jogfilozófia*), 418. sk.; hasonlóan ASZTALOS: 25. jegyzetben i. m. 14.

44 SZLADITS: 34. jegyzetben i. m. 35.

45 Vö. VÉKÁS LAJOS: *Új irányok a magánjogtudományban*. Magyar Tudomány 168 (2007), 1563–1566.

Tanulmány

kapott helyet – Szladits Károly előszavával, de már Nizsalovszky Endre szemináriumi igazgatása alatt – a majdani nagyszerű utód, Eörsi Gyula első tanulmánya: „A tulajdonátszállás kérdéséről”⁵⁵. Maradandó értéket képvisel a többi kiadott szemináriumi munka is.⁵⁶ A tanítványok legifjabb nemzedéke a Mester tiszteletére megjelentetett *Ünnepi dolgozatokban* szereplő írásaival jelezte ragaszkodását az iskolateremtő professzor személyéhez és szelleméhez. Ezek sorában találjuk a későbbi kiemelkedő professzort, Világhy Miklóst is.⁵⁷

Karunk – az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara – és a magyar magánjog pá-

ratlan szerencséje, hogy a Szladits-iskola két tagja: Világhy Miklós⁵⁸ és Eörsi Gyula⁵⁹ „a magántulajdon nélküli magánjog” korában a magánjogi katedrán állhatott, és jogásznemzedékek számára továbbadhatta a Szladits-szemináriumban elsajátított tudást és azt a szellemiséget, amely némileg *korrigálta* a mostoha kor ideológiai elfogultságait és butító téveszméit. Ők és – amíg 1957-ben el nem távolították a Karról – Nizsalovszky Endre e tevékenységükkel gyakorolták a legmaradandóbb hatást az utókorra.

55 EÖRSI GYULA: *A tulajdonátszállás kérdéséről*. Légrády, Budapest 1947; változatlan új kiadás: SÁRKÖZY TAMÁS – VÉKÁS LAJOS (szerk.): *Eörsi Gyula Emlékkönyv*. HVG-ORAC, Budapest, 2002, 277–420.

56 Felsorolásukat lásd: ASZTALOS: 25. jegyzetben i. m. 69 sk. 75.

57 *Ünnepi dolgozatok dr. Szladits Károly egyetemi tanár működésének harmincadik évfordulója alkalmából*. Móricz M. Nyomda, Budapest 1937; *Ünnepi dolgozatok dr. Szladits Károly egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Arany János Nyomda Budapest 1941.

58 Lásd: VÉKÁS LAJOS: *Emlékezés Világhy Miklósról születésének századik évfordulóján*. Jogtudományi Közöny 71 (2016), 12. sz. 585–594.

59 Lásd: SÁRKÖZY TAMÁS – VÉKÁS LAJOS (szerk.): *Eörsi Gyula Emlékkönyv*, 55. jegyzetben i. m.

A POLGÁRI PERRENDTARTÁS ÉS A KAPCSOLÓDÓ JOGSZABÁLYOK KOMMENTÁRJA I-II.

SZERZŐK: **Bacher Gusztáv, Baranyi Bertold, Bodoki Gábor, Böszörményiné Kovács Katalin, Burai-Kovács János, Döme Attila, Ébner Vilmos, Éless Tamás, Faludi Gábor, Farkas Attila, Goldea Zsuzsanna, Aleku Mónika, Harsági Viktória, Juhász Csaba, Juhász László, Juhász Linda, Kapa Mátyás, Káposznyák Aliz, Király Miklós, Köblös Adél, Kövesné Kósa Zsuzsanna, Kőrös András, Lázár-Kocsis Edina, Légrádi István, Máté Viktor, Mikó Ádám, Okányi Zsolt, Orosz Árpád, Osztovits András, Paksi Gábor, Parlagi Mátyás, Prokopovitsch László, Rák Viktor, Reviczky Renáta, Ribai Csilla, Szécsényi-Nagy Kristóf, Szócs Tibor, Tálné Molnár Erika, Timár Kinga, Tóth Ádám, Varga István, Virág Csaba, Völcsy Balázs**

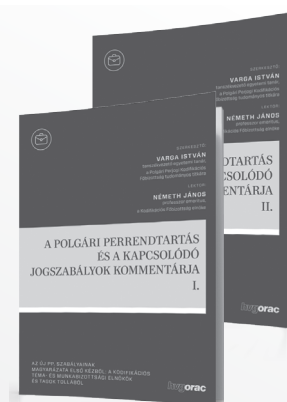
SZERKESZTŐ: **Varga István**

LEKTOR: **Németh János**

Könyvünk az új Pp. szabályainak magyarázatát tartalmazza első kézből, a törvény előkészítését az első pillanattól meghatározó befolyásoló kodifikációs téma- és munkabizottsági elnökök és tagok tollából. A kétkötetes kommentárban minden témakört olyan szakértő ismerteti, akinek az a szűken vett szakterülete. A szerzői csapatot szerkesztőként Varga István tanszékvezető egyetemi tanár (ELTE ÁJK Polgári Eljárásjogi Tanszék), ügyvéd, a Polgári Perjogi Kodifikációs Főbizottság tudományos titkára irányítja. A kötet lektora Németh János professzor emeritus, a Főbizottság elnöke, az Alkotmánybíróság volt elnöke.

A szerzők célja, hogy tudományosan megalapozott, de elsősorban a mindennapi gyakorlati jogalkalmazói igényeknek megfelelő kommentár szülessen. A kommentár a Pp.-n kívül szabályozott perek, valamint a választottbírói eljárás, mint a polgári per elsődleges alternatívájának, magyarázatát is tartalmazza. Az olvasó továbbá a polgári perben alkalmazandó nemzetközi jogi és európai uniós jogszabályok, a jogsegély-szerződések, a joghatósági- és jogsegély-rendeletek, valamint a sui generis európai uniós eljárások lényegre törő, rendszerbe foglalt magyarázatát is megtalálja a kötetben.

**A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I-II.
és Az új Pp. iratmintátára együttes ára: 25 000 Ft**

Ára: 15 000 Ft

**Az I. kötet megjelenése:
2018. február**

**A II. kötet megjelenése:
2018. első negyedév**

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%

Szathmáry Zoltán ügyész, Fővárosi Főügyészség (Budapest)

A szado-mazochista aktusok büntetőjogi vonatkozásai és a sértett beleegyezése

A testi sérülést eredményező szado-mazochista tevékenységek értékelése a büntetőjogi minősítés határterületén mozog. A büntetőjogi minősítés felmerülése esetén a tevékenység résztvevőinek konszenzusa – a tényállás-szerűség eldöntése mellett – megköveteli azon kérdés megválaszolását is, hogy a bírói joggyakorlatban sem teljeskörűen kimunkált sértetti beleegyezés büntetendőséget kizáró oka érvényesíthető-e a szado-mazochista aktus során okozott sérülések esetén. A magyar büntetőjog-tudomány számára rendelkezésére áll az a jogdogmatikai és morális keret, amelynek argumentumai alapján a szado-mazochista aktusok egy-egy konkrét jogeset felmerülése esetén megítélhetők, és amely érvekre alapozva a sértetti beleegyezés hatályának kérdésében megalapozott döntést lehet hozni.

I. Bevezetés

A társadalmi változások között élő büntetőjogi jogirodalomtól soha nem volt idegen a pornográfia általános vagy valamely különös formájának tárgyalása, legyen szó akár a klasszikus¹, akár a jelenkori magyar jogirodalomról. Ennek ellenére az erőszakos formát öltő, mégis konszenzuális alapon folytatott szexuális aktusok büntetőjogi vonatkozásainak értékelése továbbra is kihívás lehet. Az értekezés a *BDSM-aktusok*² – azon belül is a *pornográf felvételek* készítése céljából megvalósított *erőszakos szexuális cselekmények* – büntetőjogi megítélésének problémakörét járja körül annak reményében, hogy a ma felmerülő kérdésekre megalapozott választ tud adni.

A BDSM-filmeken rögzített jelenetek során az áldozati szereplő tettleges bántalmazása, illetve megalázása különféle, a köztudatban is kínzásra vagy fenyegetésre használt, sérülések okozására alkalmas eszközökkel történik. Ugyanakkor a filmek szereplői – fogyasztói körükkel szemben – nem minden esetben szadista vagy mazochista hajlamúak, gyakorta hirdetésekben verbuválják őket, majd szerződéskötést követően, vagyoni ellenszolgáltatás érdekében³ lesz-

nek elszenvedői a domináns szereplő szadista cselekményeinek. Első látásra úgy tűnhet, hogy bár kétségtelenül nem szokványos, mégis egyszerű megítélésű cselekményekről van szó. Valójában e szokatlan téma számos olyan jogelméleti, büntetőjogi, alkotmányos és morális vonatkozással bír, amelyek együttes értékelése komolyan megnehezíti a büntetőjogi felelősség elbírálását.

II. A vizsgálat tárgya, irányai és módszere

Noha a BDSM aktusok számos jogtárgyat veszélyeztethetnek, a részletes elemzés a bántalmazást nem csupán imitáló, hanem a *ténylegesen testi sérülést* okozó BDSM-aktusok értékelésére szorítkozik. Az értekezés megállapításainak pontosítása érdekében a vizsgált tevékenységek között is célszerűnek tartom külön nevesíteni a magánéletben folytatott, a partnerek szexuális igényeinek kölcsönös kielégítését célzó (*saját igényű*), az ilyen jellegű szexuális szolgáltatás nyújtására irányuló (*prostitúciós*), és a vagyoni haszonszerzés motiválta filmes (*pornográf*) aktusokat.

A *hazai joggyakorlatot* tekintve az állapítható meg, hogy kifejezetten BDSM-jellegű cselekmény eddig csak igen kevés esetben került magyar büntetőjogi fórum elé.⁴ Emellett megállapítható az is, hogy a magyar bírói gyakorlat nem

1 FINKEY FERENC: *Új törvény a pornográfia büntetéséről*, Budapesti Szemle, 1929. (57. évf.) 214. köt., 620. sz. 4–27., TARNAI JÁNOS: *A pornográfia elleni küzdelem Franciaországban és Angliában*, Jogtudományi közlöny, 1912. (47. évf.) 12. sz. 101–103., TARNAI JÁNOS: *A pornográfia elleni küzdelem Franciaországban*, Jogtudományi közlöny, 1911. (46. évf.) 3. sz.

2 A BDSM betűszó, a Bondage, Domination, Sadism, Masochism angol kifejezésekből áll, és elsősorban olyan szexuális tevékenységet takar, amelyben az egyik fél fölérendelt (domináns), a másik alárendelt (áldozati) szerepet játszik.

3 Pl. a kibírt ütések mennyiségének arányában.

4 Kiemelendő a médiában az újpesti „szado-mazo” filmforgatásként jelölt büntetőügy, amelyben a testi sértés büntette miatt emelt vád alapján a Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság járt el. Ugyancsak médiahír lett a szexuális aktus közben történt fojtogatást követően elhunyt prostitúált ügyéből (http://hvg.hu/itthon/20170105_prostitualt_szado-mazo_emberoles_csevharszt).

Tanulmány

egyértelmű azokban a határesetekben, amikor egy-egy cselekmény súlyosan szemérem sértő ugyan, ám a „hagyományos” felfogás szerint nem szexuális jellegű.⁵ Más *civilizált nemzetek és nemzetközi jogi fórumok gyakorlata* viszont ismert, ezért feldolgozása nem mellőzhető a vonatkozó külföldi irodalommal együtt. A büntetőjogi felelősség elbírálásának kérdéses területei a teljesség igénye nélkül: a tényállásszerűség, a sérülés mibenléte és gyógytartama, az elkövető motivációja, valamint a *sértett konszenzusa* esetén annak értékelése. Ez utóbbi kérdéskör az, ami igazán elgondolkodtató problémákat vet fel annak kapcsán, hogy bizonyos tényállások esetén a sértetti beleegyezés büntetendőséget kizáró okként elfogadható-e.

A sértett beleegyezése továbbra sem törvényben meghatározott, hanem a jogalkalmazói gyakorlat által kimunkált, büntetendőséget – a hazai büntetőjogi tankönyvekben uralkodó álláspont⁶ szerint a materiális jogellenességet – kizáró ok. Mivel az értekezés célja nem a sértetti beleegyezés dogmatikájának maradéktalan feldolgozása, elegendő annak rögzítése, hogy kodifikált szabályok hiányában nincs általánosan elfogadott álláspont a sértetti beleegyezés hatályát vagy formáját illetően. A bizonytalanságok másik fő oka az, hogy a *sértetti beleegyezés elvi alapjait* az európai alkotmányosság vezérlőelvének tekinthető emberi méltóság, illetve az annak részét képező általános cselekvési szabadság értékei képezik. Társadalomtudományi és filozófiai kategóriák lévén az említett értékek etikai és jogbölcseleti értelmezésétől egy konkrét jogeset miatt folytatott büntetőjogi diskurzusban leginkább absztrakt válaszokat várhatunk, nem olyan megkérdőjelezhetetlen érvényességű bizonyosságokat, amelyeket a büntetőjog a felelősségtan körében megkíván. Mégis, egy-egy konkrét jogeset megítélése kapcsán a jogalkalmazónak döntenie kell, nem elégedhet meg a probléma komplexitásának konstataálásával. Éppen ezért a tanulmány minden fejezetében arra törekszik, hogy egy konkrét jogeset megítélése során is alkalmazható érveléshez szolgáltatson használható és tudományosan megalapozott érveket.

Jóllehet az értekezésben keverednek az alkotmányjogi, etikai, jogfilozófiai absztrakciók és a konkrét büntető anyagi jogi elemzések, mindez elkerülhetetlen. Az átfogó elemzést az elméleti megfontolások mellett a bizonyítás gyakorlati igényei követelik meg, hiszen a vádlónak egy

konkrét BDSM-jellegű eset miatt indult büntetőeljárásban a társadalmi erkölcs mibenlétét, a sértetti beleegyezés hatályát és a tényállásszerűség konkrét elemeinek fennállását egyszerre és egymásra figyelemmel kell tudnia bizonyítani. Egy ilyen érzékeny és a jogirodalomban is vitatott esetben a társadalmi értékítélet köztudomású volta nem állapítható meg.⁷

III.

A minősítés kérdése és a sértett beleegyezése

1. A felmerülő tényállások

Irányadó hazai bírói gyakorlat hiányában az első tisztázandó kérdés a BDSM-cselekmények tényállásszerűsége, lehetséges büntetőjogi minősítése. A 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: új Btk.) új alapokra helyezte a szexuális vonatkozású bűncselekmények szabályozását, amely a téma szempontjából meghatározó változásokat eredményezett, részben annak köszönhetően, hogy a *közösülés-fajtalanság* kettőst felváltotta a *szexuális cselekmény* fogalma. Ha a szado-mazochista aktus szexuális cselekménynek minősülhet, akkor adott esetben szexuális erőszakot is megalapozhat. Ekkor a sértett egyetértése tényállásszerűséget kizáró ok lehet. Ha viszont a BDSM-aktus nem tekinthető szexuális cselekménynek, akkor tipikusan testi sértés, személyi szabadság megsértése, becsületsértés megállapítása jöhet szóba, a sértetti beleegyezés pedig mint társadalomra veszélyességet kizáró ok vizsgálendő.

2. Hogy lehet a BDSM szexuális cselekmény?

Jóval ezelőtt már Angyal Pál is felismerte, hogy a nemi erkölcsöt sértő bűncselekmények megértéséhez a „nemi inger messzebbmenő analizálása” mellett egyéb, nem szexuális mozzanatok figyelembevétele is szükséges.⁸ A nemi vágy és a szexuális tevékenység ugyanis megnyilvánulásában, tartalmában vagy intenzitásában rendkívüli változatosságokat mutat, ahogyan erősen változatos a cél és tárgy, amelyet a nemi inger elérni törekszik, illetve amelyen a nemi aktus végbemegy.⁹

A nemi vágy felkeltésére és kielégítésére a vélelmezett közfelfogás szerint alkalmatlan cselekmények nemi erkölcs elleni bűncselekményt valósíthatnak meg, azaz a közfelfogás és egyes tudományterületek a szexuális jelleg

5 Ld. például a BH 1984.46., 1993.216., 1994.522., EBH 2004.1105, BH 2007.75., 2007.108., EBH 2012.B.27. számú eseti döntések közötti elentmondásokat a fajtalanság értelmezését illetően.

6 A teljesség igénye nélkül: BELOVICS ERVIN: *A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai*. In: Belovics Ervin – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: *Büntetőjog I.* Budapest, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, 2014. 198., BÁRD KÁROLY – GELLÉR BALÁZS – LIGETI KATALIN – MARGITÁN ÉVA – WIENER A. IMRE: *Büntetőjog Általános Rész* (szerk: Wiener A. Imre). Budapest, KJK-Kerszöv Kiadó, 2002. 138–139., NAGY FERENC: *A Magyar Büntetőjog Általános része*. Budapest, Korona Kiadó, 2004. 206.

7 Azaz a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 75. § (3) bekezdésére nem lehet hivatkozni.

8 ANGAL PÁL: *A magyar büntetőjog kézikönyve 14. kötet: A szemérem elleni bűntettek és vétségek*. Budapest, Attila-Nyomda Rt., 1937. 9.

9 ANGAL: i. m. 9.

értékelését illetően eltérhetnek egymástól. Pszichológiai kutatások alapján több, korábban szexuálpatológiai kórképnek tartott viselkedésformáról – így pl. a sadizmusról, a mazochizmusról, vagy magáról a szexuális erőszakról – olyan elméletek születtek, amelyek szerint azok elsődlegesen nem szexuális megnyilvánulások, noha mindezekben a szexuális elem előtérben lehet.¹⁰ E szexuális preferenciák szexuális jellegének kérdése egyebekben a szado-mazochizmus büntetőjogi vonatkozásait tárgyaló külföldi irodalomnak is vitatott részét képezi.¹¹

A pszichológia szakirodalom szerint a konszenzuális alapú saját igényű és prostitúciós aktus lélektanára az jellemző, hogy a partnerek egymás – vagy csak az egyik fél – szexuális igényeinek kielégítését azzal érik el, hogy a sadista megalázó, megszegényítő szavakkal, illetve komoly testi sérüléssel nem járó testi fenyítésekkel kínozza mazochista partnerét, aki ezt igényli, és szexuálisan élvezi is.¹² A sadista számára maga a kínzás, a partnere fölötti ideiglenes hatalom jelent szexuális élvezetet.¹³ Tovább bonyolítja a cselekmény megértését, hogy a konszenzuális aktus során a szerepek látszólagos hatalmi leosztásával szemben az alárendelt mazochista gyakorolja a kontrollt azzal, hogy egy előre megállapított „biztonsági jelzéssel” leállíthatja partnerének túlzásba vitt erőszakoskodását, emellett a testi fájdalom okozás csak másodlagos szerepet játszik a dominancia és alávetettség verbális és egyéb megnyilvánulásai mellett.¹⁴ A nem mazochista vagy sadista szereplők részvételével folytatott pornográf aktusokra egyik fent említett pszichológiai jellemző sem érvényes.

Szakítani kell tehát a szexuális aktusok „hagyományos” felfogásával. Szexuális cselekmény¹⁵ immár a közösülés és minden olyan súlyosan szeméremcsértő magatartás, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul. Szomora Zsolt teleologikus megközelítésen alapuló jogértelmezésével egyetértve az új fogalomból a specifikus jogtárgyvédalom irányába mutató változások fakadhatnak, ha a jogalkalmazás élni tud az új definíció adta lehetőséggel.¹⁶ Az új fogalom elemei ugyanis a súlyosan szeméremcsértő jelleg mellett a cselekmény nemi vágy felkeltésére, fenntartására

vagy kielégítésére való alkalmassága vagy az arra való irányultsága. A változás miatt nem vehető át automatikusan az a joggyakorlat, amely a fajtalanság megállapításához az elkövető szexuális motivációját követelte meg, a nem szexuális célzattól elkövetett, mégis súlyosan szeméremcsértő cselekményeket pedig nem tekintette fajtalanságnak annak ellenére, hogy a passzív alany szexuális szféráját, azaz egy védendő jogtárgyat súlyosan sértettek.

A szexuális cselekmény fogalmának az értekezés vizsgálódásai szempontjából releváns kibontásában Szomora Zsolt megállapításait tartom indokoltnak kiemelni.¹⁷ A jogtárgyvédelmi szempontokat figyelembe vevő dogmatikai rendszerben a szexuális cselekmény objektívizált értelmezése indokolt, amely során az elkövető cselekményének szexuális motiváltsága irreleváns büntetőjogi szempontból. Az alkalmasság kitételt a súlyosan szeméremcsértő cselekmény objektív, *in abstracto* alkalmasságaként kell értelmezni, így a nemi vágy felkeltésére, kielégítésére jellemzően alkalmas magatartások akkor is szexuális cselekménynek minősülhetnek, ha *in concreto* nem az elkövető szexuális kielégülést célozzák, vagy arra „csupán” a közfelfogás szerint nem alkalmasak.¹⁸

Szomora Zsolt meghatározása¹⁹ szerint a nemi vagy szexuális cselekmény az ember szexuális szempontból releváns testrészeinek intenzív jellegű érintése az alábbi megszorító értelmezéssel. Szexuális szempontból releváns testrészek, pl. a nemi szervek, a női mell és a végbél. Az egyéb erogén zónák a jogi tárgy elenyésző sérelme, vagy sérelmének hiánya miatt zárandók ki. Szintén a teleologikus értelmezés, valamint a fogalom parttalanná válásának megakadályozása indokolja e specifikus testrészek megérintésének követelményét, történjen az két személy közötti érintkezés, vagy egy személy saját testrészének manipulálása, stimulálása formájában. A jogtárgysérelem már figyelembe vehető szintje indokolja, hogy a specifikus testrészek érintésének intenzív testi cselekvésként kell történniük. Ugyanakkor a súlyos bántalmazásnak tekinthető cselekmények továbbra sem minősülnek szexuális cselekménynek²⁰, ha a szándék nem a szexuális szféra sérelmére irányul.²¹ Amennyiben a cselekmény a fenti mindhárom ismérvről megfelel, akkor a nemi cselekmény megvalósulhat tárggyal vagy ruhán keresztül érintéssel is, illetve azt közvetítheti kiválasztási termék vagy más testnedv is. Különösen fontos, hogy mindezek objektíve megítélhető szempontok, amelyek révén javítható a „súlyosan szemé-

10 BUDA BÉLA: *Szexuális viselkedés*. Budapest, Animula Kiadó, 2002. 200.

11 Lásd erről részletesen: LEIGH, L. H.: *Sado-masochism, Consent, and the Reform of the Criminal Law*. The Modern Law Review. 1976. 39(2) sz. 130–146., BENNETT, THEODORE: *Sadomasochism under the Human Rights (Sexual Conduct) Act 1994*. Sydney Law Review. 2013. 35(3). 541–564.

12 SZILÁGYI VILMOS: *Szexuális függőségek*. Korunk. 2009. (20. évf.) 7. sz. 23–28.

13 SZILÁGYI (2009.): i. m. 23–28.

14 SZILÁGYI VILMOS: *Szexuálpaszichológia – Tankönyv és dokumentáció*. Budapest, Medicina, 2006. 204. <http://mek.oszk.hu/03600/03600/03600.pdf> (2016.11.11.).

15 Új Btk. 459. § (1) bekezdésének 27. pont.

16 SZOMORA ZSOLT: *Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. Fejezetéhez*. Magyar Jog. 2013., 11. szám. 650.

17 SZOMORA ZSOLT: *A nemi bűncselekmények egyes dogmatikai alapkérdéseiről*. Doktori értekezés, SZTE ÁJK, 2008. SZOMORA ZSOLT: *Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. Fejezetéhez*. Magyar Jog. 2013. 11. sz. 649–657.

18 SZOMORA (2013.): i. m. 650–652.

19 SZOMORA (2008.): i. m. 104–114.

20 Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, KJK-Jogtár, Wolters Kluwer Kft.

21 SZOMORA (2008.): i. m. 112.

Tanulmány

remsértő” jelleg bírói gyakorlatban bevett, avitt értelmezése, a társadalom erkölcsi érzületére²² történő hivatkozás.

Mindezek alapján a legjellemzőbb szado-mazochista aktusok szexuális cselekménynek minősülhetnek, amelyek alkalmasak arra, hogy akár az elkövető, akár külső szemlélő nemi vágyát felkeltsék, és ekként az új Btk. alapján a szexuális kényszerítés, vagy a szexuális erőszak minősítését alapozhatják meg. A szexuális cselekmény analízisének részét képezhetik egyes szexuálpaszichológiai kérdések, azonban az elmeműködés beszámítási képességet befolyásoló zavarainak kérdése ettől függetlenül nem tekinthető. A gondolatmenet keretbe foglalásaként újfent érdemes *Angyalra* hivatkozni, akinél már e felismerés is megjelent. *Angyal* egyértelműen úgy foglalt állást, hogy bár nem hagyhatók figyelmen kívül azok a különleges nemi tevékenységek, amelyek tárgyuk megválasztásánál, a cselekvés sajátos módjánál és irányánál fogva eltérnek a szexuális kielégülés megszokott módjaitól – mint pl. a szadisztikus cselekmények –, a „beszámítás alól ki nem vonhatók” csupán amiatt, hogy legtöbbször „sajátos lelki konstitúcióban bírják gyökereiket”.²³ A cselekmény nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére való alkalmasságát tehát nem a vélelmezett közfel fogás alapján indokolt megítélni.

IV.

A sértetti beleegyezés és gyakorlati problémái

Az utóbbi évtizedekben a magyar büntetőjogi jogirodalomban is egyre hangsúlyosabb szerepet kap a bűncselekmény sértettje, az „új” paradigma a sértett cselekvőképességének elismerésével a büntetéstől mellett a büntetendőség feltételeire, a felelősségtanra is kihatással van. *Németh Imre* kutatásaiban²⁴ alaposan körüljárta a sértetti beleegyezés elvi alapjait és dogmatikai kérdéseit, azok körét e tanulmány már nehezen tudná gazdagítani. Ezért a továbbiakban kizárólag azon kérdések felvetése és megválaszolása indokolt, amelyek a téma szempontjából a gyakorlatban is problémásnak mutatkoznak. Ezek különösen egyes bizonyítási kérdések elméleti vonatkozásai, valamint a *Németh* által is hangsúlyosan kezelt morális szempontok, mégpedig a sértetti beleegyezés hatályának relativizálódó határai²⁵ miatt. Érdemes ezért a sértetti beleegyezés azon jogelméleti és dogmatikai elemeit kiemelni, amelyekhez a téma speciális elemei kapcsolódnak.

1. A sértetti beleegyezés formája, a sértett tájékozottsága

A sértetti beleegyezés értékelése során nem mellőzhető az abban való állásfoglalás, hogy a beleegyezésnek milyen formát kell öltetnie, azaz a „nyilatkozási” vagy az „akarati” teória alkalmazását fogadjuk-e el. A sértett beleegyezése a bántalmazásába szabad akaratán alapuló, tehát tudatos lemondás a jog által biztosított valamely jogérték védelméről, amely csak akkor minősülhet büntetendőséget kizáró oknak, ha a sértetti önrendelkezési jog gyakorlása kizárta teszi az egyébként diszpozíciószerű cselekmény társadalomra veszélyességét.²⁶ *Belovics Ervin* álláspontját elfogadva – amennyiben a sértetti beleegyezés a társadalomra veszélyességet kizáró ok – a beleegyezést nem kell az elkövető tudomására juttatni, kizárólag a sértett tudattartalmának van jelentősége.²⁷ A nyilatkozási elv képviselői pragmatikus szempontokkal érvelnek, arra hivatkozva, hogy az akarati elv érvényesítésének komoly eljárásjogi-bizonyítási következményei lehetnek.²⁸ Nehezen bizonyítható, ha a sértett tudattartalma a jogkorlátozás során megváltozik, azaz beleegyezését a jövőbeni cselekményekre vonatkozóan visszavonja.²⁹

A sértettnek jogában áll döntését megváltoztatni, és életszerű, hogy azt – az elkövető cselekvőségét befolyásoló tényezőként – kifejezésre is juttatja. Ez a konszenzuális aktusok során általában úgynevezett *kódszavak* kimondásával történik, amelyek elhangzását követően a bántalmazó félnek fel kell hagynia cselekményével. Büntetőjogilag kizárólag a kódszó kimondását követő cselekmény értékelhető, azonban ismételt bizonyítási nehézségként merül fel annak megállapítása, hogy mi volt a kódszó, az elhangzott-e, és az okozott sérülések a nyilatkozat előtt vagy azt követően keletkeztek-e. Kérdéseket vet fel az is, ha a sérülések összességükben eredményeznek súlyosabb minősítést.³⁰

A sértett döntését illetően figyelemmel kell lenni arra, hogy előzetes informáltsága nem szorítható egzaktnak, puszt

26 BELOVICS ERVIN: *A büntetendőséget kizáró okok*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2009. 173.

27 BELOVICS (2009.): i. m. 176.

28 NÉMETH (2012.): i. m. 56.

29 A beleegyezés visszavonása esetén a további következmények is vitathatók lehetnek. Ha a sértett beleegyezését adja méltóságának sérelméhez és mindezek filmre vételéhez, majd a cselekmény befejezését követően nyilatkozatát visszavonva már nem járul hozzá a filmfelvételek forgalmazásához, nem kizárt a személyes adattal visszaélés megállapítása sem. Ha nem is helyes, ám nem minden alapot nélkülöző érvelés szólna amellett, hogy a visszavonás a filmfelvételek forgalmazására is kiterjedhet. Kérdéses, hogy emberi méltóság sérelmét a sértetti beleegyezésen és törvényben meghatározott további eseteken kívül egy másik fél kikényszerítheti-e a *pacta sunt servanda* elve alapján, szerződésen alapuló kötelmi igényre hivatkozva.

30 Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet a testi sérülések és egészségkárosodások igazságügyi orvos szakértői véleményezéséről szóló 16. módszertani levelének III. részében kifejti, hogy általában 8 napon túl gyógyulnak a test felszínén 10%-nál nagyobb területeken (pl. testtájakon) összefolyó vérömlenyek.

22 BH 1994.470., 2007.108.

23 ANGAL: i. m. 10.

24 Lásd NÉMETH IMRE: *A sértett beleegyezése a büntetőjogban*. Doktori értekezés, 2012. http://www.sze.hu/~smuk/Doktoriiskola/Fokozatszerzes/NemethI/nemeth_dissz.pdf (2017.02.05.)

25 NÉMETH IMRE: *A sértett beleegyezésének relativizálódó határai a testi integritás feletti rendelkezési jog tükrében*. Jog–Állam–Politika. 2010. 1. sz. 39–55.

tán tényyszerű adatokra, hiszen a sértetti beleegyezést – illetve annak visszavonását – illetően nem objektívizálható tényező például az egyén fájdalomküszöbe. A passzív alany tűréshatára előre fel nem mérhető, arról nehezen adható olyan tájékoztatás az elkövető részéről, hogy az adott bántalmazás – ideértve annak intenzitását, időtartamát és e két tényező együttes hatását – pontosan milyen hatású lesz. A döntés bizonytalansági tényezői a nyilatkozat későbbi visszavonását és a hozzájárulás mértékét meghaladó sérülések értékelését illetően okozhatnak gyakorlati, bizonyítási dilemmát. Mindez azonban nem vonható a megengedett kockázatvállalás körébe, amelyek feltételei szintén összetett vizsgálatot igényelnének.

2. A sértetti beleegyezés elismert céljai

A már hivatkozott hazai jogirodalom és a joggyakorlat szerint a testi sértéshez való hozzájárulás csak akkor zárhatja ki az azt okozó büntetőjogi felelősséget, amennyiben a sértett társadalmilag elismert cél érdekében adta beleegyezését. Társadalmilag elismert cél lehet pl. a sporttevékenység, az önkéntes veszélyvállalás, vagy az egészségügyi beavatkozás.

Ugyanakkor úgy tűnik, hogy mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás erősen kazuisztikus mintát követ, amikor az egyes individuális jogi tárgyakkal bíró bűncselekmények és a közösségi értékek konfliktusában kell állást foglalni a sértetti beleegyezés elvi alapjainak érvényességéről. Nem büntetendő az öngyilkosság, az öncsonkítás vagy mindannak változatos módja, ahogyan az ember önmaga méltóságát tönkretelheti. Ugyanakkor szűkíti az önrendelkezési jog határait, ha mindezek más személyi cselekvőségét is feltételezik. Az állam ugyanis a jogvédelmi kötelezettsége³¹ alapján alkotmányosan alkothat olyan jogszabályt, amely az egyént saját cselekménye negatív kihatásaitól védi³², vagy egy külső beavatkozó cselekményét szankcionálja (pl. öngyilkosságban való közreműködés, aktív eutanázia emberölésként minősítése, a kábítószerrel visszaélés stb.). E paternalista jogalkotás nem tekinthető általánosnak, egyes elvi megfontolásainak ellentmond az a hazai joggyakorlat, amely a társadalmi megbecsülést sértő cselekményekben történő sértetti beleegyezés esetén kizárja a büntetőjogi felelősség megállapítását.³³ Ebben a tekintetben a cselekmény minősítésének, tárgyi súlyának jelentősége lehet.

A testi sértésnél maradván, a sporttevékenységek esetén az elkövető szándéka kifejezetten nem terjedhet ki a sérülés okozására, ugyanakkor a sértett részéről tudott, hogy fennáll – még a szabályok betartása esetén is – a súlyos sé-

rülések bekövetkezésének lehetősége³⁴, azok a küzdősportok velejárói lehetnek.³⁵ A szado-mazochista aktusok során szintén olyan tettelegesség történhet, amelynek szükségszerű velejárója a sérülés okozása, az – illetve az azzal járó hatalmi viszony – szolgál ugyanis a szexuális vágy felkeltésére. Nem alaptalanul vitatható, hogy a szado-mazochista tettelegességgel szemben miért egyértelműbb a sértetti beleegyezés érvényessége a sportok agresszív formái – mint pl. a profi bokszt, MMA, amerikai futball – esetén, és miért elfogadott része az ellenfél feletti felülkerekedésnek az agyrázkódást, eszméletvesztést, agyvérzést³⁶, CTE-t eredményező agyi sérülést³⁷ vagy más súlyos testi sérülés szándékos okozása.³⁸ A joggyakorlat és a hazai irodalom a sporttevékenységet tehát magától érteendőnek, szokásjogi alapon kialakult immunitásként kezeli, és adós annak igazolásával, hogy a mellette szóló érvek a sértetti beleegyezés doktrínájából és elvi alapjaiból ma is és minden sportág esetén levezethetők-e.³⁹

„Sex is not a sport...” című művében Cheryl Hanna úgy tartja, a sértetti beleegyezés doktrínája esetén nem az a kérdés, hogy a szexualitást illetően milyen jogalkotói beavatkozás lehetséges, hanem az, hogy az erőszak mely formái elfogadhatók egy civilizált közösségben.⁴⁰ Ezt elfogadva a szado-mazochista cselekményeket nem kell valamennyi, a jogirodalomban elismert legitim céllal összemérni, elegendő a jelenség saját összefüggéseit mérlegre tenni és a sértetti beleegyezés legitimációs forrásaival összevetni.

Claus Roxin⁴¹ szerint a testi sértéssel kapcsolatosan a sértett beleegyezésére alapított büntethetőségi akadály kiterjed a szado-mazochista sérülésekre is, mivel a bele-

34 BELOVICS (2009): i. m. 181–182.

35 NAGY: i. m. 220–221.

36 2017. június 18. napján, UFC-küzdelem során kapott ötszöri leütés után, a küzdelem eredményeként okozott agyvérzésben életét vesztes Tim Hague UFC-sportoló. <http://www.origo.hu/sport/trashtalk/20170619-bokszmeccsen-szenvedett-halalos-serulest-tim-hague.html> (2017.06.24.)

37 Ma már elismert tény, hogy a krónikus traumatikus encephalopátia, vagyis a CTE degeneratív betegség kialakulása és az amerikai futball között összefüggés van.

38 Lásd erről részletesen: MORAN, LESLIE J.: *Violence and the Law: The Case of Sado-Masochism*. Social & Legal Studies (SAGE, London, Thousand Oaks, CA and New Delhi). 1995. 4. sz. 225–251. 239., KERR, AMY: *Consensual sado-masochism and the public interest: Distinguishing morality and legality*. North East Law Review. 2014. (Vol. 2. Issue 1.) 51–82., ANDERSON, JACK: *The right to a fair fight: sporting lessons on consensual harm*. New Criminal Law Review. 2014. Vol 17. Number 1, 55–75.

39 A sporttevékenységről általában és a sértetti beleegyezés elvi alapjait illetően a hazai büntető jogirodalom pontos válaszokat ad, de az értékelésnek legtöbbször nem képezi részét az egyes sportágak speciális jellege. A sportolás közegészségben betöltött pozitív szerepe, a fair küzdelem és a „férfias helytállás” toposza, a sport szabályozottságának érvei nagyrészt a szokásjogi alapon kialakult immunitás hagyományos elemeiből táplálkoznak.

40 HANNA, CHERYL: *Sex is not a sport: Consent and violence in criminal law*. Boston College Law Report. 2001. Vol. 42. Issue 2 number 2. 245.

41 ROXIN CLAUDIUS: *Strafrecht Allgemeiner Teil, I. Band, Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre*. 4. Aufl. München, C. H. Beck, 2006. 539–543.

31 Alaptörvény I. cikk (1) bekezdés.

32 Lásd pl. a 60/1993. (XI. 29.) AB határozatot a biztonsági öv kötelező használatáról.

33 BELOVICS (2009): i. m. 183.

Tanulmány

egyezés több okból is érvényesnek tekinthető. Ennek oka, hogy a cselekmények a privát szférába tartoznak és a közszférával nem állnak kapcsolatban, hiányzik a társadalomra káros hatásuk, továbbá a szexuális büntetőjog alapjait képező célkitűzéseknek mondana ellent, ha a szexuális önkifejezés kapcsán megvalósuló cselekmények testi sértés miatti büntetendőséget vonnának maguk után.⁴² A tanulmány elején tett megkülönböztetésekre hivatkozva a fenti állítások nem minden BDSM-aktus esetén tekinthetők megalapozottnak. A mazochista vagy szadista partner részvételével folytatott *saját igényű* és a *prostitúciós aktusok* esetén értékelhető a sértett szexuális önkifejezése, azonban az olyan „alávetett” sértett esetén, aki nem a saját szexuális önkifejezése miatt vesz részt a *pornográf aktusban*, a szexuális önkifejezés irreleváns, a szadista esetén pedig további kérdéseket vet fel. A *pornográf aktus* kilép a magánszférából, ekként az individuális alapjogok mellett igenis az értékelés körébe kell vonni a közösségi érdekeket és értékeket.

A kérdés tehát, hogy a sértett nyilatkozata milyen jogértékek feladására terjedhet ki, másrészt hogy a beleegyezés minden esetben eliminálja-e a cselekmény társadalomra veszélyességét. Az egyénnek az önrendelkezésre csak a saját érdekkörét illetően van lehetősége, a társadalomnak ugyanakkor jelentős érdeke fűződik ahhoz, hogy az egyének az erőszakos cselekményeiket bizonyos normák között gyakorolják.

V.

Közerkölc, társadalomra veszélyesség

A joggyakorlat⁴³ csupán utal arra, hogy a szexuális szokások az intim szféra részét képezik, nagy nyilvánosság elé tárásuk az emberi méltóságot sértve mások negatív értékítéletének kiváltására alkalmas lehet, azonban a közerkölc igazolásának gyakorlati szempontrendszere nem ismert. Az előző fejezetekre is figyelemmel ezért szükséges a sértetti beleegyezés forrásának, az önrendelkezéshez való jognak az értelmezése, és egyes etikai posztulátumok tárgyalása. Mindez a következő *nehézségekbe* ütközik.

Ha a konformitás és deviancia koronként változó határaitól indulunk ki, számos kiváló tudományos munka mellett a józan ész megfontolásai is arra figyelmeztetnek, hogy mindig alapos fenntartással kezelendő, ha a jogalkotó vagy jogalkalmazó a társadalmi erkölcsök védelmét hívja fel valamely cselekmény büntető tényállás alá voná-

sakor, hiszen a társadalmi erkölcs és konszenzus meglétének mint jogkorlátozási indoknak az igazolása visszaélésekre adhat okot. A homoszexuális együttlét sem minősül már természet elleni fajtalaniságnak annak ellenére, hogy egyes kutatások szerint a homoszexualitás a társadalom többsége számára mindmáig nem elfogadott.⁴⁴ Nem kizárólag az erkölcsök koronkénti változásának lehetősége miatt ragadható meg nehezen a BDSM társadalmi megítélése. Hiteles és naprakész szociológiai, pszichológiai kutatások nélkül tudományos bizonyossággal nem határozható el a normális és a nem normális szexuális viselkedés. Különösen igaz ez egy olyan korszakban, amelyben a szexualitást illető morál alakulásában a társadalmi interakciók mediatisálódása, illetve virtualizálódása is eddig nem tapasztalt torzító hatással bírhat.⁴⁵ A szexualitással kapcsolatos tabuk ledöntése tehát nem tekinthető automatikusan a züllés indikátorának. Azonban nem csak a megítélendő jelenség mibenléte, hanem a modernkori jogfilozófiát tekintve a jogi moralizmus szabadságkorlátozó elvként való elfogadottsága is vitatott⁴⁶, ezért kétséget kizáró érvényességű érvet nem várhatunk a moralitás és jog kapcsolatában született tudományos munkák vizsgálatától sem.

Mégis, akár a vádlónak, akár a bírónak meg kell tudnia indokolni, miért tekint a társadalom morálisan elítélendőnek egy cselekményt. A kérdés olyan mélységű és igényességű árnyalására nem vállalkozhatom, mint amelyet a tudományos diskurzust azóta is meghatározó *Devlin–Hart vita*⁴⁷ felmutatott, és az is nyilvánvaló, hogy a jogfilozófiai fejtegetések a tárgyalóteremben nem biztatnak eredményes perbeszéd reményével. Ezért a megalapozott jogalkalmazói érveléshez leginkább *jogi argumentumok* felhasználása célszerű. Mivel a nem kodifikált sértetti beleegyezés jogintézménye – mint a materiális jogellenességet kizáró ok – tulajdonképpen a kodifikált társadalomra veszélyesség inverzeként értelmezhető, a sértetti beleegyezés elvi alapjait kodifikált joganyagra hivatkozva lehet értékelni. Így a társadalomra veszélyesség törvényi definíciója – Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi rendje – kiindulópontja lehet az érvelésnek.

44 BUDA: i. m. 363–371.

45 DiMARCO, HEATHER: *The electronic cloak: secret sexual deviance in cybersociety*. In: Dot.cons Crime, deviance and identity on the internet (ed. Jewkes, Yvonne). Willian Publishing, 2003. SZILÁGYI VILMOS: *Szexuális függőségek*. Korunk. 2009. (20. évf.) 7. sz. 23–28., WHITTY, M. T.: *Pushing the wrong buttons: Men's and women's attitude towards online and offline infidelity*. CyberPsychology and Behavior. 2003. 6. 569–579.

46 Ld. erről részletesen: HIDASI VIKTÓRIA: *A jogi moralizmus mint szabadságkorlátozó elv a modern politikai filozófiában*. Jogelméleti Szemle. 2016/1.

47 A Lord Patrick Devlin angol bíró és Herbert Lionel Adolphus Hart jogfilozófus között a XX. század közepén lezajlott, a jog és erkölcs viszonyát is alapvetően feldolgozó jog- és társadalomfilozófiai vita alapja a homoszexualitás büntetőjogi fenyegetettsége volt.

42 A német büntető törvénykönyv 228. §-a alapján a sértett beleegyezésével okozott testi sértés esetén a cselekményt jogszerűnek kell tekinteni, kivéve ha jóerkölcbe ütközik. *Strafgesetzbuch § 228.: „Wer eine Körperverletzung mit Einwilligung der verletzten Person vornimmt, handelt nur dann rechtswidrig, wenn die Tat trotz der Einwilligung gegen die guten Sitten verstößt.”*

43 EBH 2013.B.21.

1. A magyar nemzet morális közössége

Az elemzést az említett morális és jogi szempontokat a legmagasabb szinten megjelenítő jogi normagyűjteménnyel, az Alaptörvénnyel indokolt kezdeni. Az Alaptörvény részét képező Nemzeti Hitvallás a magyar nemzet morális közösségét összefogó több köteleket is nevesít, a következőket deklarálva: „[e]lismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait. [...] Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság. Valljuk, hogy az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki.” Alaptörvényünk „[é]lő keret, amely kifejezi a nemzet akaratát, azt a formát, amelyben élni szeretnénk”.

A magyar nemzet morális közösségét meghatározó metafizikai pillérek közül kiemelhető az *emberi méltóság* és a *zsidó-keresztény vallási hagyomány*. E kijelentés megerősítése érdekében lehet hivatkozni a rendszerváltás utáni magyar alkotmányosságra ismét befolyással bíró német jogfilozófiára és jogalkotásra. A Nemzeti Hitvallásnak az emberi méltóság és az egyéni szabadság érvényesülésének társadalmi kereteiről írt deklarációja hasonlatos a Német Szövetségi Alkotmánybíróság szabadságfelfogásához, amely szerint „a szabadság nem egy elszigetelt, önmagára tekintő egyén szabadsága, hanem olyan személyé, aki közösségi kapcsolatokban és kötöttségek között él. E közösségi korlátok miatt a szabadság nem lehet elvileg korlátlan. Az egyénnek engedelmeskednie kell a cselekvési szabadságát érintő azon korlátozásoknak, amelyeket a törvényhozás szükségesnek tart a közösség társadalmi életének biztosítása érdekében.”⁴⁸ És ahogyan azt Tóth Gábor Attila megállapítja, a német alkotmánybírák tudatában a *kanti filozófia mellett a keresztény természetjog is jelen van*.⁴⁹ Filó Mihály a német jogot vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a német jogrendszerben a sértetti beleegyezés hatályát szintén az önrendelkezési jog és az általános cselekvési szabadság alkotmányos értékei határozzák meg, olyan, kantianus tradíción alapuló, liberális államelmélet közegében, amelyben az állam célja az egyének egyenlő és maximális szabadságának biztosítása.⁵⁰

1.1. Az emberi méltóság

Bár a méltóság kiemelt jelentőségű jogi dokumentumokban szerepel, inkább tekinthető jogelméleti, jogfilozófiai,

etikai kategóriának, mint jogi fogalomnak. És éppen ebbéli minősége miatt a jogtudományban kizárólagos és univerzális érvényességgel nem definiálható, hanem egy korszak elfogadott és ekként vitatható narratívájában értelmezhető. A vonatkozó magyar alkotmánybírósági gyakorlat kinyilatkoztatásai, amelyek lefektették az emberi méltóság értelmezésének alapjait, olyan tételek, amelyek egy konkrét jogeset ügyében eljáró jogalkalmazó által ugyan nem vitathatók, moralizáló állampolgárként viszont igen. A méltóságkonceptió tökéletességét megkérdőjelezi ugyanis az a pusztán tény, hogy e paradigma a társadalmi lelkiismerettel mindmáig nem tudott maradéktalanul kiegyezni olyan kérdésekben, mint az eutanázia, a halálbüntetés vagy az abortusz.

Az emberi méltóság jogi, quasi „hivatalosnak” tekintendő alkotmánybírósági meghatározása szerint „[a] méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. [...] Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért.”⁵¹ Az emberi méltóság alkotmányjogi fogalmából következően minden ember sajátja ez a minőség, függetlenül attól, hogy jó vagy rossz a viszonyulása a társadalom többi tagjához, és mindaddig fennáll, amíg az ember él. Ahogyan azt Súlyom László a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményében kifejti, „[a]z emberi méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség. [...] az emberi méltóságtól az embert csakis életének elvételével lehet megfosztani, s ezzel mindkettő végérvényesen megszűnik. [...] Az emberi méltóság miatt egyaránt érinthetetlen a nyomorék és az erkölcsi szörnyeteg bűnöző élete és méltósága is.”⁵²

A fenti értelmezés alapján az Alkotmánybíróság a méltóságot elválaszthatatlanul kapcsolja az élethez, az emberi lénynek pedig a biológiai és nem erkölcsi minősége dominál. Az alkotmánybírósági álláspont lényegében az uralkodóvá vált liberális, univerzális egyenlőségeszmét fejezi ki, amelynek értelmében az egyenlőség minden ember esetében minden körülmények között abszolút és érvényes, függetlenül az adott ember helyzetétől, vallási, társadalmi, kulturális környezetétől. E jogi megítélés értékelése azonban erősen függ az azt értékelő által képviselt etikai nézetrendszertől.⁵³

Az Alkotmánybíróság szemléletének – meglehetősen helytálló – filozófiai alapjai mellett érvényesül a pozitív jog

48 A Német Szövetségi Alkotmánybíróság 1977-ben hozott döntése a tényleges életfogytiglan tartó büntetés alkotmányellenességéről (VerfGE 45, 187. 1977.)

49 TÓTH GÁBOR ATTILA: *Az emberi méltósághoz való jog*. In: *Emberi jogok* (szerk. Halmai Gábor és Tóth Gábor Attila). Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 266.

50 FILÓ MIHÁLY: *A jogi tárgy jelentősége a sértetti beleegyezés dogmatikájában*. Jogelméleti Szemle 2008. 4. sz.

51 64/1991. (XII. 17.) AB határozat.

52 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

53 Lásd erről részletesen: SZATHMÁRY BÉLA: *Keresztény értékek az emberi jogok világában*. Székfoglaló előadás a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán az Egyházjogi Tanszék felállításának alkalmával 2009. március 25-én. Theológiai Szemle. 2009. 3. 173–183.

Tanulmány

méltóságfelfogása is, amely egyes jogintézményeiben ismeri a méltóság időleges hiányát, és amely elvi alapjai éppúgy levezethetők az Alkotmánybíróság méltóságfelfogásának alapjait képező filozófiából. Érdekes tehát egy rövid gondolat erejéig e liberális alapú felfogás forrásához, a korábban is hivatkozott Immanuel Kanthoz visszanyúlni, hiszen az emberi jogokra vonatkozó irodalomban a liberalizmus alapjául is szolgáló kanti nézetek – pl. John Rawls, Ronald Dworkin, vagy Kis János esetén – ma is erősek.⁵⁴

Ami az értekezés szempontjából fontos: Kant morálisan alapozza meg az erkölcsi rendtől elkülönülő, de abban gyökerező jogrendet.⁵⁵ Kant az emberi méltóság levezetése során⁵⁶ abból indul ki, hogy az ember azáltal különbözik a többi élőlénytől, hogy ésszel és akarattal rendelkezik, amelyek képessé teszik arra, hogy maga szabja meg azokat a törvényeket, amelyeknek engedelmeskednie kell. Kant szerint az ember képes arra is, hogy az erkölcsi törvényeknek megfelelően viselkedjen, tehát tudatában van bizonyos szabályok, maximák kötelező erejének és erkölcsi felelősségtudata van. A *kategorikus imperativus* legfőbb erkölcsi parancsa elvárja, hogy úgy cselekedj, „mintha cselekedeted maximájának akaratod révén általános természettörvénnyé kellene válnia”. Kantnál az emberi lény kitüntetett szerepe az *erkölcsi szabályok ismeretéből* és az *erkölcsi felelősség tudatából* következik, számára tehát az ember erkölcsi mivolta is meghatározó. A jog így Kantnál azoknak a feltételeknek az összessége, amelyek között az egyik ember önkénye (akarata) a szabadság általános törvénye szerint egyeztethető össze a másik emberével. Jogosnak pedig az a cselekedet minősül, amelynek nyomán bárki akaratának szabadsága valamely általános törvény szerint együtt állhat fenn bárki más szabadságával.⁵⁷

Ha a jog feltételezi a rajta kívül létező emberi méltóságot, amelyet nem a jog teremt, s feltételezi azt a morális közmegegyezést, amelyet az ésszel bíró emberek összességének egyetértése alkotott meg, akkor az egyfajta erkölcsi minimumként alapja kell hogy legyen a formális jogalkotásnak⁵⁸, valamint az Alaptörvény 28. cikke alapján a jogalkalmazásnak is. Szathmáry Béla következtetése szerint, ha a kategorikus imperativus minden méltóságra igényt tartó tudattal bíró lénynek azt írja elő, hogy ama maxima szerint cselekedjen, amely egyúttal általános törvénnyé teheti magát, akkor mindenkori magatartásá-

val szemben azt a kötelezettséget is támasztja, hogy cselekedeteit minden esetben a lehető legteljesebb mértékben e szemlélethez közelítse. Az ember méltóságát a többi természeti lényhez képest az adja, hogy mindenkori cselekvésünk maximáit nemcsak saját magunk nézőpontjából, hanem minden más törvényhozó személy szempontjából is figyelembe véve kell meghatároznunk.⁵⁹

A morális közösséget meghatározó törvény megszegése azt eredményezi, hogy az ember időlegesen vagy véglegesen elveszíti azt a méltóságát, amelynek feltétlen tiszteltben tartására a jogi szabályozáson keresztül is érvényesített kanti törvények a társadalom többi tagját addig kötelezte.⁶⁰ Másként nem magyarázható az emberi méltóságra épülő társadalomban az állami büntetőhatalom működése. A *büntetőjognak a közösségből kirekesztő szankciói* – pl. szabadságvesztés, közügyektől eltiltás⁶¹ – a morális közösség által a törvények megszegőivel szemben bevezetett olyan következmények, amelyek csak a szabályokat betartó egyének esetében lennének méltatlannak, megalázónak tekinthetők. A pozitív jog ennek megfelelően ismeri a méltóság „hiányát”.

Az emberi méltóságra ezért olyan *ethoszként* kell tekintenünk, amely az individuumokra és azok közösségére egyaránt érvényes, egyszerre jogosít és kötelez, azaz az egyén csak bizonyos tartományait sajátíthatja ki. Az emberi méltóság leegyszerűsített értelmezésének tűnhet, de ha az a kérdés, hogy egy civilizált közösségben valamely testi élvezethez, illetve lelki kielégüléshez más vagy önmaguk méltóságának időleges félretétele elfogadható-e, akkor azt kell válaszolnunk, hogy egy szadista esetén semmiképpen sem. A méltóságtól való – ideiglenes – megfosztás egy értékalapú közösségben pozitív töltettel semmiképpen sem ruházható fel. A szadizmus védendő értéként való elfogadása az emberi méltóságra hivatkozva ezért abszurdum.

1.2. A keresztyén etika

Ahogy azt a Nemzeti Hitvallás fent idézett részei is megerősítik, Magyarország Alaptörvényben megjelenített társadalmi értékrendjéből nem rekeszthetjük ki a vállalásokat sem. Több évezredes empirikus és transzcendentális tudásanyaguk az emberiség megosztott tudásának jelentős részét képezi, így a keresztyénség is joggal tart-

54 TÓTH GÁBOR ATTILA: i. m. 259–260.

55 HALMAI GÁBOR – TÓTH GÁBOR ATTILA: *Az emberi jogok eredete*. In: *Emberi jogok* (szerk.: Halmai Gábor és Tóth Gábor Attila). Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 47–51.

56 KANT, IMMANUEL: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája. Az erkölcsök metafizikája*. Budapest, Gondolat Kiadó, 1991. 42., 53., 60–62.

57 KANT: i. m. 325–326.

58 SZATHMÁRY: i. m. 178.

59 SZATHMÁRY: i. m. 178.

60 SZATHMÁRY: i. m. 178.

61 Btk. 61. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „[a] közügyek gyakorlásától el kell tiltani azt, akit szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélnék, és méltatlan arra, hogy azok gyakorlásában részt vegyen”. Másként fogalmazva: az arra méltatlant a közösség ügyeiben való részvételből, és ekként a közösségből kirekesztjük.

hat igényt arra, hogy a krisztusi etika mint lehetséges összetevő helyet kapjon benne.⁶²

A keresztyén ember számára érthető és elfogadott nézet, hogy a teremtet ember a saját döntésének következtében elbukott, de Krisztus áldozata folytán a kegyelem állapotába emelkedett, így Istennel fennálló vertikális kapcsolatát rendezte.⁶³ Ez megfelel az Alkotmánybíróság fent ismertetett méltóságkonceptiójának, hiszen keresztyén emberként Isten előtt egyformán fontosak és egyformán értékesek vagyunk. A horizontális kapcsolatrendszerrel illetően, a felebaráthoz való viszony bibliai parancsolatai⁶⁴ – pl. „[s]zeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes erődből és teljes elmédből, és felebarátodat, mint magadat”⁶⁵, „[a]mint én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást”⁶⁶ – a kanti kategorikus imperativushoz hasonlóan jelölik ki azt az etikai koordináta-rendszert, amelyben a jog a jogbölcselettől az egyes ágazati jogtudományokig a társadalmi lelkiismeretnek megfelelő szabályrendszerre válhat.

Ahhoz nem szükséges mélyebb teológiai kutatást folytatni, hogy bizton állíthassuk, valamennyi, erőszakot elutasító értékrendet képviselő vallástól idegen az emberi méltóság olyképpen értelmezése, amely értéknek tekintene mások megalázására és a más fölötti hatalom gyakorlására.⁶⁷ Abban lehet társadalmi konszenzus, hogy a szexuális önkifejezés jogának a magánélet szférájában való gyakorlása – az elutasító véleményt ide nem értve – következmények nélkül maradjon (saját igényű aktus), azonban az erőszak kultúrája morális felhatalmazást vallási alapon sem kaphat.

1.3. Az Alaptörvény értékrendje

Az Alaptörvény a társadalom legfontosabb normáit foglalja össze, olyan szabályokat, amelyek amellel, hogy jogi iránymutatások, egyben morális mérceként is utalnak a társadalomban elvárt erkölcsi viselkedésmintára is. Az Alaptörvény értékrendjének létre több rendelkezéséből is következtethetünk. Kommentárja szerint az Alaptörvény szerkezete megfelel egy modern, demokratikus alaptörvényről elvárható követelményeknek, egyben értékrendet is kifejez. Ahogyan azt az Alkotmánybíróság a jogállamiság kapcsán több határozatában⁶⁸ kifejtette, a

jogállamiság akkor valósul meg, ha az alkotmány valóban és feltétlenül hatályosul, ha nemcsak a jogszabályok és az állami szervek működése van szigorúan összhangban az alkotmánnyal, hanem az alkotmány fogalmi kultúrája és értékrendje áthatja az egész társadalmat.

Mindezek mellett az Alaptörvény 28. cikke külön utal az Alaptörvény normáinak erkölcsi rétegére, amikor akként rendelkezik, hogy a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban, annak feltételezésével kell értelmezni, hogy azok a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak. A 28. cikk emellett előírja jogszabályok teleologikus értelmezését, amely alapján a büntetőjogi tényállások minősítése során a jogtárgyvédelmet mindvégig a középpontban kell tartani.

Az Alaptörvény köztársasági elnökre vonatkozó 9. cikkének (7) bekezdése szintén erkölcsi tartalmat hordoz, amikor lehetővé teszi a kitüntetések megtagadását, ha az az államfő szerint az Alaptörvény értékrendjét sértené. E körben érdemes az Alkotmánybíróság egy korábbi döntésére is hivatkozni, amely szerint: „[a] kitüntetések adományozásának feltételeiről szóló törvények, illetve a kitüntetések alapító egyéb jogszabályok határozzák meg azt, hogy mely értékeket ismer el a jogalkotó olyannak, amely alapján kitüntetések adományozhatók. Ezen értékek a Magyar Köztársaság alkotmányos értékrendjének szerves részét képezik. [...] Az alkotmányos értékrend az Alkotmányban, mint normában megjelenő, illetve az Alkotmányból levezethető értékek összessége.”⁶⁹

Következésképpen az Alaptörvény normái a társadalmi együttélés morális alapját is képezik, amelyek érvényesítése közösségi érdek. Így a mások megalázását, kínzását tiltó rendelkezés⁷⁰ nem kizárólag annak kinyilatkoztatása, hogy a mindezeket megvalósító cselekményeknek jogi szankciói lehetnek, hanem annak az össz-társadalmi egyetértésnek is a manifestuma, hogy e cselekményeket a közösség elítéli, nem tartja sem értékesnek, sem támogatandónak. A társadalom értékrendjét illetően tehát megalapozottan lehet hivatkozni az Alaptörvény erkölcsi normarétegére.

2. Erkölcs a büntetőjogban

Bibó István etikájában az erkölcs az etikai értékek felismerésében áll, legfőbb megjelenési formája a *felháborodás* erkölcsi élménye, a büntetőjogot más jogágaktól pedig azon különleges erkölcsi színezete választja el, ahogyan a valóságos vagy vélt erkölcsi „Rosszal” szemben való felháborodást intézményessé teszi és levezeti.⁷¹ Bibó szerint „[a]z etikának a büntetőjog felett gyakorolt

62 SZATHMÁRY: i. m. 179.

63 SZATHMÁRY: i. m. 177.

64 3 Móz. 19,18: „[...] szeressed felebarátodat, mint magadat. Én vagyok az Úr.”

65 Lk 10,27, Mt 22,39, Mk 12,31

66 Jn 13,34

67 A bibliai idézetek sorát a szabadságról és korlátairól vég nélkül lehetne folytatni, ahogyan a hivatkozott igék teológiai értelmezését is: „Minden szabad nekem, de nem minden használ. [...] Vagy nem tudjátok, hogy testetek, amit Istentől kaptatok, a bennetek levő Szentlélek temploma, és ezért nem a magatokéi vagytok.” (1 Korintus 6:12, 6:19)

68 Lásd: 11/1992. (III. 5.) AB határozat, 64/1993. (XII. 22.) AB határozat.

69 47/2007. (VII. 3.) AB határozat I. 2. pont.

70 Alaptörvény III. cikk.

71 BIBÓ ISTVÁN: *Etika és büntetőjog*. In: BIBÓ ISTVÁN: *Válogatott Tanul-*

Tanulmány

kontrollját annál az elemi ténynél kell keresnünk, amelyre álláspontunk szerint a büntetőjog egész funkciója vonatkozik: a közösség tagjainak erkölcsi felháborodásánál. Ez a felháborodás igazolást és levezetést keres: igazolását az erkölcsi értéktétel adja meg, levezetését [...] fejlettebb társadalomban a büntetőjog. Az etika elsőbbsége azonnal megnyilvánul, amint erkölcs és büntetőjog összeütköznek, vagyis amint a közösség felháborodásának erkölcsi jogosultsága és büntetőjogi levezetése ellenkező értelműek: ha a büntetőjog oly cselekmény ellen lép működésbe, amelyet az erkölcsi érzés helyesléssel kísér; ha közönyös marad olyankor, mikor az erkölcsi értéktétel a közösség felháborodását igazolja[...].⁷²

A büntetőjogi érveket konkretizálva hivatkozhatunk Finkey Ferencre, aki a szeméremértő jelleg elemzése során úgy értékelte, hogy szeméremértőnek nevezhető mindaz, amely a nemi kérdések művészeti tárgyalásánál, ábrázolásánál a tisztességes gondolkodás és jóízűség emberek közfelfogását felháborítja.⁷³ A cselekmény megbotránkoztató – Bibóra visszautalva: felháborító – jellege tehát irányadó lehet. A jogalkotó a garázdaság, a becsület-sértés és a rágalmozás tényállásainak megalkotásakor is a jogalkalmazók döntésére bízta, hogy mit tekinthetünk olyan cselekménynek, amely mások megbotránkoztatására, más becsületének csorbítására alkalmas. Azaz a joggyakorlat számára egy új jelenség esetén is rendelkezésre állnak az Alaptörvény értékrendjéhez igazodó erkölcsi kategóriák.

A tágabb értelemben vett büntetőjogi szabályozás rendszeréből azonban további következtetéseket is levonhatunk. A jogalkotó ugyanis abban is egyértelműen állást foglalt a büntető jogszabályok megalkotásakor, hogy mely esetekben teszi lehetővé a sértett számára a sérelmére elkövetett bűncselekmény esetén az állami büntetőmonopóliummal szembeni rendelkezést, a büntető-eljárás megakadályozását, mégpedig a magánindítvány intézményének megteremtésével. A testi sértés esetén ez a határ a súlyos sérüléseket eredményező testi sértés, amelynek objektív feltételei teljesülése esetén az igazságszolgáltatási szerveknek törvényi kötelezettsége eljárni. Azaz az elkövető megbüntetését nem kívánó sértett sérelmére megvalósított súlyos testi sértés büntetőeljárást von maga után.

3. Pszichológiai érvek

Pszichológiai megközelítéssel élve az emberi szexualitás összetett jelenségkör, amely egyszerre viselkedés, magatartásmód, élmény, a személyiségen belül kibontakozó lélek-

tani folyamat, valamint emberi kölcsönhatás és társaslélektani tény, továbbá olyan biológiai megnyilvánulás, amely a szaporodás életműködésével összefüggő biológiai szerkezetek és beidegzési sémák rendszere.⁷⁴ Kevés más olyan emberi jelenség létezik, amelynek egyszerre lenne olyan mélyre nyúló biológiai gyökerezettsége és olyan magas rendű társadalmi szabályozása, mint a szexualitásnak.⁷⁵

Jelenleg a pszichológia diskurzus meghatározó képviselői⁷⁶ a szado-mazochizmust az ún. paraphiliák, a szexuális preferencia zavarai közé sorolják. Az aktuális DSM diagnosztikai könyv⁷⁷ szerint a *paraphilia* olyan nagyfokú és tartós szexuális érdeklődést jelöl, amely eltér a genitáliák stimulálásától vagy a phenotipikusan normális, fizikailag egészséges, érett felnőttek által konszenzuális alapon, szexuális érintkezés gyanánt gyakorolt testi kontaktustól.⁷⁸ A szado-mazochizmus olyan „szexuális aktivitások kedvelése, amely fájdalom okozásával vagy megalázással, illetve fogsággal jár”.⁷⁹ A DSM V. kiadása a szadizmus-mazochizmus kategóriáinak definícióját és diagnosztikáját olyképpen változtatta meg, hogy azok nem tekinthetők *ipso facto* mentális rendellenességnek, és nem igényelnek automatikusan klinikai beavatkozást.⁸⁰ Hazai jogszabályi szinten a szado-mazochizmus kategóriái egyes egészségügyi tárgyú, technikai jogszabályokban személyiségzavarok közötti besorolásként jelennek meg.⁸¹

Indokolt rögzíteni azt is, hogy a szexuális viselkedés pszichopatológiája nem egységesen kodifikált terület, aminek egyik oka éppen az, hogy a szexualitás zavarai való tudományos gondolkodást kb. a XX. század harmincas éveig jelentősen befolyásolta a kor morálja, ezen belül a keresztnység évezredes nemiségellenes szemlélete és a viktoriánus erkölcsiség.⁸² Ennek következtében csak a szabályozott nemi kapcsolatban (házasságban) megnyilvánuló klasszikus közösülés számított elfogadottnak, minden más szexuális megnyilvánulás, amely attól el-

74 BUDA: i. m. 192.

75 BUDA: i. m. 192.

76 American Psychiatric Association (APA): Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders - V., <http://www.dsm5.org/Documents/Paraphilic%20Disorders%20Fact%20Sheet.pdf> (2017.02.05.) a továbbiakban: DSM V.

77 Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders V. kiadás, a korábbi: DSM-IV diagnosztikai kritériumai, Animula, Budapest, 1995.

78 DSM-V. 685.

79 DSM-V. 685–697.

80 BENNETT: i. m. 542., és lásd részletesen: DSM-V 685–697., 816.

81 Ld. a 3/2010. (II. 18.) EüM tájékoztató az egészségügyi szakellátás társadalombiztosítási finanszírozásának egyes kérdéseiről szóló 9/1993. (IV. 2.) NM rendelet 3. számú mellékletében foglalt homogén betegségcsoportok 5.0 verzióhoz kapcsolódó besorolási táblázatok egybeszerkesztett változatának közzétételéről, vagy a 10/2012. (II. 28.) NEFMI rendelet a gyógyító-megelőző ellátás jogcímén az Egészség-biztosítási Alap terhére finanszírozható homogén betegségcsoportok kódolási és besorolási szabályairól.

82 BUDA: i. m. 199–200.

mányok, 1. kötet. Budapest, 1986. <http://mek.oszk.hu/02000/02043/html/39.html> (2017.06.18.)

72 BIBÓ: i. m.

73 FINKEY: i. m. 22.

ütött, kórosnak minősült.⁸³ Figyelemmel arra, hogy társadalmunkban az erkölcsi értékek meglehetősen sokfélék, ezért a szexuális kapcsolatok megítélése sem egyöntetű. Szilágyi Vilmos szerint azonban, még e viszonyok között is vannak olyan alapelvek, amelyeket a legtöbben elfogadnak, például az emberi méltóság tiszteletét.⁸⁴

Bár e szexuális preferenciával érintettnek is joga van személyisége szabad kibontakoztatásához, azonban a szado-mazochista cselekmény éppen a pszichológiai rendellenessége miatt – még az esetegesen növekvő társadalmi tolerancia mellett – sem követelhet magának olyan morális elfogadottságot, amely megalapozná e cselekmények társadalmi elismertségét. Végül érdemes hivatkozni Buda Béla észrevételére, aki szerint a pornográfia szabaddá tétele a súlyosabb fokban deviáns emberek számára sok olyan szexuális stimulust szolgáltat – így pl. szadista és mazochista pornófilmek –, amelyek a kóros késztetés fantáziabeli, szimbolikus levezetését engedik meg.⁸⁵

VI. Külföldi jogesetek

A BDSM témával foglalkozó hazai⁸⁶ és külföldi tanulmányok⁸⁷ szerzői alapvetően ugyanazon, a következők során röviden ismertetett ügyeket elemezték a szado-mazochizmus büntetőjogi vonatkozásait érintő vizsgálataik során.

A *Commonwealth v. Appleby*⁸⁸ ügy tényállása szerint a vádlott és a sértett éveken át tartó homoszexuális és szado-mazochista kapcsolatban éltek egymással, a vádlott a házában kínzókamrát rendezett be, a sértettet több alkalommal bántalmazta úgy, hogy azzal súlyos sérüléseket (csonttörést) is okozott. A marasztaló ítélet szerint a szado-mazochista magatartások során elkövetett testi sértések esetén a sértetti beleegyezés nem mentesít a büntet-

hetőség alól, nem számít, hogy a bántalmazást a nemi vágy kielégítésének céljával okozták.

A *Samuels-eset*⁸⁹ volt az első olyan ügy az Amerikai Egyesült Államokban, amikor kizárták a sporttevékenységeknél elfogadott sértetti beleegyezés alkalmazhatóságát egy szado-mazochista ügyben. Az ügy egy fényképész feljelentése alapján indult, aki olyan fényképeket hívott elő, amiken egy meztelenre vetkőztetett, megkötözött és fellógatott, betömött szájú, az eljárás során ismeretlenül maradt férfit lehetett látni, miközben a vádlott korbáccsal ütlegette. Bár az ismeretlen férfi testén sérülési nyomok voltak láthatók, azt nem lehetett megállapítani, hogy valódi, vagy a fénykép miatt készített álsérülések voltak-e. Az ítélet szerint mindez csak azért nem volt releváns, mivel a sértett testhelyzete egyébként is súlyos sérüléssel járhatott.

Az Egyesült Királyságban az *R. v. Brown*⁹⁰ ügyben született az egyik legjelentősebb döntés a témát illetően. A résztvevők kölcsönösen és konszenzuális alapon végeztek szado-mazochista aktusokat, amelyeket óvintézkedésekkel biztosítottak. Az ügyben a legfelsőbb bírói fórumként eljáró Lordok Háza arra a többségi álláspontra helyezkedett, hogy a sértetti beleegyezés nem tekinthető büntethetőséget kizáró oknak a szexuális együttlétek során okozott sérülések esetén. A Lordok Háza érvelése szerint a szadista szándék bűnösséget alapoz meg, mivel a testi sérülés okozására szándékosan került sort, továbbá sérült a közérkecs is, amely esetében a sértett beleegyezés irreleváns. A többségi álláspontot képviselő Lord Templeman morális alapon tett különbséget szexuális együttlét alatt okozott sérülések okai között, figyelemmel arra, hogy nem szándékoltan vagy a kegyetlenkedések élvezete céljából okozták azokat.⁹¹ Lord Jauncey és Lord Lowry paternalista megfontolásokra hivatkozva utaltak annak veszélyeire, ha más esetben, a tárgyalat ügyben tapasztalt tudatosságtól eltérően folytatnak szado-mazochista aktusokat.⁹²

A *Jovanovic*-ügyben⁹³ a bíróság – részletes indokolás nélkül – elfogadta a sértetti beleegyezés elvi érvényességét a következő esetben. A vádlott online levelezése során ismerkedett meg a sértettel, aki megosztotta vele mazochista vágyait. Személyes találkozásukat követően a vádlott a házában különféle módszerekkel majdnem egy teljes napig kínoztta a sértettet, azután is, hogy a sértett a kínzás abbahagyására irányuló kódszót kimondta. A jogi dilemma alapja e döntéssel változott, ugyanis a hangsúly arra terelődött, hogy a sértetti beleegyezés kiterjesztő ér-

83 BUDA: i. m. 199–200.

84 SZILÁGYI VILMOS: *Szexuális kultúránk állapotáról*. Belügyi Szemle (1995–2006). 2000. (48. évf.) 4–5. sz. 12.

85 BUDA: i. m. 191.

86 NÉMETH IMRE: *A sértett beleegyezése a büntetőjogban*. Doktori értekezés, 2012. http://doktiskjog.sze.hu/images/N%C3%A9meth-A_s%C3%A9rtett_beleegyez%C3%A9se_a_b%C3%BCntet%C5%91jogban_DOI_azonos%C3%ADt%C3%B3val.pdf (2017. 06. 18.)

87 A teljesség igénye nélkül például: BENNETT, THEODORE: *Sadomasochism under the Human Rights (Sexual Conduct) Act 1994*. Sydney Law Review [VOL 35:541], HANNA, CHERYL: *Sex is not a sport: Consent and violence in criminal law*. Boston College Law Report. 2001. Volume 42. Issue 2 number 2.; HORN, JACQUELINE: *Fifty Shades of Oppression: Sadomasochism, Feminism, and the Law Follow*, DePaul Journal of Women. Gender and the Law. 2015. [Volume 4 Issue 1]; TANOVICH, DAVID M.: *Criminalizing sex at the margins*. Criminal Reports 2010. (6th) 74. sz. 86–95., KERR, AMY: *Consensual sado-masochism and the public interest: Distinguishing morality and legality*. North East Law Review. 2014. (Vol. 2. Issue 1.) 51–82., EGAN, KELLY: *Morality-based legislation is alive and well: Why The law permits consent to body modification but not sadomasochistic sex*. Albany Law Review. 2007. (Vol. 70.) 1615–1642.

88 *Commonwealth v. Appleby*, 402 N.E.2d 1051. (1980)

89 *People v. Samuels*, No. 5577, Apr. 28, 1967. Cal. Rptr., 513. (1967).

90 *Regina v. Brown*, UKHL 19, 1 AC 212 (11 March 1993), House of Lords (UK)

91 KERR: i. m. 52–53., *R. v. Brown* [236] Lord Templeman.

92 KERR: i. m. 53., *R. v. Brown* [245–246] Lord Jauncey, [255–256] Lord Lowry.

93 *People v. Jovanovic*, 95 N.Y.2d 846 (2000)

Tanulmány

telmezésére nem kerülhet sor. Az esetet tanulmányában értékelő Cheryl Hanna felhívta rá a figyelmet, hogy a társadalom egyre inkább elfogadóbb a szado-mazochista aktusokat illetően, maga a szerző is – bizonyos kontroll és szűk határok, azaz szabályozott körülmények között – elismeri a sértetti beleegyezés elvi érvényességét.⁹⁴

Az ismertetett jogeseteket tudományos igénnyel feldolgozó, külföldi jogirodalom hivatkozott képviselői vitatják egyes ítéletek helyességét, és egyetértenek abban, hogy a konszenzuális alapú szado-mazochista aktusok során alkalmazott erőszak és annak eredményének megítélése során a magánszférát és az egyéni alapjogokat kell előtérbe helyezni a közösségi érdekek előtt, ugyanakkor a szerzők véleménye az egyéni cselekvési szabadság határait illetően már eltér. Mivel a sértetti beleegyezés a hazai büntetőjogban sem kodifikált jogintézmény, az angolszász jogirodalomnak az egyes ügyekre vonatkozó kritikai jól hasznosíthatók.

Amy Kerr szerint az *R. v. Brown* ügyben hozott döntésében a szado-mazochista cselekmények általános megítélésének vizsgálata érvényesült és nem azon szempont, hogy a konkrét cselekményt és annak összes egyedi körülményét kell értékelni és dönteni a büntetendőségről.⁹⁵ Kerr szerint a döntéssel a szado-mazochista aktusok megítélésében annak vélemezésének gyakorlata erősödött meg, hogy ezen aktusok jogellenesek.⁹⁶ Javasolja, hogy a kialakult precedenstől eltérve, a szado-mazochista aktusok során okozott sérülésekre vonatkozó, az *R. v. Brown* ügy által felállított vélelmet meg kell fordítani, és minden esetben abból kell kiindulni, hogy általánosságban a cselekmény nem üldözendő, a konkrét esetek valamennyi körülményét mérlegre téve a vádnak kell igazolnia a közösségi érdekek érvényesítésének okát.⁹⁷ Kerrhez hasonlóan érvelt David Kell, aki szerint amíg a vád nem hoz fel konkrét és meggyőző érveket amellett, hogy egy meghatározott cselekedet miért tilalmazott, és a cselekmény az individuális szabadság kifejezéseként értékelhető, akkor a cselekedetre a beleegyezés hatálya kiterjed, ide nem értve a súlyos sérülések okozását.⁹⁸ Az *R. v. Brown* ügyben hozott döntés kritikájának tehát egy része az angolszász esetjogi alapú döntéshozatal módszerét érintette. Így például Kerr mellett Julia Tolmie⁹⁹ és Jack Ander-

son¹⁰⁰ is arra hivatkozik, hogy a döntéshozók nem a konkrét jogeset jellegéből és körülményeiből (*category based decision*), hanem az általános szabály alóli kivétel meghatározásával (*exceptions to the general rule*), a szado-mazochista aktusok potenciális kihatásait, eredményeit, magát a szado-mazochizmus jelenségét értékelték. Hanna vizsgálatai során eredeti hipotézisétől eltérő következtetésre jutva, inkább gyakorlati, mintsem elvi okokból ellenzi a szado-mazochista erőszak dekriminalizálását, mentségül hivatkozva arra, hogy az aktusok szabályait tiszteletben tartó és könnyebb sérüléseket okozó aktusok résztvevői úgysem fordulnak a hatóságokhoz. A testi sérülések szándékos okozásának elfogadása, csak azért mert szexuális kontextusban történik, azt jelentené, hogy civilizációs értékeinket sértve elismernénk bárki jogát arra, hogy mások felett hatalmat, erőszakot, brutalitást gyakoroljon, és mindezen cselekedetek alól a szexuális önkifejezés joga mögé bújva mentesüljön, ezzel a valódi szadistáknak biztosíthatna immunitást.¹⁰¹

A kritikák megítéléséhez érdemes az *R. v. Brown* ügyet részletesebben is megismerni, főként azért, mivel az ügy megjárta az Emberi Jogok Európai Bíróságát, amely végül azt mondta ki, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás nem sértette az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: Egyezmény) 8. cikkében deklarált magánszférához való jogot.

VII.

Laskey, Jaggard és Brown v. Egyesült Királyság ügy¹⁰²

1. A tényállás

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) elé került ügy tényállása a következő volt. 1987. évben az Egyesült Királyságban az egyébként más ügyben nyomozást folytató rendőrség eljárása során több olyan videofilmet foglalt le, amik a Bíróság eljárását kérelmezőknek (a továbbiakban terheltek) negyvennégy másik, homoszexuális férfival, tíz éven át tartó szado-mazochista jellegű szexuális együttlétét rögzítették. A felvételek alapján a terhelteket többek között a magyar büntetőjogban testi sértésnek megfeleltethető bűncselekmények elkövetése miatt ítélték el.

A szadista jellegű aktusok konkrét megnyilvánulásai jóllehet számos formát öltöttek, az angol vádhatóság a későbbiekben azoknak csupán szűk körére szorítkozott, így például a genitáliák forró viasszal, dörzspapírral, hor-

94 HANNA: i. m. 243.

95 KERR: i. m. 53.

96 KERR: i. m. 61–67.

97 KERR i. m. 74–81.

98 KELL, DAVID: *Social Disutility and Consent*. Oxford Journal of Legal Studies. 1994. (Vol. 14. No. 1.) 121–135.

99 TOLMIE, JULIA: *Consent to Harmful Assaults: The Case for Moving Away from Category Based Decision Making*. Criminal Law Review. 2012. Issue 9. 657.

100 ANDERSON: i. m. 57.

101 HANNA: i. m. 287–290.

102 Laskey, Jaggard és Brown v. Egyesült Királyság, No. 109/1995/615/703-705., 1997. február 19.

gászhoroggal vagy tűkkel való durva ingerlésére, illetve a másik fél akár puszta kézzel, vagy eszközökkel – például csalánnal, korbáccsal vagy szöges szíjakkal – történő rituális verésére. Az ügy tárgyát képező eseményekre minden esetben a résztvevők önkéntes beleegyezése alapján került sor, amelyekkel szexuális igényeik kölcsönös kielégítésén kívül a feleknek más célja nem volt. Maga a tettlegesség annyiban szabályozott volt, hogy adott esetben az áldozati szerepben lévő személy egy kulcsszó kimondásával véget vethetett a bántalmazásnak.¹⁰³ A tettlegesség a tényállás szerint nem eredményezett fertőzést vagy tartós, lassabban gyógyuló sérülést és nem tett szükségessé orvosi beavatkozást, ugyanakkor a sérülések közül egyesek vérzéssel, később heggedéssel jártak, azaz testi sérüléseknek minősültek.

A terheltek videokamerával rögzítették a több helyszínen, egyes esetekben ún. kínzókamráknak (*torture chamber, dungeon*) berendezett szobákban történt együttléteket, a felvételeket többszörözték, ám azokat kizárólag a részt vevő felek birtokába kerültek. Arra vonatkozó adat nem merült fel, hogy a felvételeket értékesítették vagy más módon felhasználták volna.

2. A cselekmény megítélése a terheltek szerint

A terheltek érvelésének alapja az Egyezmény 8. cikkében biztosított magánélethez való jog sérelme volt, amely joghoz hozzátartozik a konszenzuson alapuló szexuális együttlét gyakorlása. Ezen joguk gyakorlását sértette az őket elmarasztaló ítélet, amely egy demokratikus államban szükségtelen állami beavatkozásnak, jogkorlátozásnak volt tekinthető. A védelem álláspontja szerint a sértettek részéről történt beleegyezés kizárja a büntethetőséget, mivel mindenkinek szabad joga van annak eldöntésére, hogy miként rendelkezik saját testével.

A terheltek védekezése szerint valamennyi együttlét a felnőtt résztvevők önkéntes beleegyezésével történt, az aktusok szigorúan szabályozottak és ellenőrzöttek voltak, kizárólag a hasonló beállítottságú személyek részére voltak szervezve, az aktusoknak nem volt külső közönség és lehetőség sem volt annak széles körű megismerésére, súlyosabb vagy tartós sérülést, fertőzést nem okoztak, nem volt szükség orvosi beavatkozásra, sőt a cselekményekről tudomást szerzők részéről sem került sor soha hatósági eljárás kezdeményezésére. A terheltek a súlyosabb sérülések keletkezésének lehetőségét és a negatív morális következményeket csupán feltételezésnek tekintették. Érvelésük szerint a kérdéses cselekményeket a szexuális identitás kifejezéseként és nem erőszakként kell értelmezni.

3. A cselekmény megítélése az Egyesült Királyság szerint

Az Egyesült Királyság érvelésének lényegét a következő vélemények képezik. Lord Templeman¹⁰⁴ a terheltek érvelését az önrendelkezés jogának leegyszerűsítéseként értelmezte, hiszen az ember egyes önpusztító cselekményei – pl. kábítószert-fogyasztás – is büntetendők annak érdekében, hogy elszaporodásukat megakadályozandó a társadalom egészére ne legyenek káros hatással. Lord Templeman emellett kiemelte, hogy különbséget kell tenni a „járulékos” és magáért a kegyetlenkedés élvezetért okozott erőszak között. Jelen ügyben a résztvevők nem saját testükkel szemben voltak erőszakosak, hiszen a szado-mazochista kapcsolat a kegyetlenkedést élvező szadista fél és a magát alárendelő mazochista fél olyan együttműködése, amely testi sérülésekkel jár, és amely előre nem látható módon lehet veszélyes. Nem támogatható a terheltek beleegyezésen alapuló védekezése, hiszen a kegyetlenkedést dicsőítő és abban élvezeti értéket látó szado-mazochista cselekmények társadalmi értéket nem képviselhetnek, épp ellenkezőleg, a társadalmi együttélés egyik célja, hogy önmagát védje az erőszak „kultúrája” ellen.

Lord Jauncey of Tullichettle¹⁰⁵ azzal érvelt, hogy büntetőjogi szempontból a sértett beleegyezésének kizárólag a már megszilárdult kivételek esetén, azaz a szervezett sportesemények, a szülői fegyelmezés és az orvosi beavatkozások esetén lehet helye. A terhelteknek az együttlétek zártkörű voltára és titokban maradására vonatkozó és ekként az össztársadalmi érdekek veszélyeztetésének hiányára irányuló védekezésével kapcsolatban kifejtette, hogy a terheltek azzal, hogy új tagokat verbuváltak és rendszeres összejöveteleket tartottak, amelyeken nemcsak szadista és mazochista személyek – pl. „kukkolók” – vettek részt, igenis társadalmi értékeket veszélyeztettek. Igaz mindez abból a megfontolásból is, hogy nagy valószínűséggel nemcsak egyedi esetről van szó, hanem számos ilyen jellegű közösség létezhet, amelyek közül nem biztos, hogy mindegyik hasonlóan szabályozott a bántalmazások korlátozását illetően. Az ügyben a komolyabb sérülések és fertőzések elmaradásának oka pedig inkább a szerencsén múlt, mintsem a résztvevők gondosságán.

Lord Mustill¹⁰⁶ más alapokon nyugvó véleményt fogalmazott meg, amikor úgy érvelt, hogy az esetet nem az erőszakos cselekményekre (*criminal law of violence*), hanem a magánéletre és a szexuális kapcsolatokra (*criminal law of private sexual relations*) vonatkozó szabályok szerint kell megítélni. Ebben a tekintetben Lord Mustill a terheltek által hivatkozott, az Egyezmény 8. cikkében deklarált, a magánélethez fűződő jog és annak az állam általi – büntetőjogi – korlátozásának kérdéskörére fektetett nagyobb súlyt. Szerinte újabb átgondolást indokol az

103 Ez a kulcsszó lényegében a sérteti kontroll eszköze, amely a bántalmazás befejezésére irányul. Ezért nem keverendő össze a sértetti beleegyezéssel, amelynek a tettlegesség megkezdése előtt kell hatályosulnia.

104 Laskey v. Egyesült Királyság § 20.

105 Laskey v. Egyesült Királyság § 21.

106 Laskey v. Egyesült Királyság § 22.

Tanulmány

a kérdés, hogy az ilyen szexuális magáncélú, magánélet-hez tartozó cselekmény során bekövetkező sérelmek oly fokban sértik vagy veszélyeztetik-e az össztársadalmi értékeket, hogy büntetőjogi következmények alkalmazása szükséges (arányossági kérdés). Lord Mustill a vonatkozó esetjog vizsgálata kapcsán nem talált érvet az állítólagos fertőzésveszély, vagy az ilyen jellegű cselekmények elszaporodásának lehetősége miatt, az erőszakos cselekményekre alkalmazott (*criminal law of violence*) büntetőjogi szabályok szerinti eljárásra.

Lord Slynn of Hadley¹⁰⁷ álláspontja szerint a felnőtt egyének mérlegelni tudják a magánéletben folytatott olyan cselekményeikhez való beleegyezés körülményeit, amelyek nem járnak súlyos sérülésekkel. A kérdés sokkal inkább morális és társadalmi szempontok vizsgálatát igényli, amelynek során az egyes álláspontok változhatnak, ezért a helyes válasznak inkább jogalkotói döntésben kell megnyilvánulnia és nem a jogalkalmazás esetlegesen túlzottan paternalista fellépésének függvénye kell hogy legyen.

Az Egyesült Királyság álláspontját összegezve, az egyes cselekmények lényegüket tekintve kínzásnak feleltethetők meg, amelyek engedélyezésére, eltűrésére, támogatására az Egyezményt aláíró állam nem kötelezhető csupán abból a megfontolásból, mert azokat intim együttlét kontextusában követik el. Az állam feladata a társadalom és a változó értékrenddel rendelkező személyek védelme az erőszak és a lehetséges erőszakos fenyegetések ellen, ahogy feladata a közegészség és az erkölcsök védelme is. A terheltek cselekményeit azon okból is tilalmazni indokolt, mert aláássa az emberek egymás iránt tanúsítandó tiszteletét, az emberi méltóságot. Az Egyezményt aláíró államoknak széles lehetőségei vannak az egyébként is komplex megítélés alá eső sértetti beleegyezés elfogadásának büntetőjogi, társadalompolitikai mérlegelésére.

4. A Bíróság indokolása¹⁰⁸

A büntetőítélettel ugyan állami beavatkozás valósult meg az Egyezmény 8. cikke alapján védelemben részesülő önrendelkezési jogot érintően, mégis annak mérlegelésénél, hogy mindez az Egyezmény megsértését jelenti-e, a Bíróság szükségesnek látta az egészségvédelmi szempontok figyelembevételét. A Bíróság a cselekmény veszélyes voltára és az egészségvédelmi szempontokra tekintettel döntött úgy, hogy a büntetőjogi felelősségnek az áldozat hozzájárulásának figyelmen kívül hagyásával történt megállapítása nem valósítja meg a 8. cikk megsértését. A Bíróság morális kérdésekben nem foglalt állást.¹⁰⁹

A Bíróság általánosságban mondta ki, hogy nem minden zárt ajtók mögötti szexuális együttlét vonható az Egyezmény 8. cikke alá, ugyanakkor azt is tényként állapította meg, hogy a jelen esetben a terheltek beleegyezésén alapuló szado-mazochista cselekményeinek célja pusztán a szexuális kielégülés volt. Maga a szexuális orientáció és aktus általában a magánélet intim területéhez tartozik. A vizsgálandó kérdés az, hogy az eset, amelynek során az érintettek új résztvevőket kerestek, felszerelt szobákat tartottak fenn, az együttlétüket rögzítették és a felvételeket egymás között terjesztették, még belefér-e a magánélet fogalmába vagy sem.

A Bíróság gyakorlata szerint az állam beavatkozásánál a szabadságjog és a társadalmi érdek összeütközésének viszonylatában a beavatkozás szükségességét és arányosságát kell vizsgálni. Az állam megkérdőjelezhetetlen feladatainak egyike az olyan büntetőjogi szabály- és intézményrendszer kialakítása és fenntartása, amely védi polgárait a fizikai sérülésektől, keletkezzenek azok akár szexuális aktus vagy más cselekmények eredményeként. A sértetti beleegyezéssel keletkező sérülések esetén a jogilag még tolerálható határ meghatározására a Bíróság gyakorlatában még nem került sor. A Bíróság elvetette a terheltek arra vonatkozó védekezését, amely szerint cselekményük kizárólag magánjellegű, egyéni morális szempontok szerint mérlegelendő és nem lehet az állami beavatkozás tárgya. A Bíróság szerint a tényekből egyértelműen megállapítható, hogy az aktusok olyan jelentős sérülésekkel jártak, amelyek semmiképpen nem nevezhetők komolytalannak vagy gyorsan gyógyulónak. A Bíróság a terheltek azon védekezését is elvetette, amely szerint az okozott sérülések nem voltak súlyosak és orvosi beavatkozásra sem volt szükség, ebben a tekintetben Lord Jauncey fent idézett érvelését fogalmazta meg, megállapíthatónak tekintette az egyébként is jelentős sérülések mellett a komolyabbak kialakulásának lehetőségét.

Pettiti bíró különvéleménye alapvetően a Bíróság érvelését kifogásolta, szerinte az eset megítélése során téves eleve abból kiindulni, hogy a vizsgált cselekmény a magánülethez tartozik. A magánélet nem olyan rugalmas kategória, amely a magánember életének valamennyi aspektusára kiterjed és amely az Egyezmény 8. cikkének védelmében részesül. Nem minden magánjellegű cselekmény tarthat igényt a 8. cikk védelmére vagy büntetlenségre, nem minden zárt ajtók mögötti cselekedet fogadható el feltétel nélkül, ahogy a házastárssal akarata ellenére folytatott közösülés is erőszaknak minősül. Emellett komolyabb jelentőséget tulajdonít a morális szempontoknak, amikor kiemelte, hogy a védelem tárgya az ember méltósága és magánélete, nem pedig alantasságának elismerésben részesítése.

¹⁰⁷ Laskey v. Egyesült Királyság § 23.

¹⁰⁸ Laskey v. Egyesült Királyság § 41–51.

¹⁰⁹ BENNETT: i. m. 559.

VIII. Következtetések

Az értekezés vizsgálatai alapján azon BDSM-aktusokat illetően, amelyek több cselekvő részvételét feltételezik, és amelyek során súlyos sérülések keletkeznek, a következő megállapításokat tehetjük. A magyar jogalkalmazásnak rendelkezésére áll az a jogdogmatikai és morális keretrendszer, amelynek argumentumai alapján értékelni tudja a BDSM-jellegű cselekményeket.

A külföldi kitekintés alapján a szado-mazochista aktusok megítélésében felfedezhető egyfajta enyhülés, illetve egyesek részéről az annak társadalmi elfogadtatására irányuló igény, azonban a sértetti beleegyezés még a *saját igényű aktusok* esetén sem tekinthető magától értetődően büntetendőséget kizáró oknak. A beleegyezés érvényessége függ a testi sérülés súlyától és az aktus jellegétől (saját igényű, prostitúciós vagy pornográf). A szado-mazochista aktusok résztvevői közül a szexuális önkifejezés megélésére és ekként az egyéni alapjogok gyakorlására megalapozottan akkor lehet hivatkozni, ha a kapcsolatban az egyik fél mazochista hajlamú. Az említett szexuális preferencia hiányában és sadizmus esetén nem lehet szó a szexuális önkifejezés elfogadott vagy elfogadható formájáról.

A *Laskey-ügyben* a szereplők saját szexuális igényének kielégítése történt, míg a BDSM-filmek forgatása és a prostitúciós aktusok esetén az anyagi haszonszerzés motiválja a feleket. Az angol ügyben mérlegelt cselekmény érzékenyebben érintette a korlátozott alapjogokat, ennek

ellenére a Bíróság az ítéletében – érvelésétől függetlenül – még az önrendelkezéshez való jogot közvetlenebbül sértő tagállami ítéletet sem látta az Egyezmény 8. cikkébe ütközőnek. Következésképpen a pusztán haszonszerzési céllal és nem a szexuális szabadság, identitás megélése érdekében gyakorolt szado-mazochista cselekmények esetén a sértetti beleegyezés figyelmen kívül hagyása nem ütközne a 8. cikkbe.

A sértetti beleegyezés elvi alapjai hiányoznak a más által súlyos sérülést okozó BDSM-aktusok esetén. A BDSM lényege a két fél alá-fölé rendeltségének hangsúlyozása, a kínzás, fenyítés, fájdalomokozás, és mindezek pozitív töltettel való felruházása a másik fél méltóságának kárára. A kegyetlenkedést dicsőítő és abban élvezeti értéket látó szado-mazochista cselekmények társadalmi értéket nem képviselhetnek, a jogvédelem tárgya csak az ember méltóságának védelme lehet, nem pedig az embernek az önrendelkezés joga mögé rejtett alantassága.

Zárszó helyett érdemes újfent *Bibó Istvánt* idézni: „Kétségtelen, hogy amint a történelem folyamán a társadalom főlháborodási készsége elmebetegekkel és varázslattal gyanúsítottakkal szemben a minimumra tudott csökkenni, a társadalom megértési készsége a mai bűncselekmények óriási területén is nagyfokú növekedésre képes. Teljesen azonban csak oly társadalom nélkülözhetné a büntetőjogot, amelyből a mások cselekedeteivel szemben való felháborodás indulata mindenestül hiányoznék.”¹¹⁰

110 BIBÓ: i. m.

A BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNY MAGYARÁZATA

**Az új, 2017. évi büntetőeljárás törvény
magyarázata a kodifikációs bizottság korábbi tagjaitól**

SZERZŐK: **Bánáti János, Belovics Ervin, Erdei Árpád, Farkas Ákos, Kónya István**

SZERKESZTŐK: **Belovics Ervin, Erdei Árpád**

A büntető anyagi jog és a büntetés-végrehajtási jog megújítását követően az azokat összekötő láncszem, a büntetőeljárás jog új alapokra helyezése is szükségessé vált. Az eljárások időszerű befejezése, valamint a büntető igazságszolgáltatás hatékony működése iránti társadalmi igény mellett az újrakodifikálást az is indokolta, hogy az elfogadása óta több mint száz módosításon átesett jelenlegi Be. időközben jelentős mértékben inkoherenssé vált.

A 2017. június 13-án elfogadott új büntetőeljárás törvény magyarázatára vállalkoztak a kodifikáció indulásakor meghatározó szerepet betöltő Kodifikációs Bizottság elnöke és tagjai: Bánáti János büntetőügyvéd, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke; Belovics Ervin, a legfőbb ügyész büntetőjogi helyettese, tanszékvezető egyetemi tanár; Erdei Árpád professor emeritus; Farkas Ákos intézetigazgató egyetemi tanár; valamint Kónya István büntetőbíró, a Kúria elnökhelyettese.

Az új kódex a büntetőeljárás minden szakaszában, valamint számos jogintézménye vonatkozásában lényeges, több esetben koncepcionális újdonságokat vezet be. A kézikönyv gyakorlati útmutatást nyújt a jövőbeni szabályozásról a tárgyalótermekben megforduló valamennyi jogász hivatásrend tagjai számára, ugyanakkor szerzői kiemelt hangsúlyt fektetnek a magyarázatok tudományos megalapozottságára is.

Ára: 15 000 Ft
Megjelenés:
2018. első negyedéve

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%

Fázi László PhD, tanácselnök, Nyíregyházi Törvényszék (Nyíregyháza)

A pótmagánvádas eljárás szabályozásának változásairól

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény [a továbbiakban: új Be.] az 1896. évi XXXIII. törvénycikkkel elfogadott Bünvádi perrendtartás [a továbbiakban: Bp.] után mind koncepcionális megoldásait, mind pedig számos részletszabályát tekintve is mindenképpen egy újabb jelentős mérföldkövet jelent a büntető eljárásjogunk fejlődésének. Ezért az új Be. újszerű kodifikációs megoldásai kitüntetett figyelmet érdemelnek mind a jogtudomány művelői, mind a büntetőügyekben eljáró jogalkalmazók részéről. Az újra szabályozott joganyag terjedelmére tekintettel azonban az új Be. részletes feldolgozására legfeljebb fejezeti szinten kerülhet sor egy tanulmány keretei között. Így a továbbiakban csak a pótmagánvádas eljárást szabályozó CV. Fejezet rendelkezéseit igyekszem elemezni elsősorban jogalkalmazói szempontból, a hatályos¹ és az új szabályozás összevetésével, miután a pótmagánvadás intézményének köszönhetően a sértett számára kiemelkedő garanciális jelentősége van annak, hogy – törvényi feltételeinek fennállása esetén – közvetlenül a bírósághoz fordulhat, amikor a sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt az ügyészség nem tartja indokoltnak a büntetőeljárás lefolytatását.

I.

Az új szabályozás jelentősége

1. A szabályozás struktúrája

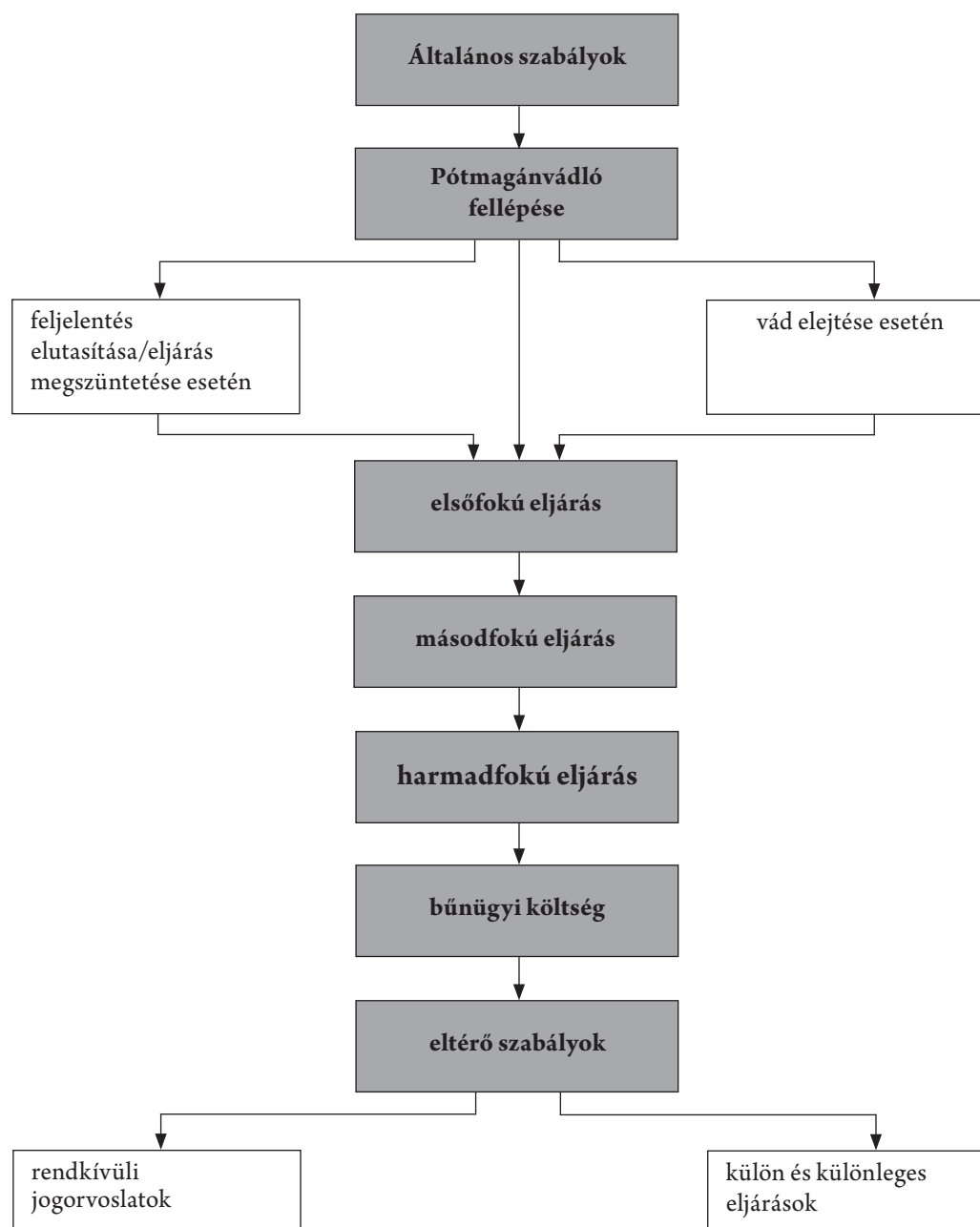
Ebben a témakörben az új Be. CV. Fejezetére vonatkozó első és legfontosabb észrevétel csak az új szabályozás kodifikációs megoldásának méltatása lehet annak köszönhetően, hogy a jogalkotó – a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénynek (a továbbiakban: Be.) a jogalkotási tradícióinkkal és az észszerűség követelményével egyaránt szembemenő kodifikációs technikájával szakítva – végre külön eljárásként szabályozza a pótmagánvádas eljárást. Ennek eredményeként a 31 fejezetből álló Be. 18 különböző fejezetében található 36 szakaszában szabályozott pótmagánvádas eljárásra vonatkozó rendelkezések számát sikerült 31 szakaszra redukálnia a jogalkotónak, aminek a jelentőségét azonban természetesen elsősorban nem a szóban forgó joganyagra vonatkozó §-ok számának 14 százalékpontot jelentő csökkenése, hanem a szabályozás rendszerének áttekinthetővé válása adja, hiszen nagymértékben

megkönnyíti a speciális eljárási szabályok helyes alkalmazását a gyakorlatban. A külön eljáráskénti szabályozás dogmatikai jelentőségét pedig annak a paradox helyzetnek a kiküszöbölése jelenti, hogy a Be. tulajdonképpen kétféle általános eljárást szabályoz.²

Egyetlen kivételtől eltekintve a CV. Fejezet szerkezeti felépítése miatt sem lehet kifogásunk, hiszen az új Be. az általános eljárásra vonatkozó struktúrájának megfelelően vezeti végig a külön eljárásra vonatkozó speciális szabályokat, biztosítva ezáltal a Fejezetben belüli szabályozás koherenciáját, ami még inkább megkönnyíti a tárgyalt joganyagban való eligazodást a jogalkalmazó számára, hiszen a következők szerint (1. számú ábra) épül fel.

¹ A hatályos szabályozás problémáinak összefoglalását lásd FÁZSI LÁSZLÓ: *A pótmagánvádas eljárás szabályozásának problémái*, Jogtudományi Közlöny 2012/1, 12–23.

² Részletesen lásd FÁZSI LÁSZLÓ: *A pótmagánvadás a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban*, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és jogtudományi Doktori Iskola – Patrocinium Kiadó, Budapest, 2013. 89–90.

1. ábra
Az új Be. CV. Fejezetének struktúrája

A vázolt sémából jól láthatóan a szabályozás rendszerének egyetlen „kakukktójását” a bűnügyi költségre vonatkozó rendelkezésének elhelyezése jelenti, miután ennek értelemszerűen „Az elsőfokú bírósági eljárás” cím alatt lenne a helye az új Be. LXXX. Fejezetének logikus szabályozásához hasonlóan³, ami természetesen nem teszi áttekinthetetlenné a külön szabályozott joganyagot, de kétségtelenül megtöri annak belső logikáját, ezért nem éppen szerencsés jogtechnikai megoldás.

2. A szabályozás tartalmi érényei

2.1. A pótmagánvádlóként történő fellépés szabályozása

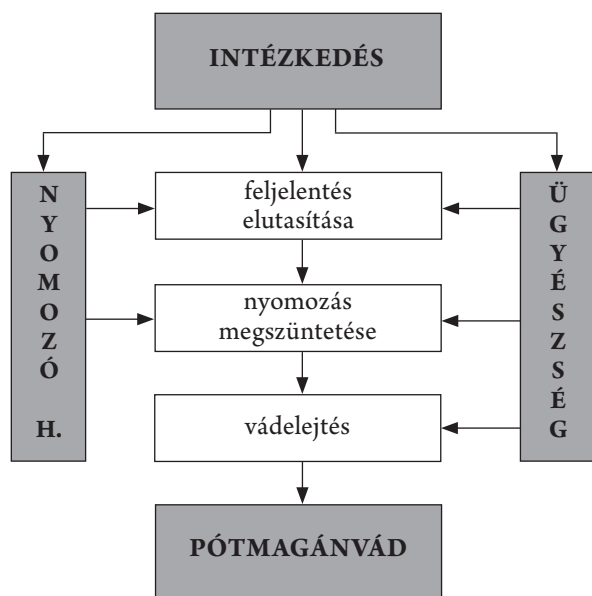
A Be. vonatkozó rendelkezéseihez képest további vitathatatlan előnye az új Be. szabályozásának, hogy – a Bp. által alkalmazott megoldáshoz visszatérve – a pótmagánvádló fogalmának adekvát definiálása⁴ mellett meghatározott esetekben főszabályként engedi meg a sértett pótmagánvádlóként történő fellépését (2. számú ábra), amivel egy-

3 Új Be. 574–578. §-ai.

4 Lásd új Be. 54. §; vö.: Bp. 2. §-ával.

Jogalkotásunk nyomában

szersmind világossá teszi a pótmagánvádnak a büntető eljárásjog rendszerén belüli rendeltetését is, vagyis a közvédat pótló magánvád jellegét.

2. ábra

A sértett pótmagánvádlóként történő fellépésének lehetőségei

2.2. A véleményeltérés kérdésének rendezése

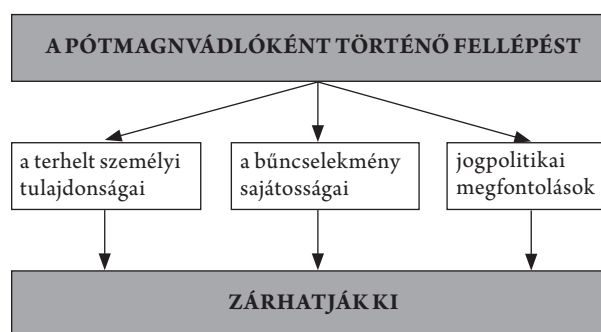
Büntető eljárásjogunk permanens problémáját jelentette korábban a véleményeltérés kérdésének kezelése, amelynek lényegét a feljelentés tárgyát képező cselekmény büntetőjogi megítélésében a bíróság és az ügyészség álláspontja között a bűncselekmény közvédas vagy magánvádas jellegére kiható eltérés jelenti.⁵ Ennek a problémának a megoldhatósága érdekében keletkezett a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 86. számú állásfoglalása.⁶ Eszerint: „Ha a bíróság álláspontja szerint a rendelkezésre álló adatok közvédas bűncselekményre utalnak, de az ügyész ezt nem látja megvalósultnak, s ezért nem emel vádat, ugyanakkor azonban a feljelentésben foglaltak kimerítik valamely magánvádra üldözendő bűncselekmény törvényi tényállását: a bíróságnak a büntetőeljárást a magánvád alapján le kell folytatnia.”⁷ Ennek legfontosabb indokaként a büntető kollégiumi állásfoglalás a következőkre hivatkozott: „A büntetőeljárásnak a magánvád alapján történő lefolytatását a törvényesség követelménye, valamint az indokolja, hogy bűncselekmény elkövetése esetén büntetőjogi felelősségre vonást alkalmazni kell. Az ezzel ellentétes felfogás azt eredményezné, hogy a bíróságnak és az ügyészségnek a megvalósított bűncselekmény közvédas, illetőleg

magánvádas jellege kérdésében elfoglalt eltérő álláspontja az elkövetőt indokolatlanul mentesítené a büntetőjogi felelősség alól, a sértettet pedig megfosztaná az őt megillető jogvédelemtől.”⁸

Erre a problémára a Be. is szolgál megoldással, az új Be. azonban leegyszerűsíti a véleményeltérés kérdésének szabályozását azáltal, hogy magánvádas eljárásban a bíróság szerint közvédra üldözendő bűncselekmény megállapíthatósága miatti iratmegküldés⁹ esetén az ügyészség nem mellőzheti a nyomozás elrendelését azért, mert álláspontja szerint a feljelentett cselekmény nem közvédra üldözendő bűncselekmény.¹⁰ A nyomozás emiatti megszüntetése pedig megnyitja a sértett számára a pótmagánvádlóként történő fellépés lehetőségét. Így szerencsére a jövőben sem érvényesülhet az, hogy ha „az ügyészség nem emel vádat, evidenciának tekintendő, hogy erre valójában nincs is ok.”¹¹

2.3. A pótmagánvád lehetőségének kizárása

A Be. szétszórta található ilyen tárgyú rendelkezéseivel elentétben az új Be. nyomban taxatív felsorolja a pótmagánvádlóként történő fellépés lehetőségét kizáró körülményeket is, miáltal a CV. Fejezet bevezető részéből teljeskörűen és a jogi norma valamennyi címzettje számára világosan megállapítható a pótmagánvád alkalmazhatóságának feltételrendszere. A kizáró körülmények jellegük szerint a következő három (3. ábra) csoportba sorolhatók aszerint, hogy 1. a terhelt személyi tulajdonságai, 2. az eljárás tárgyát képező bűncselekmények bizonyos sajátosságai vagy 3. jogpolitikai megfontolások zárják ki a sértett pótmagánvádlóként történő fellépésének megengedését.

3. ábra

A pótmagánvádlóként történő fellépést kizáró körülmények csoportosítása

Személyi jellegű okból: 1. fiatalok feljelentett/terhelt vagy 2. katona esetében, valamint 3. gyermekkor vagy

5 TREMMEL FLÓRIÁN: *A magánvád*, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 1985, 158.

6 Lásd BERKES GYÖRGY: *Legfelsőbb Bíróság büntetőjogi és büntető eljárásjogi testületi állásfoglalásai*, HVG-ORAC, Budapest, 1996, 118–119.

7 Uo. 118.

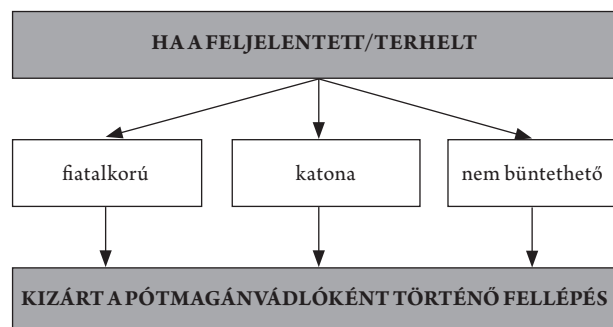
8 Uo. 119.

9 Új Be. 766. § (1) bekezdés a) pontja.

10 Új Be. 766. § (4) bekezdése, amely szerint csupán a 381. § (1) bekezdés a)–f) és h) pontjában meghatározott valamely körülmény fennállása esetén mellőzhető a nyomozás elrendelése.

11 BÓCZ ENDRE: *A pótmagánvádló*, Ügyvédek Lapja 2004/2, 21.

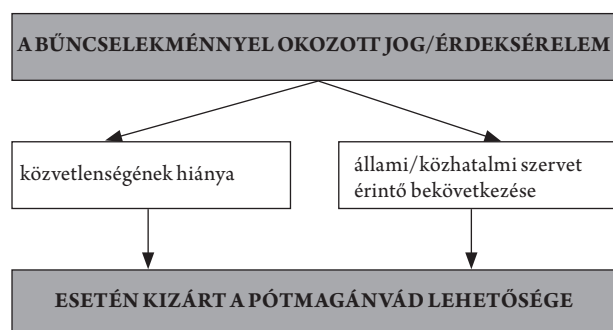
kóros elmeállapot miatti büntethetőséget kizáró ok fennállása miatt kizárt a sértett pótmagánvádlóként történő fellépésének lehetősége (4. ábra).

4. ábra

A pótmagánvádlóként történő fellépést kizáró személyi jellegű körülmények köre

A bűncselekménnyel okozott sérelem jellegétől függően 1. a bűncselekménnyel okozott jog vagy érdeksérelem közvetlenségének hiánya, valamint 2. az állam vagy közhatalmat gyakorló szerv sérelmére elkövetett bűncselekmény esetén (5. ábra) nem léphet fel a sértett pótmagánvádlóként.

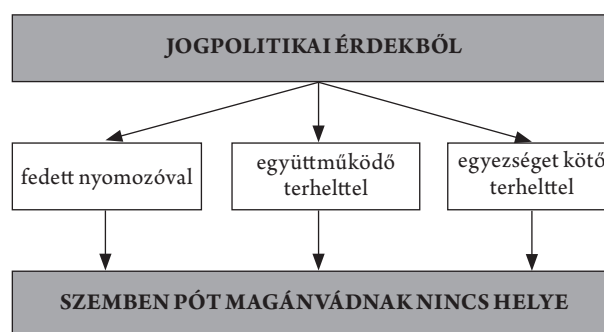

5. ábra

A pótmagánvádlóként történő fellépés lehetőségének a bűncselekménnyel okozott sérelem jellegéből következő kizárásának esetei

Jogpolitikai megfontolásból: 1. a fedett nyomozó, leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja vagy együttműködő személy által elkövetett bűncselekmény miatt, 2. együttműködő terhelttel szemben, valamint 3. a terhelttel kötött egyezségkötés esetén¹² (6. ábra) zárja el az új Be. az e körbe tartozó személyek által elkövetett bűncselekmény miatt ennek sértettjét a pótmagánvádlóként történő fellépés lehetőségétől, ami a közérdeket megjelenítő jogalkotói célok érvényesítésének igényével maximálisan indokolt kivételnek tekinthető.

12 Új Be. 787. § (3) bekezdés f)–h) pontjai. Vö.: 382. § (1) bekezdés, 398. § (2) bekezdés e) pontja, 399. § (1) bekezdés, és 411. § (3) bekezdés.

6. ábra

A pótmagánvádlóként történő fellépés lehetőségének jogpolitikai megfontolásból kizárt esetei

2.4. A kötelező jogi képviselet

Az általános szabályok rendszerének következő rendelkezése a sértett kötelező jogi képviselésének előírása¹³, ami az új Be. általi szabályozás igen lényeges újdonságát az jelenti, hogy megszüntette a szakvizsgálóval rendelkező pótmagánvádlóra vonatkozó kivételes szabályt¹⁴, amely szerint „a jogi szakvizsgálóval rendelkező pótmagánvádló adott esetben az ebbéli minősége mellett quasi saját maga jogi képviselőjeként, valamint az általa emelt és képviselt vád tanújaként is szerepelhet egyazon ügyben”¹⁵, vagyis a jogalkotó végre kiküszöbölte az „önmagamat önmagammal mérem”¹⁶ dilemmájának előfordulási lehetőségét a gyakorlatban.

2.5. A közös vádképviselet

A Be. előbbiekben részletezett észszerűtlennek tekinthető rendelkezéséhez képest a közös vádképviselet problematikájának rendezésével a hatályos szabályozás egyik alapvető és az ítélkezési gyakorlatban rendkívül zavaró hiányosságát¹⁷ pótolja az új Be., számolván több sértett ugyanazon ügyben pótmagánvádlóként történő fellépésének lehetőségével.¹⁸ Az egy vád – egy vádló tradíciója tehát a magánvádas eljárás mellett a pótmagánvádas eljárásban is megvalósult az új Be. szerinti szabályozással.

2.6. A költségkedvezmény engedélyezése iránti kérelem

Az új Be. további üdvözlendő rendelkezései közé tartozik annak meghatározása is, hogy: „A sértett a költségkedvez-

13 Új Be. 788. § (1) bekezdés.

14 Lásd Be. 56. § (4) bekezdés.

15 FÁZSI (2. j.) 112.

16 KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: *Költő a huszadik században*. Válogatott versek. Kossuth Kiadó, 2007, 257.

17 A probléma részletes kifejtését lásd FÁZSI LÁSZLÓ: *Gondolatok a közös vádképviselés problémájáról*, Magyar Jog 2014/7–8, 421–424.

18 Új Be. 788. § (5) bekezdés: „Ha az ügyben több sértett van, a megegyezésüktől függ, hogy melyikük jár el pótmagánvádlóként. Megegyezés hiányában a pótmagánvádlót a bíróság jelöli ki.”

Jogalkotásunk nyomában

mény engedélyezése iránti kérelmét a panaszát elutasító határozat közlésétől számított egy hónapon belül terjesztheti elő.¹⁹ Ennek jelentőségét az adja, hogy a Be. erre vonatkozóan semmilyen határidőt nem határoz meg, hiszen a hatályos szabályozás értelmében a sértett a panaszát elutasító határozat közlésétől számított hatvan napon belül személyesen is benyújthatja a vádindítványát, ha abban nyilatkozik arról, hogy a személyes költségmentesség és a pártfogó ügyvédi képviselő engedélyezése iránt a külön jogszabályban foglaltak szerint kérelmet terjesztett elő a jogi segítségnyújtó hivatalhoz.²⁰ Ez pedig – a közigazgatási eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény által előírt ügyintézési és fellebbezési határidőkre figyelemmel – elméletileg akár azt is eredményezheti, hogy a sértett a panaszát elutasító határozat közlésétől számított kétszázötvenedik napon is törvényes határidőn belül nyújthatja be vádindítványát, amennyiben nem kíván élni a személyes benyújtás lehetőségével. A vádindítvány formai ellenőrzésére pedig harminc nap áll a bíróság rendelkezésére²¹, amiből következően extrém esetben akár 5 hónap is eltelhet addig, amíg a vádlott értesülhet a vele szemben megszüntetett vagy az ügyész vádelejtése folytán megszüntethető büntetőeljárás pótmagánvád alapján történő folytatódásának tényéről. A Be. tehát teljes mértékben figyelmen kívül hagyja a terhelt ahhoz fűződő érdekét, hogy „a törvényben meghatározott időn belül végérvényesen eldőljön, kell-e tartania az ellene indult büntetőeljárás további folytatásától”²² Ezért a gyakorlatban is felmerült probléma akár alkotmányossági aggályokat is felvethet a határidő meghatározásának hiányában, aminek a kiküszöbölése adja az új. Be. szóban forgó rendelkezésének jelentőségét.²³

2.7. Az indokolási kötelezettség kérdése

A Be. szerint a vádindítványnak azokat az indokokat is tartalmaznia kell, amelynek alapján a pótmagánvádló a feljelentés elutasítása, a nyomozás megszüntetése vagy a vádemelés részbeni mellőzése ellenére a bírósági eljárás lefolytatását indítványozza²⁴, amelynek hiányában a bíróságnak a vádindítványt el kell utasítania.²⁵ Ennek a rendelkezésnek azonban sem észszerű indoka, sem gyakorlati haszna nincs.²⁶ Ennek ellenére a törvénytervezetnek a közigazga-

tási egyeztetés során közzétett változata is tartalmazta a külön indokolási kötelezettség előírását.²⁷ Ehhez képest az új Be. elvülhetetlen érdemei közé tartozik az indokolási kötelezettség előírásának mellőzése a vádindítvány tartalmi kellékei közül.²⁸

2.8. Az elutasítási okok kérdése

Az új Be. következő rendelkezését olvasva pedig annak örülhetünk, hogy a vádindítvány elutasításhoz vezető okok felsorolásában²⁹ a Be.-vel ellentétben már nem találkozhatunk a törvényes vád hiányával mint elutasítási okkal. A Be. szerint ugyanis a bíróság a vádindítványt elutasítja, ha „a vád nem törvényes [...]”³⁰. A Be. 2. §-ának (2) bekezdés szerint pedig: „Törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.” E meghatározásból elsőnek a vádemelésre jogosultság kérdését érdemes kiemelni, amely számunkra azért érdekes, mert a Be. 231. § (2) bekezdésének c) pontja szerint a vádindítvány elutasításának önálló okát jelenti, ha azt nem az arra jogosult nyújtja be. Erre a pótmagánvád körében kétségtelenül jóval nagyobb esély van, mint a közvádló által emelt vád esetén, ezért a vádlói jogosultság hiánya miatti elutasítási ok meghatározása feltétlenül szükségesnek tekinthető. Ebből következően ennek nem lehet olyan kitüntetett jelentőséget tulajdonítani, ami önmagában véve indokolttá tehetné a törvényes vád hiányának elutasítási okká minősítését.

A törvényes vád további fogalmi elemeinek konkrét megítélése ugyanis már szükségképpen a vád érdemi vizsgálatát jelenti, aminek elvégzése kétségtelenül indokolt a tárgyalás előkészítése során, hiszen a nem törvényes vád az eljárás megszüntetésének a Be. 267. § (1) bekezdésének j) pontjában meghatározott okát jelenti, de semmiképpen nem tekinthető annak abban a fázisban, amikor a bíróságnak még csak arról kell döntenie, hogy egyáltalán indulhat-e büntetőeljárás. „E tekintetben tehát a hatályos szabályozás abban a logikai hibában leledzik, hogy a bíróság számára az olyan vád érdemi vizsgálatát is lehetővé teszi, amelyet ilyenként még el sem fogadott.”³¹ Ebből következően a dogmatikai logikával is ellenkező elutasítási ok mellőzése a pótmagánvádas eljárás szabályrendszerének további tisztulását eredményezi.

19 Új Be. 792. § (1) bekezdés.

20 Be. 230. § (1) bekezdés.

21 Be. 263. § (1) bekezdés.

22 BH 2004/457. In: 90. BKv. I/1., BH 2011/1. sz. 19.

23 Az általam javasolt 15 napos határidő 30 napban történő meghatározása pedig a jogalkotói kompetencia körébe tartozó kérdés. Lásd FÁZSI (2. j.) 263.

24 Be. 230. § (2) bekezdés.

25 Be. 231. § (2) bekezdés d) pont II. fordulat.

26 Ráadásul számos gyakorlati problémát is eredményezett. Lásd pl. FÁZSI LÁSZLÓ: *A vádindítványok neuralgikus pontja*, Ügyvédek Lapja 2017/1, 2–4. old.

27 Tervezet 884. § (3) bekezdés.

28 Új Be. 793. § (2) bekezdés.

29 Új Be. 794. § (1) bekezdés; vö.: Be. 231. § (2) bekezdés d) pont.

30 Be. 230. § (2) bekezdés d) pont.

31 FÁZSI (2. j.) 157–158.

2.9. A mentességet élvező személlyel szembeni eljárás

A részletszabályok között az egybekezdésnyi terjedelme ellenére is rendkívül jelentős előrelépés az is, hogy a jogalkotó figyelme végre kiterjedt a mentességet élvező személy elleni vádindítvány benyújtása esetén követendő eljárás szabályozásának kérdésére is, ami a Be. elfogadásakor oly mértékben figyelmen kívül maradt, mintha az ilyen eset gyakorlati előfordulása teljességgel elképzelhetetlen lenne, miközben a hatálybalépését követően többen a politikai csatározások büntetőjogi köntösbe bújtatott folytatásának ideális eszközét éppen a pótmagánvád intézményében látták.³² „A Be. ugyanis nem zárja ki a mentelmi jogot élvező személyek elleni vádindítvány benyújtásának lehetőségét, azonban arról nem rendelkezik, hogy mi a bíróság teendője ilyen esetben. A Be. 552. §-ának (1) bekezdése csupán arról rendelkezik, hogy a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult döntésének megszerzésére irányuló indítványt a vádirat benyújtásáig a legfőbb ügyész, azt követően, valamint magánvádas ügyben a bíróság terjeszti elő, vagyis az eszerinti intézkedésre értelemszerűen közvadás vagy magánvádas eljárás során kerülhet sor, amiből következően szoros értelmezés mellett egyik fordulat sem lenne alkalmazható.”³³

Ezt a szabályozási hiátust orvosolja az új Be. azáltal, hogy: „Ha a vádindítvány vizsgálata során adat merül fel arra, hogy a terhelt mentességet élvező személy, a bíróság először megvizsgálja, hogy a vádindítvány elutasításának (1) bekezdés a)–d) pontjában foglalt egyéb esetei fennállnak-e. Ha a vádindítvány elutasításának az (1) bekezdés a)–d) pontjában foglalt egyik esete sem áll fenn, a bíróság az eljárás felfüggesztése nélkül indítványozza a mentesség felfüggesztésére jogosult döntését. Ha a mentesség felfüggesztésére jogosult a mentességet felfüggeszti, a bíróság a vádindítványt elfogadja. Ellenkező esetben az (1) bekezdés e) pontja értelmében a vádindítványt elutasítja.”³⁴ E jogtechnikailag kifogástalan szabályozás egyedüli szépséghibáját pusztán az jelenti, hogy ennek következtében az állami büntetőigény érvényesítését bármilyen okból negligáló ügyészi döntés után, a mentesség felfüggesztésének hiányában, a mentességet élvező személy által elkövetett bűncselekmény sértettjét végérvényesen megfosztja az egyéni büntetőigényének érvényesítéséhez való jogának érdemleges gyakorlásától, vagyis az eredetileg a hatósági tétlenség, illetve tárgyszerűtlen eljárás talán legfontosabb korrekciós eszközeként 1998-ban újból bevezetett pótmagánvád intézménye nem töltheti be rendeltetését a mentességet élvező személy általi bűnelkövetés lehetőségének felmerülése esetén.

2.10. A sértett vádelejtés miatti fellépése

Míg az új Be. az előbbieken részletezett rendelkezésével a szabályozás hiányából fakadható jogalkalmazási káosz lehetőségét, addig a sértett vádelejtés miatt pótmagánvádlóként történő fellépés újraszabályozásával a Be. erre vonatkozó megoldásának észszerűtlenségét küszöböli ki a következő rendelkezésével: „Ha a sértett pótmagánvádlóként kíván fellépni, az ügyben addig eljár bíróságoknál írásban bejelentheti, hogy az ügyészség által ejtett vádat a továbbiakban pótmagánvádlóként képviselni kívánja.”³⁵ A Be. ugyanis ilyen esetben is külön vádindítvány benyújtásához köti a vád képviseletének átvételét, aminek szükségképpen következménye csak az eljárás elhúzódása és a már lefolytatott bizonyítás szükségtelen megismétlése lehet.³⁶ Ezért üdvözlendő megoldás, hogy az új Be. lényegében visszatért a Bp. 43. §-a szerinti szabályozáshoz.

2.11. A bűnügyi költség viselésének kérdése

Ugyanez elmondható a bűnügyi költség viselésére vonatkozó azon rendelkezésről is, amely szerint: „Ha a vádat pótmagánvádló képviselte és a bíróság a vádlottat az 566. § (3) bekezdésében meghatározott eset kivételével felmenti, vagy vele szemben az eljárást a pótmagánvádló vádelejtése miatt megszünteti, a pótmagánvádló az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésétől számított egy hónapon belül – jogszabályban meghatározott mértékben – megtéríti a vádlott meghatalmazott védőjének azon díját és költségét, amely a pótmagánvádló fellépése után keletkezett.”³⁷ Ezzel a jogalkotó végre megszüntette azt a visszás helyzetet, hogy „a pótmagánvád alapján indult ügyben felmentett vádlott által meghatalmazott védő díjának és készkiadásának viselésére a Be. 344. §-ának (1) bekezdése szerint a pótmagánvádlót nem lehet kötelezni, mivel a Be. 74. §-ának (1) bekezdése értelmében nem minősülnek bűnügyi költségnek. A Be. 339. §-ának (3) bekezdése alapján viszont csak ügyészi vádképviselet esetén téríti meg az állam a meghatalmazott védő készkiadását és díját. A pótmagánvád alapján meghurcolt vádlottnak tehát viselnie kell a védelmének ellátásával felmerült költségeit, ha az Alaptörvény XXVIII. cikkének (3) bekezdése által biztosított [védelemhez való] jogának érvényesítéséről maga kíván gondoskodni, amire a Be. 47. §-ának (1) bekezdése értelmében természetesen lehetősége van.”³⁸

E rendelkezés alaptörvény-ellenességét ugyanis – bírói kezdeményezésére³⁹ – már az Alkotmánybíróság is megállapította és erre tekintettel a Be. szóban levő rendelkezését

32 Ld. pl. FAHIDI GERGELY: *A pótmagánvád ellentmondásai – Szerepfosztás*, HVG 2009. június 5, 19–20.

33 FÁZSI (2. j.) 163.

34 Új Be. 794. § (4) bekezdés.

35 Új Be. 798. § (1) bekezdés.

36 Részletesen lásd FÁZSI (2. j.) 152–153.

37 Új Be. 813. § (2) bekezdés.

38 FÁZSI LÁSZLÓ: *Kétféle eljárás – kétféle elbánás*, Ügyvédek Lapja 2013/4, 17–18.

39 Nyíregyházi Törvényszék Bf.855/2015. sz. ügye.

Jogalkotásunk nyomában

2016. december 31-i hatállyal megsemmisítette.⁴⁰ A Be. alaptörvény-ellenes rendelkezésének újraszabályozása, illetőleg az új Be. szövege levő rendelkezése pedig vélhetőleg hatékonyabb gátját jelenti majd a pótmagánváddal való visszaélésnek⁴¹, ha a megalapozatlannak bizonyult vádindítvány alapján indult büntetőeljárás esetén a megvádolt személy minden ezzel összefüggésben felmerült kiadásának megfizetésére kötelezni lehet a pótmagánvádlót.

II. Az új szabályozás kifogásolható megoldásai

1. Az állami érdeket sértő bűncselekmények problémája

Az új Be. szerint nincs helye pótmagánvádlóként történő fellépésnek, ha a bűncselekmény sértette az állam vagy közhatalmat gyakorló szerv.⁴² E rendelkezéshez a következő megjegyzések kívánkoznak: a) Az Alkotmánybíróság 42/2005. (XI. 14.) AB számú határozatával ex nunc hatállyal megsemmisített 3/2004. BJE határozatra visszagondolva kétségtelenül indokoltnak tekinthető a magánjogi jogviszonyaiban jogi személyként részt vevő állam sérelmére elkövetett bűncselekmények esetében a pótmagánvádlókénti fellépés lehetőségének törvényi kizárása a pótmagánvadás intézményének lényegéből következően.⁴³ b) A jogalkotónak azonban most sem sikerült megoldani a több jogi tárgyat is sértő bűncselekmények miatti pótmagánvádlói fellépés lehetőségének dilemmáját az olyan deliktumok esetében, amelyeknek elkövetése az állam rendjének megsértésén túl közvetlenül sérti az azzal érintett személy jogát⁴⁴ – mint például a büntetőeljárást eredményező hamis vád büntetése⁴⁵ –, ami azért sajnálatos, mert ennek mikénti megítélése mindenképpen figyelmet érdemlő polémiát eredményezett a jogirodalomban.⁴⁶

Ennek eldöntése pedig inkább a jogalkotói, semmint a jogalkalmazói kompetencia körébe tartozó kérdésnek tekinthető, ami egyszerűen megoldható lett volna azáltal, ha az új Be. az állam sérelmére elkövetett vagy az állam rend-

jét sértő bűncselekmény esetében zárja ki a pótmagánvádlóként történő fellépés lehetőségét. Az ilyen distinkció már csak azért is indokolt lett volna, mert „a pótmagánvadás intézménye nem az állampolgárok, hanem az állam és polgára közötti viszony rendezéseként értelmezhető. Ebből következően az állampolgár nem veheti át az állami szervek zavartalan működését sértő bűncselekmény miatti büntetőigény érvényesítését még közvetlen egyéni jogserelmének bekövetkezése esetén sem. Az ellenkező álláspont – vagyis a komplex jogi tárggyal rendelkező bűncselekmények körében a védeni kívánt jogtárgyak feltétlen egyenértékűségének elfogadása – ugyanis az általános állampolgári vádjog egyfajta elismerését jelentené.”⁴⁷

2. A polgári jogi igény érvényesítésének kérdése

Az új Be. ugyancsak kevésbé következetes megoldásának tekinthető azon rendelkezés is, amely szerint: „A pótmagánvádas eljárásban a sértett a polgári jogi igényét legkésőbb a vádindítványában terjesztheti elő.”⁴⁸ Ez ugyanis azt a képzetet keltheti, mintha erre korábban egyáltalán módja lett volna, aminek a lehetőségét értelemszerűen kizárja az a körülmény, hogy a sérelmére elkövetett bűncselekmény miatti feljelentésének elutasítása, illetőleg az ennek alapján indult nyomozás megszüntetése avagy az ügyészség által emelt vád elejtése után a pótmagánvádlóként fellépni kívánó sértett polgári jogi igényének jogalapját csak a pótmagánvádas eljárás számára eredményes lefolytatása jelentheti. A vádindítvány benyújtása pedig az állami büntetőigény érvényesítésétől elzárkózó vagy erről lemondó ügyési álláspontra figyelemmel egy olyan új eljárás megindítását jelenti, amelynek előzményei csak a pótmagánvádlóként történő fellépés törvényi feltételeinek fennállása szempontjából vizsgálhatók, vagyis a sértett által a feljelentésben vagy a nyomozás során előterjesztett polgári jogi igény bejelentését nem lehet a pótmagánvádas eljárásban is figyelembe vehető igényérvényesítésnek tekinteni.

Másrészt a pótmagánvádlóként történő fellépésével a sértett nem veszíti el a mivoltát, hanem pusztán kibővülnek az ebből fakadó jogosítványai a büntetőigényének érvényesítéséhez szükséges eljárásjogi eszközökkel a „multi-pozíciójából”⁴⁹ (7. számú ábra) következően, hiszen magánfélként is ennek folytán érvényesítheti kártérítési igényét. Ugyanakkor a polgári jogi igény kizárólag vádindítványban történő érvényesíthetőségének előírásával a pótmagánvádló bizonyos értelemben hátrányosabb helyzetbe kerül a közbíró eljárás sértettjénél – aki még a tárgyalás megkezdésekor is bejelentheti polgári jogi igényét⁵⁰ – ha

40 Alkotmánybíróság III/498-18/2016. sz. határozata.

41 Részletesebben lásd pl. FÁZSI LÁSZLÓ: A pótmagánváddal visszaélés tipikus esetei, Ügyvédek Lapja 2014/1, 43–44.

42 Új Be. 787. § (3) bek. e) pont.

43 Ennek részletesebb kifejtését lásd FÁZSI (2. j.) 97–102.

44 Lásd a sértett fogalmának a T. 50. §-ában foglalt meghatározását.

45 2012. évi C. törvénnyel elfogadott Büntető Törvénykönyv (Btk.) 268. § (2) bekezdés.

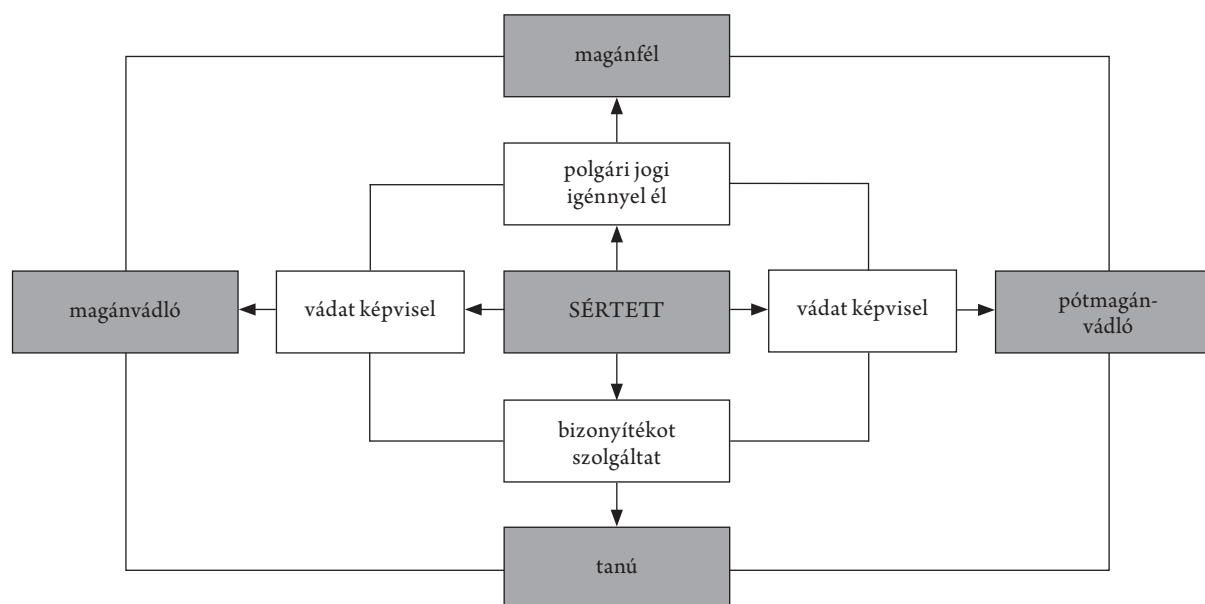
46 Lásd pl.: BEJČZY ALEXA: A hivatali visszaélésnek soha sincs sértettje? Magyar Jog 2013/5, 276–280; SIMON NIKOLETT: A pótmagánvadás legitimációjának kérdése, tekintettel a hamis tanúzásra. www.ugyvedvilag.hu/.../a-potmaganvad-legitimaciojanak-krdesa [2014. május 19-ei letöltés.]; FÁZSI LÁSZLÓ: A pótmagánvadás kérdése a büntetőeljárást eredményező hamis vád esetében. Ügyvédek Lapja 2014/4, 18–21; BÓCZ ENDRE: A pótmagánvádról – más nézőpontból, Ügyvédek Lapja 2015/3–4, 6–11.

47 FÁZSI (46. j.) 21.

48 Új Be. 788. § (3) bekezdés.

49 TREMMEL FLÓRIÁN: Magyar büntetőeljárás, Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2001, 184.

50 Új Be. 517. § (2) bekezdés b) pont.

7. ábra

A speciális sértetti pozíciók vázlata⁵¹

valamilyen oknál fogva két hónapon belül nem tudja tisztázni kárigényének pontos összegét.

Az előbbiekkal összefüggésben kifogásolható továbbá az új Be.-nek a vádindítvány tartalmi kellékeit felsoroló azon rendelkezése is, amelynek értelmében annak tartalmazni kell „a sértett polgári jogi igényét”⁵². Az idézett rendelkezés ilyen megfogalmazása ugyanis azt a tévképzetet keltheti a jogalkalmazókban, mintha a vádindítvány elengedhetetlen tartalmi eleme lenne, noha nyilván nem erről van szó, hiszen egyrészt a sértettnek nem feltétlenül keletkezik érvényesíthető kára⁵³; másrészt még ennek felmerülése esetén is diszkrecionális joga annak eldöntése, hogy a büntetőigénye mellett a kártérítési igényét is érvényesíteni kívánja-e az általa kezdeményezett büntetőeljárás során. Ezért szerencsésebb lett volna a szóban forgó törvényhely olyan megfogalmazása, hogy a vádindítvány tartalmazza a sértett által érvényesíteni kívánt polgári jogi igényét.

3. A vádindítvány elfogadása

Az adekvát szabályozás hiánya még inkább számon kérhető a vádindítvány elfogadásának kérdésében való határozathozatal szabályozatlansága kapcsán. Az új Be. expressis verbis a vádindítvány elfogadásáról való tájékoztatás, valamint a vádindítvány terhelt⁵⁴ és védő részére történő megküldésének

kötelezettségét írja elő a bíróság számára⁵⁵, amiből következően a vádindítvány elfogadásáról nem kell külön határozatot hoznia, mert egyébként erről nem kellene külön tájékoztatnia az ennek alapján meginduló eljárás résztvevőit. A pótmagánvadás eljárás egyik döntő jelentőségű aktusának ilyen szabályozásával a jogalkotó lényegében elfogadta a Legfelsőbb Bíróság azon álláspontját, amely szerint: „A bíróság a vádindítványt a Be. 231. §-ának (1) bekezdése alapján alakoszerű határozat nélkül fogadja el. Ugyanis a tárgyalás előkészítésének szabályai sem írják elő a vádirat elfogadását, vagyis a vádlott »vád alá helyezését«.”⁵⁶ A vádindítvány elfogadása azonban értelemszerűen nem tartozik a tárgyalás előkészítése körébe, így vélhetőleg ennek felismerése indította a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumát arra, hogy az idézett korábbi álláspontjának változatlan fenntartása mellett ennek indokaként már arra hivatkozott, miszerint a vádindítvány elfogadásáról „egyébként sem kell alakoszerű határozatot hozni, miként a más vádlóktól származó vádak »befogadásáról« sem [...]”⁵⁷

A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának és az álláspontjával azonosuló jogalkotó figyelmét azonban nyilvánvalóan elkerülte az a körülmény, hogy jelen tárgykörben olyan speciális, és az új Be. által ekként is szabályozott olyan külön eljárásról van szó, amelyre a büntetőeljárás általános szabályai csak ennek megfelelő distinkciókkal alkalmazhatók. A Legfelsőbb Bíróság által proponált és a jogalkotó által immár törvényileg is szentesített álláspont ugyanis extrém esetben akár azt is eredményezheti, hogy a bíróság olyan vád alapján rendeli el a vádlott előzetes letar-

51 FÁZSI LÁSZLÓ: *A sértett fogalmának dilemmái*, Magyar Jog 2012/5, 292.

52 Új Be. 793. § (2) bekezdés b) pont.

53 Pl.: a Btk. 221. §-ában meghatározott magánlaksértés vagy a 222. §-ában meghatározott zaklatás eseteiben.

54 Azt a kérdést most ne feszegezzük, hogy a terhelt ekkor már vádlott, éppen az általam kifogásolt megoldás miatt.

55 Új Be. 795. § (1) bekezdés a)–b) pontja.

56 4/2077. BKv.

57 90/2010. BKv. II/4. pontjának indokolása.

Jogalkotásunk nyomában

tóztatását, amivel szemben még csak nem is védekezhetett, ha a nyomozás során gyanúsítottként nem hallgatták ki. Ennek tükrében az új Be. szóban forgó szabályozási szisztémája már csak azért is aggályosnak tűnik, mert az Alkotmánybíróság álláspontja szerint: „A védelemhez való jog a büntetőeljárás alá vont személy azon jogaiban, illetve a hatóságok azon kötelezettségeiben realizálódik, amelyek biztosítják, hogy a vele szemben érvényesített büntetőjogi igényt megismerje, arról álláspontját kifejtthesse, az igény nyel szembeni érveit felhozhasssa, a hatóságok tevékenységével kapcsolatos észrevételeit és indítványait előterjeszthesse [...]”⁵⁸ Erre pedig az ellene benyújtott vádindítvány elfogadásáról az új Be. szerinti értesítéséig nyilván nincs módja, vagyis a védekezési lehetőségeit az ellene indult büntetőeljárás azon szakaszában érvényesítheti, amikor már a vádlottak padján kell helyet foglalnia.

Az eljárás ezen szakaszában azonban már legfeljebb annak megszüntetésére kerülhet sor, ha utóbb kiderül, hogy a bíróság tévesen foglalt állást a vádindítvány elfogadhatóságának kérdésében, amire bőségesen találhatunk gyakorlati példákat, aminek az előfordulása tulajdonképpen a pótmagánvádló számára sem tekinthető optimális megoldásnak, mivel ebben az esetben viselnie kell a bírósági eljárás költségeit, amibe a meghatalmazott védő díja és készkiadása is beletartozik. Ezért tűnik érthetetlennek a jogalkotó ragaszkodása a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának jogértelmezéséhez, amely a Be. miniszteri indokolását is figyelmen kívül hagyta az ítélkezési gyakorlatban irányadóvá vált véleményének elfogadásakor, hiszen eszerint: „Meg kell [...] gátolni, hogy magukat jogaikban megsértettnek érző személyek jogtalan fellépése miatt ártatlan embereket hurcoljanak meg, és a bíróságokat értelmetlen eljárások lefolytatására kényszerítsék.”⁵⁹

Ennek ugyanis nyilván csökkenhetne az esélye azáltal, ha az új Be. – a Bp. szerinti fakultatív vádhatározati rendszerhez hasonlóan⁶⁰ – a védelemhez való jog maradéktalan érvényesülésének biztosítása érdekében következetes szabályozással biztosította volna annak lehetőségét, hogy a vádindítvány elfogadásának tárgyában hozott határozat ellen az eljárás minden résztvevője jogorvoslati igénnyel élhessen, amivel a külön értesítés előírása is elkerülhető lenne. Ezzel szemben még csak dogmatikai érvek sem hozhatók fel, mivel a vádindítvány „hallgatolagos” elfogadásával az abban megvádolt személy tudtán kívül is vádlotti pozícióba kerül, s innentől kezdve gyakorolhatja az erre tekintettel számára biztosított jogosítványokat. Mindennek tükrében kétségesnek tűnik, hogy az új Be. szabályozása e tekintetben kiállná-e az alkotmányosság próbáját, miután

az ügyészség által megvádolt személy már a gyanúsítottkénti kihallgatása miatt panasszal élhet, míg a feljelentés elutasítása vagy a nyomozásnak a megalapozott gyanú közlése előtti megszüntetése esetén benyújtott vádindítvány alapján eljárás alá vont személynek esélye sem lehet a bírósági eljárás megindulása előtti védekezésre.

4. A bizonyítási indítvány

Az sem tekinthető célszerű jogalkotói elgondolásnak, hogy a Be. 217. § (3) bekezdése h) pontjának második fordulatában foglaltakat a pótmagánvádas eljárásban is minden további nélkül alkalmazhatónak találta. Az új Be. szerint ugyanis a vádindítvány tartalmazza „azon tanúk vallomása felolvasásának indítványozását, akiknek a vallomása szükséges a bizonyításhoz, de személyes megjelenésük a tárgyaláson nem indokolt, illetve a tárgyaláson való megjelenésük aránytalan nehézséggel járna vagy nem lehetséges”⁶¹. S hogy miért nem szerencsés megoldás? Alapvetően nyilván azért, mert erodálja a közvadás és a pótmagánvádas eljárás közötti nem lényegtelen különbséget azáltal, hogy a vádemelés feltételeinek tisztázása céljából lefolytatott eredménytelen nyomozás során megszerzett bizonyítási eszközök felhasználását egy másik büntetőeljárásban is minden további nélkül lehetővé teszi, miközben a bizonyítás általános szabálya értelmében a büntetőeljárásban csak azokat a tárgyi bizonyítási eszközöket lehet felhasználni, amelyeket valamely hatóság jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetve beszerzett⁶², amiből következően a nyomozó hatóság tanúvallomást tartalmazó jegyzőkönyve a pótmagánvádas eljárásban legfeljebb okiratként⁶³ használható fel, aminek – személyi bizonyítási eszközről lévén szó – a pótmagánvádas eljárásban különösebb bizonyító erőt nem lehet tulajdonítani.

Az ugyanis aligha lehet kérdéses, hogy a feljelentés elutasítása vagy a nyomozás megszüntetése tárgyában hozott határozat miatti panasz ügyész általi elutasításával a közvadás eljárás befejeződik, amiből következően a sértett pótmagánvádlóként történő fellépése esetén egy új büntetőeljárás indulhat meg, amelynek alapját már nem az állami, hanem az egyéni büntetőigény érvényesítése jelenti, aminek a tényét éppen maga az új Be. ismeri el azáltal, hogy a magánvádas eljáráshoz hasonlóan külön eljárásként szabályozza. Ezért tekinthető szerencsétlen megoldásnak a közvadás és a pótmagánvádas eljárás ilyen összemosása, miután az szóba sem jöhet, hogy „a vádképviselő átvételével az eljárás lényegileg közvadásává válik”⁶⁴. Ez természetesen

58 III/498-18/2016. ABh. 7.

59 CompLex Jogtár Plusz.

60 Részletesen lásd DEGRÉ MIKLÓS: A vád alá helyezési eljárásról. In: Angyal Pál [szerk.]: Büntetőjogi dolgozatok Balogh Jenő születése ötvenedik évfordulójának ünnepére. Wessely és Horváth Könyvnyomdája, Pécs, 1914, 74–93.

61 Új Be. 793. § (2) bekezdés d) pont.

62 Új Be. 167. § (2) bekezdés.

63 Új Be. 204. § (3) bekezdés.

64 BELEGI JÓZSEF – BERKES GYÖRGY (szerk.): Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára, HVG-ORAC, Budapest, 2009, III/11. pótlat 1225.

a vádképviselőt vádelejtés miatti átvételének esetére azzal a különbséggel érvényes, hogy ebben az esetben a bírósági eljárásban már lefolytatott bizonyítás eredménye természetesen a vádló kilétében bekövetkezett változás ellenére is relevanciával bír, hiszen annak felvétele a pótmagánvádas eljárásra hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság által lefolytatott eljárás során történik, ami a vádlói pozícióban bekövetkezett változás ellenére folytatódik a pótmagánvádas eljárás speciális szabályai szerint, miután a vád képviselőjének átvétele következtében a megszüntetésére nem kerülhet sor.

Ennek kapcsán érdemes visszagondolnunk arra is, hogy a vádképviselő megtagadása esetén a Bp. szerint a sértett nem kérhet nyomozás elrendelését, mivel a „a pótmagánvádló minden esetben csak a vizsgálat elrendelése iránt tehet indítványt”⁶⁵, aminek az indoklása még ma is rendkívül figyelemre méltó, hiszen erről Vargha Ferenc a következőket írja: „Ezen rendelkezés indoka garantális természetű. Ugyanis a nyomozás dirigense az ügyész (85. §); már most, ha ez a vádképviselőt megtagadja, alig volna remélhető érvényes eljárás a pótmagánvádló fellépése esetén attól a rendőrségtől, a melyik a közbíró ellenőrzése és felügyelete alatt áll; s így a pótmagánvádló részére csak úgy nyújtható biztosíték, ha ez vádjával a rendőrség kikerülésével közvetlenül a vizsgálóbíróhoz fordulhat.”⁶⁶

5. Az elkülöníthetőség kérdése

Az új Be. sajnos abban is átvette a Be.⁶⁷ szabályozását, hogy: „Ha a büntetőeljárás több bűncselekmény miatt folyik, és az ügyész a vádat ezek valamelyikében ejti, pótmagánvádló akkor léphet fel, ha az az ügy, amelyben a vádat az ügyész ejtette, elkülöníthető.”⁶⁸ Az e tekintetben változatlan jogalkotói felfogás azért érdekes, mert e jogkorlátozó rendelkezést csak abban az esetben lehetne elfogadhatónak tekinteni, ha az elkülönítésnek lenne áttörhetetlen elvi akadály.⁶⁹ Ilyen rendelkezést azonban az új Be. általános szabályai sem tartalmaznak.

6. A pótmagánvádló kötelező jelenlétének kérdése

Az előbbivel ellentétben az új Be. új rendelkezései közé tartozik az, amely kötelezővé teszi a pótmagánvádló jelenlétét az első- és másodfokú tárgyaláson⁷⁰, valamint a harmadfokú nyilvános ülésen⁷¹ is. Sajnálatos módon azonban ezek a ren-

delkezések is az új Be. azon szabályai közé tartoznak, amelyeknek a logikai motivációját meglehetősen nehezen lehetne megfejtetni. Az ugyanis kétségtelen, hogy a vád pótmagánvádló általi képviselése esetén a Bp. szabályozása szerint a jelenléte kötelező volt a főtárgyaláson, hiszen: „A lemondással egyenlő hatályu: ha a magánvádló oly tárgyalásra, melyre szabályszerűen megidézték, meg nem jelenik, illetőleg a mennyiben képviseltetésének helye volna, magát nem képviselteti, vagy oly határidőt, mely számára az eljárás megszüntetésének terhe alatt van kitűzve, meg nem tart.”⁷²

Ennek azonban az a magyarázata, hogy a Bp. eredendően nem írt elő kötelező jogi képviselőt a pótmagánvádló számára, mivel ezt csak azon későbbi módosítása vezette be, amely szerint: „A kir. törvényszék – akár mint elsőfokú, akár mint fellebbviteli bíróság – előtt a magánvádat rendszerint ügyvédnek kell képviselnie. Amennyiben a törvény a magánvádló megjelenéséhez vagy más eljárási cselekményéhez jogkövetkezményt fűz, az ilyen rendelkezés a magánvádlót képviselő ügyvédre is kiterjed. Ha a kir. ügyész a vádat a kir. törvényszék főtárgyalásán ejti el, a jelenlevő sértett személyesen veheti át a pótmagánvádat és azt ugyanazon a határnapon ügyvéd nélkül képviselheti. A magánvádat tekintetében is alkalmazni kell a polgári perrendtartásnak azokat a szabályait, melyek a kötelező ügyvédi képviselő alól mentességet állapítanak meg. (Pp. 97. §). A meghatalmazás (Pp. 100–110. §), valamint a szegénységi jog (Pp. 112 – 123. §) tekintetében a polgári perrendtartás szabályait kell megfelelően alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy olyankor, ha a magánvádló a szegénységi jog kedvezményében részesül, a bíróság az ügyvédi képviselő kötelezettsége alól felmentést adhat, vagy a magánvádló képviselőjére ügyvédet rendelhet.”⁷³

Ennek indoka pedig az volt a törvénycikk *miniszteri indoklása* szerint, hogy „a büntető eljárás komolyságának fokozására irányulnak a javaslatnak azok az intézkedései, melyek a magánvádat gyakorlásának könnyelmű és szakszerűtlenségét kívánják csökkenteni egyfelől a kötelező ügyvédi képviselő rendszerének bizonyos körben meghonosításával”⁷⁴. Mindezek alapján bizvást megállapíthatjuk azt, hogy a „büntető eljárásjogunk fejlődésének vitathatatlanul legfontosabb mérföldkövét jelentő Bp.”⁷⁵ szabályozásához való visszatérés ebben az esetben inkább atomizáló, semmint előrevivő szabályozást szolgáló jogalkotói megoldásként értékelhető, miután a Be. és az új Be. értelmében is „a pótmagánvádló a jogait képviselő útján köteles gyakorolni”⁷⁶. Ezért nem egyeztethető össze a mainál jóval komótosabb igazságszolgáltatás igényeinek

65 Bp. 99. §-ának negyedik bekezdése.

66 BALOGH JENŐ – EDVI ILLÉS KÁROLY – VARGHA FERENCZ: *A bűnvádi perrendtartás magyarázata* II, Grill Károly Könyvkereskedése, Budapest, 1897, 25.

67 Be. 312. § (9) bekezdés.

68 Új Be. 800. § (1) bekezdés.

69 Részletesen lásd FÁZSI (2. j.) 159.

70 Új Be. 803. § (1) bekezdés és 810. § (1) bekezdés.

71 Új Be. 811. § (2) bekezdés.

72 Bp. 286. § harmadik bekezdés.

73 1930. évi XXXIV. tc. 104. §

74 Magyar Törvénytár, Franklin-Társulat, Budapest, 1931, 467.

75 FÁZSI 2013. (2. j.) 80.

76 FÁZSI LÁSZLÓ: *A fellebbezési jogi képviselő útján történő gyakorlásának kérdése a pótmagánvádas ügyekben*, Ügyvédek Lapja 2013/1, 21–22.

Jogalkotásunk nyomában

megfelelő Bp. állandó jellegű kötelező pótmagánvádlói jelenlétet előíró rendelkezése a huszonegyedik század által megkívánt hatékony ítélkezés követelményével.

7. Az eltérő minősítés megállapításának kérdése

Kritikus észrevétel tehetünk az eltérő minősítés lehetőségének megállapítására vonatkozó szabályozás kapcsán is. Az általános szabály szerint ugyanis: „Ha a bíróság az ügydöntő határozat meghozatala előtt állapítja meg, hogy a vád tárgyává tett cselekmény a vádirati minősítéstől eltérően minősülhet, a tárgyalást a védelem előkészítése érdekében elnapolhatja, erre nézve az ügyész, a vádlott és a védőt meghallgatja.”⁷⁷ Ehhez képest az új Be. CV. Fejezetében a következő rendelkezést találjuk: „Ha a bíróság a perbeszédet, a felszólalásokat, illetve az utolsó szó jogán elhangzottakat követően állapítja meg, hogy a vád tárgyává tett cselekmény a vádirati minősítéstől eltérően minősülhet, a tárgyalást a védelem előkészítése érdekében elnapolhatja, erre nézve a pótmagánvádlót meghallgatja.”⁷⁸ A két idézett rendelkezés tartalmi azonosságát, s ennél fogva az utóbbi szükségtelenségét ebben az esetben is minden további nélkül megállapíthatjuk, lévén, hogy az általános szabályozás konstrukciójából következően az eltérő minősítés lehetőségének megállapítására az ennek körébe tartozó rendelkezés szerint is a perbeszéd, a felszólalások és az utolsó szó jogán elhangzott nyilatkozatot követően kerülhet sor. Ezért nehezen lehetne elfogadható magyarázatot találni arra, hogy ugyanezen rendelkezéseket miért kell megismételni a külön eljárás szabályai között is, miután „minden külön eljárás az általános eljárási szabályok alapján, de a törvényben megállapított eltérések szerint folyik.”⁷⁹

8. A jogi képviselő fellebbezési joga

Az új Be. vitathatatlanul legmeghökkenőbb koncepcionális jelentőségű újítását azonban a jogi képviselő önálló fellebbezési jogának biztosítása jelenti. Az új Be. szerint ugyanis: „Az elsőfokú bíróság ítélete ellen a pótmagánvádló, és – a pótmagánvádló hozzájárulásával – jogi képviselője fellebbezésre jogosult.”⁸⁰ A jogi képviselő önálló fellebbezési jogának hiánya ugyan a gyakorlati tapasztalatok szerint jelentősen megzavarta nemcsak a védői szerepkörhöz szokott ügyvédek, hanem a bírókat is, hiszen: „Előfordultak olyan esetek, amikor a pótmagánvádló és jogi képviselője egyaránt fellebbezést jelentettek be. Máskor a jogi képviselő »csatlakozott« a pótmagánvádló fellebbezéséhez vagy éppen fordítva. A bíró és a jogi kép-

viselő abszolút tájékozatlanságát azonban legnyilvánvalóbban az az eset jelzi, amikor az utóbbi rutinszerűen három napot tartott fenn fellebbezésének bejelentésére, amelyen belül ezt meg is tette, aminek az elutasítására még a másodfokú eljárásban sem került sor.”⁸¹

Az ilyen – jogi felkészületlenségből fakadó – problémák kiküszöbölésére azonban a jogalkotó a lehető leghatékonyabb megoldást választotta akkor, amikor a jogi képviselő korlátozott önálló fellebbezési jogának biztosítása mellett döntött. A védő tradicionális és racionálisan indokolható önálló fellebbezési jogával ellentétben a vádlói pozíció e tekintetben történő megkettőződéséhez vezető szabályozás azonban egyáltalán nem tekinthető észszerű megoldásnak⁸² a következők miatt: a) A szóban levő rendelkezésből nem tűnik ki, hogy a pótmagánvádló hozzájárulásának mire kell kiterjednie: aa) pusztán a fellebbezés önálló bejelenthetőségére; vagy ab) annak tartalmára, illetve céljára is, ami azért érdekes kérdés, mert az új Be. a fellebbezést kizárólag a pótmagánvádló esetében egyirányúvá teszi⁸³. b) A kötelező jogi képviseletre tekintettel „a jogi képviselő a megbízója nevében bármit megtehet, így a pótmagánvádló fellebbezési jogának kérdésében is nyilatkozhat, ha ebben az ügyvéd képviseleti jogkörét a meghatalmazás nem korlátozza”⁸⁴. Egyszóval szükségtelen a jogi képviselő számára önálló fellebbezési jogot biztosítani még a pótmagánvádló hozzájárulásához kötötten is, ami ráadásul „az egységes vádképviselet elvét”⁸⁵ is sérti.

III. Összegző értékelés

Mindezen jogalkotói hibák ellenére a CV. Fejezet tüzetes tanulmányozásának eredményeként csak azt állapíthatjuk meg, hogy az új Be. pótmagánvádas eljárásra vonatkozó szabályozása mindenképpen figyelemre méltó teljesítménye törvényhozásunknak, egyrészt a külön eljáráskénti szabályozásnak köszönhetően, másrészt a Be. nemegyszer észszerűtlen rendelkezéseinek kiküszöbölése miatt. Ennek köszönhetően bizvást remélhetjük, hogy a rendszerváltás utáni jogalkotásunk harmadszori nekirugaszkodásának⁸⁶ eredményeként végre sikerült kiküszöbölni a pótmagánvadás jelentőségének és a büntető eljárásjog rendszerében betöltött funkciójának megítélésével kapcsolatban a jogintézmény ismételt bevezetése óta tapasztalható jogalkalmazói kételyeket, félreértéseket és bizonytalanságokat.

81 Lásd FÁZSI (2. j.) 449.

82 Lásd Magyarország Alaptörvénye 28. cikk.

83 T. 809. § (3) bekezdés.

84 Lásd FÁZSI (76. j.) 21.

85 TREMMEL FLÓRIÁN: *Több vádló a büntetőeljárásban?* Magyar Jog 1981/11, 1016.

86 Vö.: a Be. közlönyállapotát és ehhez képest a 2006. évi LI. törvénnyel bevezetett módosításokat az új Be. szabályozásával.

77 Új Be. 548. §

78 Új Be. 807. §.

79 KIRÁLY TIBOR: *Büntetőeljárás jog*, Osiris, Budapest, 2000, 521.

80 Új Be. 809. § (1) bekezdés.

Kálmán János egyetemi tanársegéd, Széchenyi István Egyetem (Győr)

A szakkérdés vizsgálata a magyar közigazgatási hatósági eljárásjogban

A közigazgatási hatósági eljárások tárgyuk, vagyis a keretükben elintézett (hatósági) ügyek szempontjából változatos képet mutatnak, hiszen a közigazgatás feladata az egyszerű regisztratív cselekmények elvégzésétől a komplex műszaki létesítmények engedélyezéséig rendkívül szerteágazó. A közigazgatási hatósági eljárások tárgy szerinti változatosságából fakadóan – a tisztességes ügyintézéshez való jogra figyelemmel – más és más a releváns tényállási elemek megállapításának, a tényállás tisztázásának jogi eszközrendszere. Az ügyfelek jogainak védelme és a közigazgatási hatósági eljárások során érvényesített közérdek egyensúlyának megteremtése a speciális szakmai kérdések, mint tényállási elemek megállapítása során garanciális eljárásjogi szabályozást igényel.

Bevezetés

A közigazgatási hatósági eljárások célja a hatóságok társadalom tagjainak jogi helyzetét befolyásoló, joghatással bíró cselekményeinek, aktusainak kibocsátása, vagyis a polgárok és a jog által elismert szervezetek magatartásának befolyásolása. Ennek érdekében a közigazgatási hatóságok közhatalom birtokában eljárva – jellemzően – egyoldalúan döntenek a címzettek jogairól és kötelezettségeiről.

A közigazgatási hatósági eljárási szabályozás alapvető rendeltetése a közigazgatás hatalomgyakorlásának, beavatkozási lehetőségeinek a korlátozása azáltal, hogy a jogállamiság – ezen belül a jogbiztonság és a legalitás – követelményének megfelelően megköti a közigazgatás cselekvését, védelmet nyújt az indokolatlan, önkényes közigazgatási beavatkozással szemben, a (köz)hatalommal való visszaélés ellen. Ezek a jellemzők fejeződnek ki a közigazgatási hatósági eljárásokkal szemben támasztott minőségi elvárás, a tisztességes ügyintézés jogi követelményében, alapjogi jellegében, amelynek a teljes közigazgatási hatósági eljárást és annak egyes jogintézményeit összességében kell áthatnia. A közigazgatási hatósági eljárások komplexitása rendkívül nagy eltéréseket mutat, az egyszerű regisztratív cselekményektől, a bonyolult létesítmények (pl. atomerőmű) engedélyezéséig és rendkívül nehezen áttekinthető tevékenységek (pl. banktevékenység) hatósági felügyeletéig, amelyek során számos olyan ténykérdés – ún. szakkérdés – merülhet fel, amelyek megállapítása a döntések legalitásának, ezáltal a társadalmi viszonyok befolyásolásának alapvető feltétele.

A fentieket figyelembe véve, a tanulmányban a szakkérdés vizsgálatához kapcsolódó jogintézmények és a tisztességes ügyintézéshez való jog¹ közigazgatási hatósági

eljárásban megjelenő – alapvető – összefüggéseit vizsgálom. Ezt követően a közigazgatási hatósági eljárásjog szakkérdés vizsgálatára irányuló hazai szabályozásának alakulását mutatom be az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvénytől (a továbbiakban: Et.), az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1981. évi I. törvényen (a továbbiakban: Áe.) át, a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.), valamint az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) rendelkezéseire. Nem célom a szakkérdés vizsgálatához kapcsolódó egyes jogintézmények részletes vizsgálata, csupán az alkalmazási feltételeiknek és kötöttségüknek a feltárása.

I.

A szakkérdés és a tisztességes ügyintézéshez való jog összefüggései a közigazgatási hatósági eljárásjogban

A tisztességes eljárás a jogállamiság követelményének részeként jelenik meg. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke kizárólag a polgári és a büntetőperrek vonatkozásában biztosítja a tisztességes tárgyaláshoz való jogot. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 41. cikke már a *megfelelő (tisztességes) ügyintézéshez való jog* deklarációjaként, az Európai Unió tekintetében rögzíti, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit az Unió intéz-

1 E tanulmány keretei között – az Alkotmánybíróság gyakorlatának megfelelően – a tisztességes ügyintézéshez való jog terminológiát

használok a szakirodalomban megjelenő és jelentéstartamában azonos jó közigazgatási eljáráshoz való jog helyett. Ld. VÁCZI PÉTER: *A jó közigazgatási eljáráshoz való alapjog és az új Alaptörvény*. Magyar Közigazgatás. 2011. 1. sz. 30–42.; VÁCZI PÉTER: *A jó közigazgatási eljárás összetevői*. Új magyar közigazgatás. 2011. 11. sz. 9–22.

Jogalkotásunk nyomában

ményei, szervei és hivatalai részrehajlás nélkül, *tisztességes módon* és észszerű határidőn belül *intézzék*. A megfelelő ügyintézéshez való jog – a Charta alapján – magában foglalja – többek között – mindenkinek a jogát arra, hogy az őt hátrányosan érintő egyedi intézkedések meghozatala előtt meghallgassák, mindenkinek a jogát arra, hogy a személyére vonatkozó iratokba a bizalmas adatkezeléshez, illetőleg a szakmai és üzleti titokhoz fűződő jogos érdekek tiszteletben tartása mellett betekintszen, az igazgatási szervek azon kötelezettségét, hogy *döntéseiket indokolják*.

A közigazgatási hatósági eljárás szabályozása szempontjából a hazai jogrendszerben a tisztességes ügyintézéshez való jog – mint törvény által, vagyis nem alapjogként biztosított jogként – a Ket. hatálybalépésével – 2005. november 1. napján – a *közigazgatási hatósági eljárás alapelvéként* jelent meg, tekintettel arra, hogy a Ket. 4. § (1) bekezdése rögzíti, az ügyfeleket megilleti a tisztességes ügyintézéshez való jog.² A Charta által megfogalmazott megfelelő ügyintézéshez való jog tartalmával azonosan Magyarország Alaptörvényének XXIV. cikke azonban már *alapjogként* és nem törvény által biztosított jogként rögzíti, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy *ügyeit* a hatóságok részrehajlás nélkül, *tisztességes módon* és észszerű határidőn belül *intézzék*. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint *kötelesek döntéseiket indokolni*. Az Alaptörvény a XXVIII. cikkében pedig külön is rögzíti a bírósági eljárásra irányadó tisztességes eljárás követelményét. Az *alapjogi szabályozás a tisztességes eljárás követelménye tekintetében tehát összekapcsolja a közigazgatási hatósági eljárást és a bírósági eljárást*.

Az eljárás és az ügyintézés tisztességessége *komplex fogalom*, alaki, illetve tartalmi szempontból megragadható eljárási értékek gyűjteménye.³ Felfoghatjuk tulajdonképpen egy összefoglaló jogként is, hiszen azon túl, hogy a hatóság oldaláról az eljárás során magában foglalja a *jogszabályok megtartásának kötelezettségét*, tulajdonképpen a többi eljárási jogban és alapelvben foglaltakat is magába tömöríti (indokolási kötelezettség, egyenlő bánásmód követelménye, jogorvoslathoz való jog, pártatlanság és részrehajlás-mentesség, az ügyek észszerű határidőn belül való befejezése, az anyanyelvhasználat joga). Ez, egyik

oldalról nézve, azt jelenti, ha egy ügyfél valamely jog vagy alapelv sérelmére hivatkozik általában, az a tisztességes ügyintézéshez való jog sérelmét is jelenti. Másik oldalról nézve – a Kúria értelmezésének megfelelően – a tisztességes ügyintézéshez való jog sérelme akkor állapítható meg, ha az összekapcsolódik egy további eljárási szabályszegéssel, és ezen keresztül kihat az ügy érdemére. A tisztességes ügyintézéshez való jog elsődleges célja tehát – hasonlóan a közigazgatási hatósági eljárási szabályozás egyéb alapelvi rendelkezéseivel –, hogy értelmezési segédletül szolgáljon a közigazgatási hatósági eljárás egyéb tételes jogi rendelkezéseinek értelmezéséhez, arra közvetlenül jogot vagy kötelezettséget alapítani azonban csak egészen kivételes körülmények között lehet.⁴ Épp a fentiekből következően a tisztességes eljárás (ügyintézés) követelménye *olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet megítélni*.⁵ Ahogy az Alkotmánybíróság kiemeli, e joggal szemben *nem létezik mérlegelhető más alapvető jog, vagy alkotmányos cél*, mert már maga is mérlegelés eredménye. Egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása mellett, lehet az eljárás méltánytalan vagy igazságtalan, avagy nem tisztességes.⁶

A közigazgatási hatósági eljárásjogban a tényállás tisztázására vonatkozó rendelkezések a tisztességes ügyintézéshez való joggal szoros összefüggést mutatnak, tekintettel arra, hogy a közigazgatási hatóság az eljárása során az érintett ügyre vonatkozó tényeket veszi figyelembe, minden bizonyítékot a súlyának megfelelően értékeli, *döntéseit valósághű tényállásra alapozza*.⁷ A tényállás valósághű tisztázása pedig a *közigazgatási hatósági eljárás* – tisztességes ügyintézéshez való jognak is megfelelő – *befejezésének alapfeltétele*, hiszen közigazgatási hatósági eljárásban hatósági határozatot hozni csak megfelelően bizonyított tényállás alapján lehetséges.⁸ A tényállástisztázás hiányosságának vagy elmulasztásának eredményeként – súlyos eljárási hibában szenvedő⁹ – megalapozatlan hatósági döntés születik.¹⁰ A megalapozatlan döntés pedig sérti az ügyfél tisztességes ügyintézéshez való jogát is.

4 Ld. 7/2016. számú közigazgatási elvi határozat [17].

5 Ld. 3174/2014. (VI. 18.) AB végzés indokolás [12].

6 Ld. 3174/2014. (VI. 18.) AB végzés indokolás [12], 3/2014. (I. 21.) AB határozat indokolás [59] és [73], 6/2013. (XII. 5.) AB határozat indokolás [31].

7 Ld. Ket. 2. § (3) bekezdés.

8 BOROS ANITA: *Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban II. kötet*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010. 18.; BARABÁS GERGELY – BARANYI BERTOLD – KOVÁCS ANDRÁS GYÖRGY (szerk.): *Nagykommentár közigazgatási hatósági eljárási törvényhez*. Budapest, Complex, 2013. 418.

9 Ld. többek között BH 2002.3353.

10 GYURITA ERZSÉBET RITA: *A tényállás tisztázása és a bizonyítás*. In: *Hatósági eljárásjog a közigazgatásban* (szerk. Patyi András). Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2012. 301.

2 Fontos azonban felhívni a figyelmet arra, hogy a tisztességes eljárás-hoz való jog érvényesülését az Alkotmánybíróság már az 39/1997. (VII. 1.) AB határozattal „kiterjesztette” a közigazgatási perekre is, így áttételesen, a bírósági eljáráson keresztül, mint a hatósági eljárások minőségi kritériuma, jellemezte a közigazgatási hatósági eljárást is. Ld. részletesen: BALOGH-BÉKESI NÓRA: *A tisztességes ügyintézéshez és a tisztességes eljáráshoz való jog*. In: *A hazai és az uniós közigazgatási eljárásjog aktuális kérdései* (szerk. Gerencsér Balázs – Berkes Lilla – Varga Zs. András). Budapest, Pázmány Press, 2015. 53–66.

3 Ld. HERÉDI ERIKA: *Bona fides mint eljárásjogi felhatalmazás*. In: *Tanulmányok a 65 éves Lenkovich Barnabás tiszteletére* (szerk. Keserű Barna Arnold – Köhidi Ákos). Budapest–Győr, Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt. – Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, 2015. 167.

A közigazgatási hatósági ügyfajták – ahogy erre a bevezetőben utaltam – *rendkívül sokfélék* abból a szempontból, hogy milyen tényállásokat kell felderíteni, illetve valódiságukat igazolni a közigazgatási hatóságnak. Vannak egyszerű tényállások (pl. különböző regisztratív aktusokkal záródó eljárások) és vannak bonyolult, komplex, *különböző szakismereteket is* adott esetben *igénylő tényállások* (pl. kisajátítási ügyek, számos engedélyezési eljárás). Az egyszerű tényállások esetén a közigazgatási hatóságok jellemzően az ügyfél által csatolt iratok, valamint a közigazgatási hatóság rendelkezésre álló nyilvántartások alapján dönteni tudnak, míg a komplex tényállások esetén jellemzően bizonyítási eljárást szükséges lefolytatni. A bizonyítási eljárás tárgya a közigazgatási hatósági eljárás lezárása szempontjából jelentős, releváns – túlnyomórészt az anyagi joghoz kapcsolódó, bizonyítandó – tény fennállásának vagy fenn nem állásának megállapítása, vagyis a bizonyítás tárgya a *tény*, amely alatt az anyagi világ bármely konkrét megjelenési formáját értjük.¹¹ Tények alatt értjük tehát a külvilágban lejátszódó történeteket, valamint a külvilág tárgyi jelenségeit, továbbá az emberi lélekvilág jelenségeit és állapotát.¹² A bizonyítás leggyakrabban már megtörtént, múltbeli tény megállapítására irányul, de a közigazgatási hatósági eljárás szempontjából a bizonyítás tárgya lehet jelenbeli, sőt akár jövőbeli tény is. A bizonyítás tárgyát képezik a tényeken kívül a *tapasztalati tételek* is, amelyek megállapítása a közönséges élettapasztalatnak (pl. köztudomású tények) vagy *különös szak-, tárgyi, tudományos, művészeti, gazdasági, technikai stb. ismeretnek az eredményei*.¹³ A bírósági gyakorlat a bizonyítás tárgyainak dogmatikai csoportosításától eltér, tekintettel arra, hogy a szakkérdéseket is a ténykérdések egy típusának tekinti.¹⁴ A tapasztalati, vagyis *különös szakismeretet igénylő tételek* – széles értelemben vett tények –, *azaz szakkérdések* megállapítása esetében tehát a tisztességes ügyintézéshez való jog, mint a közigazgatási hatósági eljárás minőségi kritériuma, akkor érvényesülhet, ha a jogi szabályozás megteremti azok szakmai kompetenciával, szakismerettel rendelkező személyek, szervek általi vizsgálatának jogintézményeit.

II.

A szakkérdés vizsgálata a közigazgatási hatósági eljárásjogban

A közigazgatási hatósági eljárásjog hazai szabályozása a szakkérdés vizsgálatának két modelljét alakította ki: a) a

szakkérdés vizsgálata az eljáró hatóság ügyintézője által, valamint b) a szakkérdés vizsgálata az eljáró hatóságon kívüli személy, illetve szerv bevonásával. A szakkérdés vizsgálatát tehát a hatóság saját maga végzi el, vagy szakismerettel rendelkező külső személyt vagy szervet von be a közigazgatási hatósági eljárásba. Ez utóbbi esetben szintén két jogintézmény alkalmazása lehetséges. Az eljáró közigazgatási hatóság: a) szakhatóságot vagy b) szakértőt von a közigazgatási hatósági eljárásba.

1. A szakkérdés vizsgálata az eljáró hatóság ügyintézője által

A közigazgatási hatóságok nemcsak generalistákat, jogászokat, igazgatási szakembereket, hanem közgazdászokat, mérnököket, tanárokat, állatorvosokat, ember orvosokat, földművelésügyi szakembereket stb. is alkalmaznak. Ők az általuk ellátott ügyfajták típusához igazodó, jogszabály által meghatározott¹⁵ szakképzettséggel rendelkeznek, amely lehetővé teszi, hogy az őket foglalkoztató közigazgatási hatóság a hatáskörébe tartozó ügyekben – a tisztességes ügyintézéshez való jog érvényesülésére is tekintettel – külső személy vagy szerv igénybevétele nélkül, gyorsan, költségtakarékosan tudjon a tények szempontjából megalapozott és jogilag helytálló döntést hozni.¹⁶

Az Et. még úgy rendelkezett, hogy ha az ügyben jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez *különleges szakértelem szükséges* vagy *szakértő meghallgatását* jogszabály rendelte el, az *eljáró államigazgatási szerv szakértelemmel rendelkező dolgozóját kellett az eljárásba bevonni*. Ha az eljáró államigazgatási szervnek a szakkérdés eldöntéséhez szükséges szakértelemmel rendelkező dolgozója nem volt, *szakértő kirendelése iránt más állami szervet vagy szakértőtestületet kellett megkeresni*. Szakértőként indokolt esetben szakértelemmel rendelkező személy közvetlenül is kirendelhető volt.¹⁷ Ez utóbbi megoldás azonban csak egyéb lehetőség hiányában volt választható és a szakértő személyére az ügyfél is tehetett javaslatot.¹⁸

Az Áe. az Et. fenti rendelkezéseit közel teljes egészében átvette. Rögzítette ugyanis, hogy szakértőt kellett meghallgatni, ha az ügyben jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához, megítéléséhez *különleges szakértelem szükséges*, vagy jogszabály írta elő a szakértő meghallgatását. Szakértőként az *eljáró államigazgatási szerv*

11 BOROS ANITA: *Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban I. kötet*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010. 25.

12 KENGYEL MIKLÓS: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris, 2008. 286.

13 GÁTOS GYÖRGY: *A bizonyítás*. In: *A polgári perrendtartás magyarázata* 1. (szerk. Németh János – Kiss Daisy). Budapest, Complex, 2010. 645.

14 EBH 2010.2274.

15 Ld. pl.: az építésügyi és az építésfelügyeleti hatóságok kijelöléséről és működési feltételeiről szóló 343/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet, a közszolgálati tisztviselők képesítési előírásairól szóló 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet.

16 CSIBA TIBOR: *A szakértő szerepe a közigazgatási hatósági eljárásban és a közigazgatási bíráskodásban*. Magyar Közigazgatás, 2005. 2. sz. 105.

17 Et. 28. § (1)–(2) bekezdés.

18 TOLDI FERENC – PÁKAY BARNABÁS: *Az államigazgatási eljárás általános szabályai*. Budapest, KJK, 1956. 123.

Jogalkotásunk nyomában

megfelelő szakértelemmel rendelkező dolgozóját kellett az eljárásba bevonni, vagy a jogszabályban meghatározott szervet kellett megkeresni. Ha az eljáró államigazgatási szervnek a szakkérdés eldöntéséhez szükséges szakértelemmel rendelkező dolgozója nem volt, *más szervet vagy szakértő testületet kellett megkeresnie*. Szakértőként – indokolt esetben – szakértelemmel rendelkező személy közvetlenül is kirendelhető volt és a szakértő személyére az ügyfél is tehetett javaslatot.¹⁹

Az Et. és az Áe. tehát szakértőként történő kirendeléseként szabályozta az eljáró államigazgatási szerv dolgozójának, más államigazgatási szerv vagy szakértői testület dolgozójának és kivételes esetben az államigazgatáson kívüli, külső szakértőnek a bevonását is.²⁰ A szabályozás logikájából következően a szakértő (büntető) jogi felelősséggel tartozott a szakvéleményében foglaltakért, függetlenül az államigazgatási szervezethez való tartozásától. Az Et. és az Áe. megfelelő korlátokat is állított a saját közigazgatási szervezetébe tartozó dolgozónak az eljárásba szakértőként való bevonása elé (kizárás szabályozása, hamis véleményadás következményeire való figyelmeztetés, a szakértő ügyfél általi javasolhatósága), amely okán az Alkotmánybíróság is megállapította, hogy a fenti rendelkezések nem sértették az Alkotmány rendelkezéseit, nem álltak ellentétben az emberi jogok védelmével és a számos törvényi garancia a téves szakértői vélemények elfogulatlan felülvizsgálatát is lehetővé tette.²¹

A fentiek ellenére a Ket. jelentősen megváltoztatta az Et. és az Áe. szabályozási logikáját – még akkor is, ha az Áe. már korábban is ismerte a szakhatóság jogintézményét, ahogy az a későbbiekben kifejtésre is kerül –, lényegében a korábbi szakértő jogintézménye szétvált a szakértő és a szakhatóság jogintézményére, az eljáró államigazgatási szerv megfelelő szakértelemmel rendelkező dolgozója pedig ügyintézővé vált.²² A szakértő igénybevételére ugyanis kizárólag akkor kerülhetett sor a Ket. alapján, ha az eljáró hatóság nem rendelkezett – az ügyben releváns tény vagy körülmény megállapításához szükséges – különleges szakértelemmel²³, és az ágazati jogalkotó – törvényben vagy kormányrendeletben – szakhatósággént nem jelölt ki más hatóságot, szakértői szervet, tudományos vagy szakmai testületet a szakkérdés vizsgálatára. Ebből is következően a szakértői jogállás csak az eljáró közigazgatási szerven kívüli, külső szervet vagy személyt illet meg. Az eljáró hatóság megfelelő szakértelemmel ren-

delkező dolgozója – jogállását tekintve – a Ket. alapján ügyintézőnek minősült, ennek valamennyi következményével (kizárás, fegyelmi felelősség, büntetőjogi felelősség megszűnése a hamis szakvéleményadás okán stb.) együtt. Ebben a tekintetben tehát az eljáró hatóság által vizsgált szakkérdés beleolvadt a közigazgatási hatósági eljárás keretében történő egyéb releváns tények bizonyításába és mérlegelésébe.²⁴ E modell arra is figyelemmel volt, hogy a közigazgatási szervek döntően ágazati, központi és területi szinten is különös hatáskörrel szerveződtek meg, amely egyúttal jelentős specializációt is jelentett a közigazgatási szervezetrendszerben és e szervek az eljáró hatóságok eljárásaiban a szakkérdések vizsgálata tekintetében szakhatóságokként, vagy szakértői szervekként kerültek kijelölésre.

A szakkérdés eljáró hatóság által történő vizsgálatának jogi szabályozása és gyakorlati alkalmazása tekintetében döntő – mennyiségi és minőségi – változást a megyei és fővárosi kormányhivatalok (a továbbiakban: területi kormányhivatal) belső integrációja eredményezett. A belső integráció eredményeként – 2015. április 1. napjától – az egyes szakfeladatokat ellátó, a területi kormányhivatalhoz addig csak funkcionális és szervezeti szempontból kapcsolódó, feladat- és hatáskör tekintetében azonban önálló szakigazgatási szervek a területi kormányhivatal főosztályaivá váltak, míg a járási szakigazgatási szervek pedig a járási hivatalok osztályai lettek. Mindennek eredményeként a területi kormányhivatalok korábban összetett – eljáró és szakhatóságokat is magában foglaló – belső szervezete egységessé vált, a megyei hatásköröket a kormány megbízott, míg a járási hatásköröket a járási hivatalvezető gyakorolja.²⁵ A Ket. alapján, ha egy területi kormányhivatal vagy járási (fővárosi kerületi) hivatal eljárásában olyan szakkérdést kellett vizsgálni, amelyre az eljáró hatóságnak – így a Ket. 12. § (3) bekezdése alapján a konkrét területi kormányhivatalnak – nem volt megfelelő szakértelemmel rendelkező dolgozója, akkor két megoldás volt lehetséges. Ha az ágazati törvény vagy kormányrendelet a szakkérdés elbírálására szakhatóságot jelölt ki, akkor ezt a szervet kellett megkeresni, ennek hiányában pedig szakértőt kellett kirendelni.²⁶ A szakhatósági eljárások –

24 Ld. Legf. Bír. Kfv. III. 37.133/2004. sz.

25 A területi államigazgatás reformját ld. részletesen: BARTA ATTILA: *A területi államigazgatás változásai 2010–2014*. Új Magyar Közigazgatás. 2014. 2. sz. 1–7.; GYURITA ERZSÉBET RITA: *A fővárosi és megyei kormányhivatal*. Új Magyar Közigazgatás. 2014. 2. sz. 8–19.; KÁLMÁN JÁNOS: *A területi államigazgatás*. In: *Közigazgatási jogi alapismeretek* (szerk. Kálmán János – Lapsánszky András). Győr, Universitas–Győr, 2017.

26 Konkrét példával megvilágítva az esetet, rögzíthetjük az alábbiakat. A kiemelt építésügyi hatósággént eljáró Tatai Járási Hivatal eljárásában vizsgálni szükséges, hogy az építési tevékenység és az építményben folytatott tevékenység alapján jelentős környezeti hatások feltételezhetők-e. A Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal 2017. január 1. napjáig környezetvédelmi és természetvédelmi hatáskörrel, így ezen a területen szakmai kompetenciával rendelkező dolgozóval sem ren-

19 Áe. 32. § (1)–(2) bekezdés.

20 FONYÓ GYULA (szerk.): *Az államigazgatási eljárási törvény magyarázata*. Budapest, KJK, 1976. 181–182.

21 Ld. 1156/B/1993. AB határozat, 3.3. pont.

22 Fontos azonban kiemelni, hogy a Ket. Kodifikációs Bizottság 2003. februári tervezete – az Áe. rendelkezéseinek megfelelően – az eljáró közigazgatási szerv megfelelő szakértelemmel rendelkező dolgozójának bevonását is szakértőként való közreműködésként szabályozta volna.

23 Ket. 58. § (1) bekezdés.

függetlenül az önálló szervi jogállástól – azonban megszüntek azokban az eljárásokban, ahol az integrációt követően az eljáró hatóság a területi kormányhivatal vagy a járási (fővárosi kerületi) hivatal, és az integrációt követően ugyanabban az eljárásban a szakhatóság bármely területi kormányhivatal vagy bármely járási (fővárosi kerületi) hivatal lenne.^{27, 28} A területi kormányhivatal eljárásai tekintetében a szakhatósági eljárások jelentős részének megszűnését értelemszerűen a szakkérdések vizsgálata szabályozásának megváltozása követte.²⁹

A területi kormányhivatalok szervezeti és működési szabályzata – vagyis *közjogi szervezetszabályozó eszköz* – kimondja, hogy a területi kormányhivatalok közigazgatási hatósági eljárásai keretében, a hatósági feladatellátás során felmerülő olyan *szakkérdés esetén*, amelynek elbírálásához a szükséges szakmai ismerettel rendelkező humán, illetve tárgyi erőforrás nem áll rendelkezésre, a *kormány megbízott megkeresi a humán vagy tárgyi erőforrással rendelkező kormányhivatalt*, egyidejűleg a szakkérdés eldöntéséhez szükséges, rendelkezésre álló adatokat megküldi részére. A hatósági feladatellátás során felmerülő olyan szakkérdés esetén, amelynek elbírálásához a szükséges szakmai ismerettel rendelkező humán, illetve tárgyi erőforrás nem áll a járási hivatal rendelkezésére, a *járási hivatal vezetője megkeresi a kormány megbízottat, illetve a humán vagy tárgyi erőforrással rendelkező másik járási hivatal vezetőjét*.³⁰ A területi kormányhivatalok szervi jogállására – önálló hatósági jogköreire – tekintettel *látványosan* az MvM utasítás ellentmond a Ket. rendelkezéseinek, hiszen a konkrét szakkérdés elbírálására szakmai kompetenciával nem rendelkező területi kormányhivatal

nem szakhatóságot és – jogilag – nem is szakértőt von az eljárásába. Az ellentmondást a *területi kormányhivatalok közötti kirendelés*³¹ mint munkáltatói intézkedés oldja fel, a szakkérdés vizsgálata során ugyanis a szakkérdést vizsgáló állami tisztviselő ahhoz a területi kormányhivatalhoz kerül kirendelésre, amely a szükséges szakmai kompetenciával nem rendelkezik. A szakkérdést vizsgáló személy tehát időlegesen az *eljáró hatóság* állami tisztviselőjévé és egyúttal *ügyintézőjévé* válik.

Az egyes hatósági ügyekre vonatkozó ágazati jogszabályok jellemzően a szakhatósági közreműködés szabályaitól elkülönülten rögzítették az eljáró hatóság által vizsgálandó szakkérdéseket, mint döntési szempontokat, amelyek így teljes mértékben – ahogy erre korábban is utaltam – beépültek az eljárásba. Ennek megfelelően a *kötelező jogi természetű szakhatósági közreműködés megszűnt* a területi kormányhivatal szervezetén belül, a szakkérdés vizsgálata pedig a területi kormányhivatal rendszerén belüli *együttműködési formává változott*. A szakkérdés vizsgálatában részt vevő tisztviselővel – mint ügyintézővel – szemben értelemszerűen érvényesülnek az ügyintézőre vonatkozó kizárási okok. A szakkérdés eljáró hatóság általi vizsgálata értelemszerűen nemcsak a tények vizsgálatára, hanem a *tények jogi minősítésére is kiterjed*.

A szakkérdés eljáró hatóság általi vizsgálata tekintetében az Ákr. paradigmaváltást nem okoz, hiszen a szervezeti változások hatásai a Ket.-ben és az ágazati eljárási szabályokban már megjelentek. Álláspontom szerint azonban a *szakkérdések eljáró hatóság általi vizsgálatának elsőbbsége* jelenik meg az Ákr.-ben a külső, szakértői bizonyítással szemben, ugyanis a szakkérdés vizsgálata tárgyában szakértő kirendelésére csak akkor van lehetőség, ha a hatóság – a területi kormányhivatal által lefolytatott eljárás tekintetében valamennyi területi kormányhivatal – nem rendelkezik megfelelő szakértelemmel, vagy amennyiben rendelkezik, akkor valamennyi szakértelemmel rendelkező tisztviselője kizárt. Az eljáró hatóság által vizsgált szakkérdések tekintetében az ügyfél alapvetően – akár a kérelem benyújtását megelőzően, akár a hatósági eljárás folyamán – az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: Szakértői tv.) szerinti – megbízáson alapuló – magánszakértői vélemény benyújtásával élhet ellenbizonyítással, amelynek költségeit maga viseli.

2. A szakkérdés vizsgálata a szakhatóság által

A szakhatóság közreműködése – a több hatóság feladatkörét is érintő közigazgatási hatósági ügyekben történő adminisztratív teher csökkentése érdekében – az 1960-as években jelent meg az ágazati közigazgatási hatósági eljárás

delkezett. A Ket. alapján tehát a szakkérdés tisztázása érdekében szakhatósági kijelölés hiányában szakértőt kellene kirendelni.

27 BELÁNYI MÁRTA: *A területi államigazgatás reformja, a közigazgatási hatósági eljárás általános szabályainak érvényesülése a területi közigazgatásban*. In: A hazai és az uniós közigazgatási eljárásjog aktuális kérdései (szerk. Gerencsér Balázs – Berkes Lilla – Varga Zs. András). Budapest, Pázmány Press, 2015. 137.

28 Azok a szakkérdések merülnek fel, amely esetében – hatáskör hiányában – nem volt valamennyi területi kormányhivatalnak szakmai kompetenciával rendelkező tisztviselője. Tipikusan ilyenek voltak a környezetvédelmi és természetvédelmi, az erdészeti, a bányászati, a műszaki biztonsági szakkérdések.

29 Ennek a megállapításnak azonban a Ket. 14. § (5) bekezdése ellentmond, amely rögzíti, hogy amennyiben a 44. § (1) bekezdése szerinti szakkérdést a hatóságként eljáró fővárosi és megyei kormányhivatal vizsgálja, a szakkérdés vizsgálatával kapcsolatban kormányrendelet e törvény rendelkezéseitől eltérő szabályokat állapíthat meg, ennek során elrendelheti a törvény szakhatósági eljárásra vonatkozó egyes szabályainak megfelelő alkalmazását. Vagyis törvény *quasi szakhatósági eljárás*ként is szabályozhatta a területi kormányhivatal hatósági eljárása részeként lefolytatott szakkérdésvizsgálatot. Az ágazati kormányrendeletek azonban – jellemzően – nem írták elő a szakkérdés vizsgálatához kapcsolódóan a szakhatósági eljárás szabályainak alkalmazását.

30 A fővárosi és megyei kormányhivatalok szervezeti és működési szabályzatáról szóló 39/2016. (XII. 30.) MvM utasítás 24–25. §, majd a fővárosi és megyei kormányhivatalok szervezeti és működési szabályzatáról szóló 7/2015. (III. 31.) MvM utasítás (a továbbiakban: MvM utasítás) 24–25. §.

31 A közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Kttv.) 53/A. §.

Jogalkotásunk nyomában

rási szabályozásban³² és az Áe. vezette be az általános eljárási szabályok közé, a *horizontális hatásköri megosztás* jogintézményeként. A szakhatósági közreműködés – általános célját tekintve – integrált hatósági eljárás, amely a Szolgáltatási Irányelv³³ szerinti ún. „egyablakos ügyintézési” modellel³⁴ áll szoros összefüggésben, ugyanis az eljáró hatóság folytatja le a közigazgatási hatósági eljárást, amely keretében azonban a szakhatóságok az ügyre vonatkozó hatáskör egy-egy részkérdésére – a szakkérdésre – vonatkozóan rendelkeznek – jellemzően – hatásköri felhatalmazással. A szakhatóság által vizsgálendő szakkérdés – valamilyen speciális jogszabályi rendelkezés érvényesítése³⁵ – tehát – általában – egyúttal a szakhatóság gyakorolható hatáskörének terjedelmét is kijelöli. Az irányadó bírósági gyakorlat³⁶ is rögzíti, hogy a szakhatóságok alapvetően hatósági jogkörgyakorláshoz kapcsolódó természete okán a szakhatósági állásfoglalások számos esetben szükségszerűen tartalmazznak a szakkérdésnek minősülő tényekből levont *jogi következtetéseket*, amelyek arra vonatkoznak, hogy a szakhatóság a fennálló tények alapján a szakhatósági hozzájárulását megadja-e, milyen feltételekkel, előírásokkal adja meg, avagy nem adja meg.

Az Áe. 20. §-a alapján jogszabály elrendelhetette, hogy a határozat meghozatala előtt más államigazgatási szerv – a szakhatóság – *előzetes hozzájárulását* kell beszereznie az eljáró hatóságnak. Az Áe. tehát megkötés nélkül, bármilyen jogszabálynak lehetővé tette, hogy szakhatósági közreműködést írjon elő egy közigazgatási hatósági eljárásban, egyúttal sajátos – horizontális – hatáskörmegosztást³⁷ hozzon létre az eljáró hatóság és a szakhatóság(ok) között, amelyből fakadóan a szakhatóság előzetes hozzájárulásának tartalma – ahogy az az irányadó bírósági gyakorlat is megerősítette³⁸ – kötelező volt az eljáró hatóságra nézve. Annak ellenére, hogy az Áe. csak a szakhatóság előzetes hozzájárulásáról rendelkezett, a gyakorlatban – az Áe. rendelkezéseit kiterjesztően értelmezve – a szak-

hatósági hozzájárulások gyakran feltételeket is előírtak az ügyfél számára.

Az Áe. szabályozására építve, azonban attól több ponton eltérve és jóval részletesebb szabályozást megvalósítva, a Ket. 44. §-a eredetileg rögzítette, hogy bármilyen jogszabály, majd a 2008-as Ket. Novellát³⁹ követően kizárólag *törvény vagy kormányrendelet* az ügyben érdemi döntésre jogosult hatóság számára előírhatta, hogy az ott meghatározott szakkérdésben *más hatóság* – a szakhatóság – *kötelező állásfoglalását kellett beszereznie*. A Ket. egyrészt – a 2008-as Ket. Novellát követően, a szakhatósági kijelölések túlburjánzásának megakadályozása érdekében – *törvény vagy kormányrendelet* számára tette lehetővé a szakhatósági közreműködés előírásának lehetőségét, másrészt rögzítette, hogy *a szakhatóság állásfoglalása kötelező* az eljáró hatóságra nézve, amelyet azzal is megerősített, hogy a szakhatóság megkeresésének elmulasztását, és a szakhatóság állásfoglalásának figyelmen kívül hagyását – a Ket. 121. §-a szerinti – semmisségi okként szabályozta. A bírósági gyakorlat majdnem teljesen következetes a szakhatóság megkeresése elmulasztásának jogkövetkezménye, a semmisség megítélése tárgyában. Fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy a Legfelsőbb Bíróság egy *eseti döntésében* arra az álláspontra helyezkedett, hogy a Ket. 121. § (1) bekezdés c) pontjában foglalt semmisségi ok esetén is mód van a határozat kiegészítésére és így jogszerű határozat hozatalára, vagyis a semmisségi ok orvoslására.⁴⁰ Álláspontom szerint a Ket. rendelkezései és a közigazgatási jogi dogmatika alapján a Legfelsőbb Bíróság helytelenül jutott a fenti következtetésre, tekintettel arra, hogy a semmisség azokhoz az aktusokhoz kapcsolódik, amelyek *lényeges és nem orvosolható hibában szenvednek*, ezért egyáltalán nem alkalmasak jogi következmények kiváltására.

A Ket. az Áe.-hez képest a szakhatóság fogalmát kiterjesztve lehetővé tette, hogy hatósági jogkörrel nem rendelkező, hatóságnak nem minősülő szervezetek is szakhatósági jogállással bírjanak. A Ket. 44. § (1) bekezdése rögzítette ugyanis, hogy a szakhatóság egyrészt olyan szakkérdésben ad ki állásfoglalást, amelynek megítélése hatósági ügyként a hatáskörébe tartozik, ennek hiányában pedig törvény vagy kormányrendelet annak vizsgálatát szakhatósági ügyként a hatáskörébe utalta. Törvény vagy kormányrendelet meghatározott szakkérdésben tehát tudományos vagy szakmai testületet, illetve szakértői szervet is kijelölhetett szakhatóságként, amely esetben a szakhatósági kijelölés nem hozott létre egyúttal önálló hatósági jogkört is, azonban e szervezetek eljárásához kapcsolódó eljárási garanciákat biztosítani tudta a jogalkotó, ezáltal nagyrészt kiküszöbölve a Ket. hatálybalépé-

32 Ld. pl. a vízjogi engedélyezési eljárások esetén a 2/1952. (I. 8.) MT rendeletet, amely rögzítette, hogy az elsőfokú vízügyi hatóság a hatáskörébe tartozó vízjogi engedélyre vonatkozó határozatát, illetőleg a hatáskörébe nem tartozó vízjogi engedélyre irányuló szakvéleményét az illetékes miniszter részére az érdekeltek meghallgatásával és ha a vízjogi engedélyt igénylő vízimunkálat vagy vízhasználat valamely szakhatóság vagy szakhivatal gondozására bízott érdeket is érint, úgy az érdekeltektől szakhatóság, szakhivatal véleménye (engedélyezési feltételei) alapján adja ki, illetőleg készíti elő.

33 Az Európai Parlament és a Tanács 2006/123/EK irányelve (2006. december 12.) a belső piaci szolgáltatásokról (a továbbiakban: Szolgáltatási Irányelv).

34 A modellről részletesen ld. KASZA PÉTER FERENC: *Az egyablakos ügyintézés modelljei*. Miskolci Jogi Szemle. 2010. 1. sz. 58–76.

35 MADARÁSZ TIBOR: *A magyar államigazgatási jog alapjai*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1989. 472.

36 Ld. Legf. Bír. Kfv. III. 37.054/2010.; Legf. Bír. Kfv. III. 37.627/2010.

37 Ld. Legf. Bír. Kfv. III. 37.491/2003. sz.

38 Ld. pl. Legf. Bír. Kfv. II. 39.083/2007/7. sz.

39 Ld. közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény módosításáról szóló 2008. évi CXI. törvény.

40 Ld. Legf. Bír. Kfv. II. 39.263/2007/11. sz.

sét megelőző, ún. *kötelező erejű szakértői véleményekhez*⁴¹ kapcsolódó problémakört. A szakhatóságok körének kiterjesztése mellett, a szakhatóságok állásfoglalásaira vonatkozó anyagi jogi szabályok – így az előírható feltételek és előírások – hiányosságaiból fakadóan, a jogalkotó azonban a *szakhatóságok közreműködését* – a 2008-as Ket. Novellát követően is – a Ket. folyamatos módosításának eredményeként *jelentősen enyhítette*.⁴²

A területi államigazgatás reformja, különösen a szakigazgatási szervek megszüntetése – ahogy arra Balázs felhívja a figyelmet⁴³ – egyedülálló megoldást eredményezett a világ nagy közigazgatási rendszereihez képest. Egy nagy általános hatáskörű területi államigazgatási szerv intéz mindent, amelyen belül nincs önálló döntési jogkörökre épülő szakigazgatási specializáció, így szakhatósági rendszer sem. A területi államigazgatás reformjának eredménye tehát – az eljárásjogi enyhítések hatását felerősítve – a szakhatósági rendszer jelentős mértékű jelentőségvesztése, olyannyira, hogy az Ákr. kodifikációja során felmerült az általános eljárási szabályok közüli elhagyása is.⁴⁴ A központi hivatalok átszervezése pedig számos másodfokú szakhatósági hatáskört is gyakorló közigazgatási szervet – pl. Nemzeti Közlekedési Hatóság, Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség – szüntetett meg, kizárva a másodfokú szakhatósági eljárások lehetőségét. A szakhatósági közreműködés normatív szabályozása tehát a Ket. hatálya alatt folyamatosan puhult fel, amely ellenére a megmaradt szakhatóságok kiemelt fontosságú szerepére, valamint a területi államigazgatáson kívüli érintettségére

(önálló szabályozó szervek, rendvédelmi szervek, jegyző közigazgatási hatósági eljárásai) tekintettel az Ákr. is fenntartotta a szakhatósági modellt azzal, hogy jelentősen egyszerűsítette a szabályozást, *közelítve a jogintézményt az Áe. szabályozásához*.

A szakhatóság közreműködésének „eredménye” az Ákr. alapján is a(z) (előzetes)szakhatósági állásfoglalás, amelyben a szakhatóság az általa gyakorolt hatáskörben véleményezi az ügyet.⁴⁵ A szakhatósági állásfoglalás az Ákr. rendszerében is ún. *nevesített határozat*, vagyis a hatósági ügy egy részében, de abban a részben az ügy érdemében születik, és amely az eljáró hatóságot teljes egészében köti a döntésének meghozatala során. A szakhatósági állásfoglalás tehát továbbra sem bizonyíték, hanem osztott hatáskörgyakorlás, amelyből következően az eljáró hatóság nem mérlegelheti annak tartalmát és a szakkérdésben ellenbizonyításnak, szakértői felülvizsgálatnak hatósági szakban gyakorlatilag nincs is helye. A szakhatósági állásfoglalás a szakhatóság által vizsgált szakkérdés tekintetében a közigazgatási hatósági eljárás során tehát *alapvetően és kizárólagosan determinálja* a hatósági határozat tartalmát.

Az Ákr. 55. § (1) bekezdése *szigorításként* értékelhető a Ket. rendelkezéseihez képest, ugyanis amellyel, hogy továbbra is törvény vagy a szakhatóságok kijelöléséről szóló – *egységes kijelölést megvalósító*⁴⁶ – kormányrendelet jelölhet ki szakhatóságot, a kijelöléssel szemben tartalmi követelményként írja elő, hogy a kijelölésre kizárólag *közérdeken alapuló kényszerítő indok* alapján kerülhet sor. A közérdeken alapuló kényszerítő indok fogalma az Európai Unió jogára vezethető vissza.⁴⁷ A fogalom az Európai Unió Bírósága joggyakorlatában⁴⁸ elismerteknek megfelelően legalább a következő indokokat tartalmazza: közrend, közbiztonság és közegészségügy, a rendfenntartás a társadalomban, szociálpolitikai célok, a szolgáltatások igénybevevőinek védelme, a fogyasztóvédelem, a munkavállalók védelme, beleértve a munkavállalók szociális védelmét, az állatok jóléte, a szociális biztonsági rendszer pénzügyi egyensúlyának megőrzése, a csalások megakadályozása, a tisztességtelen verseny megakadályozása, a

41 A Ket. 2006. december 31. napjáig hatályos 58. § (6) bekezdése rögzítette, hogy törvény vagy kormányrendelet előírhatja, hogy az eljáró hatóság valamely meghatározott kérdésben kötvé van egy meghatározott tudományos vagy szakmai testület, illetve szakértői szerv szakvéleményéhez. A problémakört a Ket. azzal próbálta orvosolni, hogy 2007. január 1. napjától előírta, hogy ilyen esetben a szakhatóság közreműködésére és eljárására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni, majd 2009. szeptember 30. napjával hatályon kívül helyezte a kötelező szakértői vélemények lehetővé tételére irányuló felhatalmazást. Ld. továbbá BARABÁS–BARANYI–KOVÁCS: i. m. 393. o.

42 Ld. Ket. 44. § (5) bekezdése, amely alapján nem kellett a szakhatóságot megkeresni, ha a hatóság tíz napon belül megállapította, hogy a kérelmet a szakhatósági állásfoglalástól függetlenül el kell utasítani. E rendelkezés a fővárosi és megyei kormányhivatalokról, valamint a fővárosi és megyei kormányhivatalok kialakításával és a területi integrációval összefüggő törvénymódosításokról szóló 2010. évi CXXVI. törvény 87. § (2) bekezdése alapján került a Ket.-be. Ld. továbbá a Ket. 44. § (1a) bekezdését, amely alapján törvényben vagy kormányrendeletben meghatározott ügyekben és szempontok alapján a hatóság mérlegelhet a szakhatóság megkeresését és maga dönthetett a szakkérdésben. E rendelkezés pedig a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény és egyes kapcsolódó törvények, valamint a miniszteri hatósági hatáskörök felülvizsgálatával összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CLXXIV. törvény 46. § (26) bekezdése alapján került a Ket.-be.

43 BALÁZS ISTVÁN: *A jogtudomány helye, szerepe, haszna a közigazgatási jogtudomány szemszögéből*. In: *A jogtudomány helye, szerepe és haszna* (szerk. Bódog Mátyás – Zódi Zsolt). Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete – Opten Informatikai Kft., 2016. 145.

44 Ld. Ákr. miniszteri indokolás.

45 LÖRINCZ LAJOS (szerk.): *Közigazgatási eljárásjog*. Budapest, HVG-ORAC, 2005. 151.

46 Ld. Ákr. 139. § b) pont; az egyes közérdeken alapuló kényszerítő indok alapján eljáró szakhatóságok kijelöléséről szóló 531/2017. (XII. 29.) Korm. rendelet.

47 Ld. DARÁK PÉTER: *Jogelvek és hatékonyság*. In: *A hazai és az uniós közigazgatási eljárásjog aktuális kérdései* (szerk.: Gerencsér Balázs – Berkes Lilla – Varga Zs. András). Budapest, Pázmány Press, 2015. 146.

48 Ld. pl. C-260/04. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben 2007. szeptember 13-án hozott ítélet 72. pont, C-169/07. sz. Hartlauer-ügyben 2009. március 10-én hozott ítélet 44. pont, a C-171/07. és C-172/07. sz. Apothekerkammer des Saarlandes és társai egyesített ügyekben 2009. május 19-én hozott ítélet 25. pont, a C-570/07. és C-571/07. sz. Blanco Pérez és Chao Gómez egyesített ügyekben 2010. június 1-jén hozott ítélet 61. pont, C-400/08. sz. Európai Bizottság kontra Spanyolország ügyben 2011. március 24-én hozott ítélet 98. pont.

Jogalkotásunk nyomában

környezet és a városi környezet védelme, beleértve a város- és vidéktervezést, a hitelezők védelme, a hatékony és eredményes igazságszolgáltatás megóvása, közúti biztonság, a szellemi tulajdon védelme, kultúrpolitikai célok, beleértve a különböző társadalmi alkotóelemek – különösen a társadalmi, kulturális, vallási és filozófiai értékek – kifejezési szabadságának védelmét; a magas szintű oktatás biztosításának szükségessége, a sajtó sokszínűségének fenntartása és a nemzeti nyelv támogatása, a nemzeti történelmi és művészeti örökség megőrzése, valamint az állategészségügyi politika.⁴⁹ *A közérdeken alapuló kényszerítő indok vizsgálata* azonban értelemszerűen a jogalkotó feladata, így az eljáró hatóság nem értékelheti a szakhatósági kijelölés fentieknek való megfelelését, a szakhatóságot be kell vonnia az eljárásba, kivéve, ha a kérelmet vissza kell utasítania.⁵⁰

Az Ákr. 123. § (1) bekezdés b) pontja főszabály szerint rögzíti, hogy a szakhatóság kötelező megkeresése nélkül vagy a szakhatóság állásfoglalásának figyelmen kívül hagyásával meghozott *döntés semmis*. Az egyszerűsítés és gyorsítás érdekében azonban – a közigazgatási jogi dogmatikától a fent bemutatottak szerint eltérő módon – a 123. § (2) bekezdés c) pontja a főszabály alóli kivételt alapít meg, amikor kimondja, hogy a döntés semmisségi ok esetén sem semmisíthető meg, ha ahhoz a mellőzött, vagy megkeresni elmulasztott szakhatóság az 56. § (2) bekezdése szerint hozzájárult. Mindezekre tekintettel a szakhatóság állásfoglalásának mellőzése, vagy a megkeresésének elmulasztása *orvosolható jogsértésnek tekinthető az Ákr. alapján*.

Az Ákr. *szűkít* továbbá abban a tekintetben is, hogy szakhatósággént *kizárólag más hatóságot* – az Ákr. 9. §-a alapján hatósági jogkörrel rendelkező szervet, szervezetet vagy személyt – lehet kijelölni, amely – álláspontom szerint – *nem zárja ki a tudományos vagy szakmai testületet, illetve szakértői szervezetet a szakhatóságok közül*, azonban szakhatósági kijelölés esetén egyúttal hatósági jogkör-telepítés is történik.⁵¹

3. A szakkérdés vizsgálata szakértő által

Az Et. még egységesen – szakértőként – szabályozta a szakkérdés eljáró hatóság és más szerv vagy szakértői testület általi vizsgálatát. Az Et. szabályozásának átvétele mellett az Áe. bevezette a szakhatóság jogintézményét az általános szabályok közé. A *szakkérdés szervén belüli és*

szervén kívüli vizsgálatát és így a szakértői jogállást pedig – ahogy erre korábban utaltam – a Ket. választotta el egymástól, rögzítve egyúttal, hogy nincs helye szakértő kirendelésének, ha törvény vagy kormányrendelet ugyanabban a szakkérdésben szakhatóság állásfoglalásának beszerzését írja elő. A szakértő ugyanis – a szakhatósággal ellentétben – hatósági hatáskört nem gyakorol, a *szakértői vélemény a tényállás tisztázásához szükséges bizonyítási eszközök egyike*, a hatóságra nézve – a szakhatósági állásfoglalástól eltérően – nem kötelező, annak tartalmát a hatóság a többi bizonyítási eszközzel együtt mérlegeli a döntésének meghozatala során. Bármilyen bonyolult is az ügyben a döntés alapjául szolgáló szakkérdés, az ügyet nem a szakértő, hanem a hatóság dönti el, a hatóságnak a szakvéleményen kívül az ügyben releváns más tényeket és bizonyítékokat is az értékelés körébe kell vonnia.⁵² Általános eljárásjogi helyét és szerepét illetően a szakértői vélemény nem több és nem kevesebb a többi bizonyítéknál.⁵³ A szakértő jogállása tehát szükségszerűen, jelentősen eltér a szakhatóságtól.

A Ket. 58. § (2) bekezdése a hatósági hatáskör elsődlegességének teret engedve rögzítette, hogy nincs helye szakértő kirendelésének, ha törvény vagy kormányrendelet ugyanabban a szakkérdésben szakhatóság állásfoglalásának beszerzését írja elő. E rendelkezés egyúttal kizárta annak is a lehetőségét, hogy a szakkérdés vizsgálata tekintetében az ügyfél kérelmére – bizonyítási indítványára – kerüljön szakértő kirendelésre. Amennyiben az adott szakkérdés vizsgálatára nincs kijelölt szakhatóság, akkor a Ket. 58. § (1) bekezdése konjunktív feltételei szerint szakértőt akkor kellett meghallgatni, vagy szakértői véleményt akkor kellett kérni, ha az *eljáró hatóság nem rendelkezett megfelelő szakértelemmel*, és az ügyben jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához különleges szakértelem volt szükséges, vagy jogszabály írta elő a szakértő igénybevételét. Az eljáró hatóság tehát a hatósági ügyben felmerült szakkérdéseket elsősorban saját maga vizsgálta és tisztázta, csak amennyiben nincs megfelelő szakértelme, akkor rendelhetett ki szakértőt. Amennyiben a hatóságnak nem volt megfelelő szakértelme, akkor sem volt minden esetben szabad döntési lehetősége a szakértő bevonása tekintetében, ugyanis a Ket. 58. § (2) bekezdése azt is rögzítette, hogy, ha – bármilyen ágazati – *jogszabály meghatározott szakértő* igénybevételét írta elő, úgy ezt a szervezetet, intézményt, testületet vagy személyt kellett szakértőként kirendelni. Amennyiben pedig nem volt meghatározott szakértő kirendelése ágazati jogszabályban előírva, akkor a hatóság az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló törvény szerint igaz-

49 Ld. Szolgáltatási Irányelv (40) preambulumbekkezdés, 4. cikk (8) bekezdés.

50 Ld. Ákr. 55. § (3) bekezdés. Álláspontom szerint az Ákr. tételes rendelkezése hiánya ellenére sem kell bevonni a szakhatóságot az eljárásba, ha a szakkérdés vizsgálatától függetlenül el kell utasítani a kérelmet.

51 Ld. pl. Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásügyi Bizottsága az egyes közérdeken alapuló kényszerítő indok alapján eljáró szakhatóságok kijelöléséről szóló 531/2017. (XII. 29.) Korm. rendelet 1. számú melléklet, 2. táblázata alapján.

52 Ld. Kúria Kfv.IV.37.730/2015/4.

53 PATYI GERGELY: *Szakértők a megújuló eljárásjogokban*. In: A hazai és az uniós közigazgatási eljárásjog aktuális kérdései (szerk. Gerencsér Balázs – Berkes Lilla – Varga Zs. András). Budapest, Pázmány Press, 2015. 239.

ságügyi szakértői tevékenység végzésére jogosult szakértőt rendelhetett ki. A Ket. biztosítja az ügyfél részére azt a jogosultságot, hogy közvetlenül és ne csak a jogorvoslat során reagálhasson a hatóság által elrendelt szakértői bizonyítás teljes folyamatára.⁵⁴

A Ket. 1. § (1) bekezdése alapján a hatóságnak ismernie kell a jogot, vagyis a közigazgatási hatóságnak kell tudnia a hatályos és alkalmazandó jogállapotot, amelyből következően *jogkérdésben nem lehet szakértőt kirendelni*.⁵⁵

Az Ákr. jelentősen egyszerűsíti és koncentrálja a szakértők bevonására vonatkozó szabályozást, tekintettel arra is, hogy ne ismételje meg Szakértői tv. rendelkezéseit. Az Ákr. 71. §-a – lényegében a Ket. rendelkezéseivel azonosan – rögzíti, hogy nincs helye szakértő kirendelésének, ha ugyanabban a szakkérdésben szakhatóság állásfoglalását kell beszerezni. Amennyiben pedig a fenti eset nem áll fenn, akkor szakértőt kell meghallgatni vagy – legalább tizenöt napos határidő tűzésével – szakvéleményt kell kérni. Az Ákr. tehát alapvetően megőrzi a Ket. szabályozását, azonban a hatósági eljárásba szakértő bevonását *csak akkor teszi lehetővé, ha az ügyben jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához különleges szakértelem szükséges, és az eljáró hatóság azzal nem rendelkezik*. Az ügy eldöntéséhez szükséges szakértelem hiányáról alapvetően akkor beszélhetünk, ha a *hatóságon belül* a hatóság ügyintézőinek képezését, szaktudását meghaladó, az átlagostól lényegesen eltérő speciális szakkérdés megválaszolásáról van szó.⁵⁶ Az Ákr. a Ket. rendelkezéseitől azonban jelentősen eltérni látszik abban a tekintetben, hogy az Ákr. alapján *jogszabály már nem írhatja elő szakértő igénybevételét, sőt jogszabály meghatározott szakértő igénybevételét sem írhatja elő*. Ennek oka, hogy az Ákr. jelentős mértékben vissza kívánja szorítani a közigazgatási hatósági eljárásban ismert szabad bizonyítás elvét áttörő megoldásokat, az ún. szigorú bizonyítást. Az Ákr. 62. §-a rögzíti ugyanis, hogy a hatóság szabadon választja meg a bizonyítás módját, és a rendelkezésre álló bizonyítékokat szabad meggyőződése szerint értékeli és kizárólag közérdeken alapuló kényszerítő indok alapján, törvény vagy kormányrendelet, meghatározott ügyekben teheti kötelezővé valamely okirat vagy más irat bizonyítási eszközként történő alkalmazását. Egyéb bizonyítási eszközök – így a szakértő – esetében az Ákr. *szakít a kötött vagy szigorú bizonyítási elemek előírásának lehetőségével*.

A Szakértői tv. 4. §-a alapján igazságügyi szakértői tevékenységet az erre feljogosított természetes személy

(igazságügyi szakértő), gazdasági társaság és szolgáltató, igazságügyi szakértői intézmény és igazságügyi szakértői intézet, igazságügyi szakértői testület, külön jogszabályban feljogosított állami szerv, intézmény, intézet és szervezet és szintén külön törvény szerinti Teljesítésigazolási Szakértői Szerv végezhet. *Kivételes esetben* az igazságügyi szakértői tevékenység ellátására megfelelő szakértelemmel rendelkező eseti szakértő is igénybe vehető, ha az adott szakterületen nincs bejegyzett igazságügyi szakértő, az adott szakterületen – időszakos hiány vagy egyéb szakmai ok miatti hiány okán – a bejegyzett igazságügyi szakértők egyike sem tud eleget tenni a kirendelésnek, vagy az adott szakterület nem szerepel a miniszter rendeletében felsorolt szakterületek között. A külön jogszabályban feljogosított állami szerv, intézmény, intézet és szervezet tekintetében, amelyek közé sorolhatók az *igazságügyi szakértői intézmények* – így a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ –, valamint az *igazságügyi szakértői intézetek* – így orvostudományi egyetemek mellett működő igazságügyi orvos szakértői intézetek, vagy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Szakértői Intézete – is, azonban a Szakértői tv. 139. § (1) bekezdése alapján felhatalmazást kap a Kormány, hogy azokat a szakkérdéseket, amelyekre nézve jogszabályban rögzített feladatkörében eljárva kizárólag meghatározott szervezet adhat szakvéleményt, rendeletben állapítsa meg.⁵⁷ Álláspontom szerint az Ákr. alapján azonban már nem írhatja elő jogszabály meghatározott szakértő kötelező igénybevételét a hatóság számára, amely okán az ágazati jogszabályok még finomhangolásra szorulnak.

A Szakértői tv. *árnyalja a szakértő jogkérdésben történő kirendelésének tilalmát*, ugyanis főszabály szerint ugyan a szakvéleményben jogkérdésben nem lehet állást foglalni, azonban ettől jogszabály eltérően rendelkezhet, amely az ágazati jogalkotóknak megnyitja a lehetőséget, arra, hogy *az alkalmazandó jog kérdésében* adott esetben szakértői bizonyítást tehessenek lehetővé.

III.

Záró gondolatok

A közigazgatási hatósági eljárás minőségi kritériuma, vagyis a tisztességes ügyintézés akkor érvényesülhet, ha a jogi szabályozás megteremti a speciális tudást, ismereteket igénylő kérdések szakmai kompetenciával, szakismerettel rendelkező személyek, szervek általi vizsgálatának jogintézményeit azzal, hogy a közérdek érvényesülé-

54 Ld. Ket. 51. § (1) bekezdés és Kúria Kfv.I.35.356/2016.

55 Ld. Kúria Kfv.II.38.020/2014/7.

56 E tekintetben álláspontom szerint nem azt szükséges vizsgálni, hogy a hatóság szervezeti egységén belül a fentiek szerinti szaktudással rendelkező tisztviselő nem áll rendelkezésre, hanem a hatóság egészén belül nincs megfelelő szaktudással rendelkező tisztviselő. Ld. ezzel ellentétes álláspontról PETRIK FERENC (szerk.): *Az általános közigazgatási rendtartás magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC, 2017. 165.

57 Ld. a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről szóló 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet, amely 2. számú mellékletében rögzített szakkérdések tekintetében kizárólag az ott megjelölt szervek bocsáthatnak ki szakértői véleményt.

Jogalkotásunk nyomában

se mellett a közigazgatási hatósági eljárások ügyfeleinek eljárási garanciái, egyúttal a fegyverek egyenlőségének elve is biztosítva legyen.

Az Ákr.-re épülő közigazgatási hatósági eljárás szabályozása a szakkérdések vizsgálata szempontjából – a korábbi szabályozáshoz hasonlóan – *sorrendiségre épül*, még hozzá olyan kötelező sorrendiségre, amely *fokozatainak jogi ereje is eltérő*. A szakkérdés vizsgálata során elsődleges a szakhatóság közigazgatási hatósági eljárásba vonása, ugyanis, ha az ágazati jogalkotó közérdeken alapuló kényszerítő indok esetén előírja, az eljáró hatóságnak kötelezettsége keletkezik a szakhatóság közreműködésének igénybevételére, ellenkező esetben semmis döntés születik. A szakhatósági állásfoglalás jogi természetű azonos egy hatósági határozatával, amelyre tekintettel a szakhatóság állásfoglalása szakkérdés vizsgálata okán születik ugyan, azonban a szakhatóság a szakkérdés keretei között *az eljáró hatóság döntésének ténybeli alapját és jogi minősítését is determinálja, meghatározza*. A szakhatósági állásfoglalások kötelező erejének – hatósági határozati természetének – következménye az is, hogy az ügyfél szakhatósági állásfoglalások tartalmával szembeni ellenbizonyítása a közigazgatási szakban csak akkor vezet eredményre, ha a szakhatóság önkorrekcióval él, vagy a másodfokú eljárásban a másodfokú szakhatóság megváltoztatja az elsőfokú szakhatósági állásfoglalást. A szakhatósági állásfoglalások főszabály szerinti *kötelező jogi természetét* azonban *felülírja*, hogy a területi, valamint a központi államigazgatás átalakításával számos ágazat esetében megszűntek a másodfokú szakhatóságok⁵⁸ és a szakkérdés vizsgálatát a másodfokú eljárásban már az ügyintéző, megfelelő szakismeret hiányában szakértő bevonásával folytatja le az eljáró hatóság. Az elsőfokú eljárásban tehát a jogi természetét tekintve *kötelező döntés* határozza meg az eljáró hatóság döntését, amely a másodfokú eljárásban már – számos ágazat tekintetében, ahol még egyáltalán lehet szakhatósági közreműködésről beszélni – *feloldódik és a szabad mérlegelés keretébe kerül*.

Amennyiben szakhatósági kijelölés nincs, és a hatóság rendelkezik az ügyben jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához szükséges különleges szakértelemmel, akkor a szakkérdést ügyintézőként ez a megfelelő kompetenciával rendelkező személy vizsgálja meg, azaz, hogy szakértő kirendelésének az Ákr. alapján csak

akkor van lehetősége, ha a hatóság megfelelő kompetenciával rendelkező valamennyi ügyintézője kizárta válik, így a hatóság nem tudja saját maga vizsgálni a szakkérdést. A területi államigazgatás átalakításának eredményeként a hatósági hatáskörök – döntő többségében – a területi kormányhivatalok kompetenciájába kerültek, amelyek eljárásaiban *sem szakhatósági közreműködésre, sem szakértő kirendelésére nincs jogi lehetőség*. Az ügyben releváns, jelentős szakkérdések a területi kormányhivatal „kollektív tudásának” kiaknázásával, ügyintézők általi vizsgálat során kerül megítélésre mind ténybeliségében, mind jogi minősítésében.

Amennyiben pedig szakhatósági kijelölés nincs és az eljáró hatóság sem rendelkezik megfelelő kompetenciával rendelkező ügyintézővel, akkor kerülhet csupán sor szakértő kirendelésére. Összhatásában tekintve tehát rendkívül szűk azoknak az esetköröknek a száma, amelyek esetében kirendelt szakértő és nem magánszakértői vélemény bevonása válik lehetségessé a közigazgatási hatósági eljárásban. A szakvélemény bizonyítéknak minősül, amelyre tekintettel a hatóság mérlegelési jogkörébe tartozik annak tartalmi megítélése és mivel a szakértői vélemény főszabály szerint ténykérdésekre szorítkozik, a tények jogi minősítése is. Ettől azonban jogszabály eltérhet, vagyis szakvélemény jogi minősítést is tartalmazhat, értelemszerűen továbbra is bizonyítékként a hatóság mérlegelési jogkörének korlátozása nélkül.

Összefoglalásként tehát rögzíthető, hogy a hazai közigazgatási hatósági eljárási szabályozás – látszólag – összetett rendszert épített fel az ügy szempontjából jelentős szakkérdés vizsgálatával kapcsolatban, azonban az egyes jogintézmények – főleg a szervezeti változások következményeként – tartalmukban nagyon közel kerültek egymáshoz. A szakhatósági állásfoglalás, ha nincs másodfokú szakhatóság, akkor az eljáró hatóság által kerül vizsgálatra, közigazgatási perben pedig eleve szakértői bizonyítás szükséges a szakhatósági állásfoglalás vitatásához. A szakértő, ha jogszabály lehetővé teszi, akkor jogkérdésben is véleményt nyilváníthat, illetve eleve szűk körre szorul a szakhatóságok és a szakértők bevonásának lehetősége is. Ilyen jogi környezetben vajon van-e még relevanciája fenntartani a szakhatósági rendszert, vagy érdemesebb lenne a szakkérdés vizsgálatát az Et. és az Ae. szabályozási logikájához visszatérve egységesen szakértő bevonásaként szabályozni, ezzel egyúttal a tisztességes ügyintézés megvalósítása érdekében a fegyverek egyenlősége elvét is biztosítani a közigazgatási hatósági eljárásban?

⁵⁸ Ld. pl. az építésügyi és építésfelügyeleti hatósági eljárásokról és ellenőrzésekről, valamint az építésügyi hatósági szolgáltatásról szóló 312/2012. (XI. 8.) Korm. rendeletet.

Téglási András PhD, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem (Budapest)

Auer Ádám Corporate governance – A felelős társaságirányítás jelenkori dimenziói című monográfiájáról*

Auer Ádám 2017-ben megjelent monográfiája a felelős társaságirányítás kérdéskörét járja körül és vezeti be az olvasót a *corporate governance*, a felelős társaságirányítás világába. A Nemzeti Közszerológati Egyetem adjunktusa már a PhD-fokozatát is ebben a témában szerezte; ez a könyv a szerző 2013-ban sikeresen megvédett doktori értekezésén alapul, de annak nem csupán nyomtatott formában történő kiadása, hanem érdemben és jelentősen továbbfejlesztett változata.

Auer Ádám műve – ahogy arra a könyv bemutatóján¹ Nochtá Tibor professzor is rámutatott – jelentős gyümölcse annak a társasági jogi iskolának, amelyhez a fundamentumokat Papp Tekla teremtette meg. A szerzőnek számos tézise van, amelyek végig azt kívánják alátámasztani, hogy a felelős társaságirányítás ma a társasági jog egyik központi kérdése és vele paradigmaváltást ért el a társasági jog.

Bármilyen jogintézmény megértésénél egy komplex, jogágakon is átívelő megközelítésnél mellőzhetetlen a határozott tudományos irány és a tudatosan kiválasztott módszer, és ezt a szerző a könyvében remekül alkalmazta.

A felelős társaságirányítás kapcsán számos kérdés felvethető. Már önmagában a „corporate governance” kifejezést is sokfajta módon lehet lefordítani, de – ahogy arra Kiss György akadémikus a könyv bemutatóján rámutatott – az biztos, hogy egyikben sincs benne a „felelős” szó, és a

felelősség kategóriája. Emellett a felelős társaságirányítás kapcsán olyan kérdések is felvethetők, mint például az, hogy ténylegesen kik is irányítják a nagy tőzsdei vállalatokat, milyen elvek mentén születnek meg a döntések és mi a szerepük a részvényeseknek, akik rövid távú spekulánsoktól kezdve hosszú távra tervező, a hitelminősítő cégek iránymutatásaihoz kötődve alakítják csak befektetési politikájukat és ez alapján válnak egyik vagy másik társaság részvényesévé; mi is az a társasági jog, kiknek az érdekeit kell a társaság döntéseinek előkészítésénél és meghozatalánál figyelembe venni; kik hozzák a döntéseket és milyen érdekeket jelenítenek meg: a tulajdonosokét, az alkalmazottakét, vagy esetleg az adott ország gazdasági stratégiáját.²

Kiss György szavaival élve, már a könyv bevezetése is gyakorlatilag egy olyan áttekintést adja a mű egészének, amely után az olvasó, aki bármilyen szinten érdeklődik a téma iránt, végig fogja olvasni a könyvet. A három tartalmi egység, ami a könyvben megjelenik, szervesen összetartozik. Szükséges a corporate governance definálása, a tőzsdei felelős társaságirányítási ajánlások értékelése és a magánjogi dogmatika, valamint a közjogi elemzés, hogy megértse az olvasó a szerzői célokat és a téma jelentőségét. Az egyik legizgalmasabb szerzői kérdésfeltevés az, hogy *mennyiben érvényesülhet a jog uralma* a társaságok működésének különböző irányú ellenőrzésén keresztül, kiket védjen a jog és kikkel szemben tegye ezt; kiknek az érdeke az elsődleges, illetőleg van-e primátusa valamely érdeknek a másikkal szemben; illetve lehet-e a különböző társasági érdekeket összehangolni. Súlyos és nehéz kérdést vet fel Auer Ádám, amikor a corporate governance-t olyan magánjogi dogmatikai rendszerekben vizsgálja, mint a felelős társaságirányítási normák jogszabálytani vizsgálata vagy a jogi személyek elméletére gya-

* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017. 239 old.

1 Auer Ádám könyvének bemutatójára a Nemzeti Közszerológati Egyetem Ludovika téri Campusán került sor, a Zrínyi teremben 2017. június 16-án. Ennek a könyvismertetésnek az elkészítéséhez felhasználtam a könyvbemutatón Papp Tekla, Nochtá Tibor és Kiss György professzorok által elmondottakat, továbbá Csehi Zoltán opponensi véleményét Auer Ádám doktori értekezéséről. Lásd: CSEHI ZOLTÁN: *Auer Ádám: „A felelős társaságirányítás megjelenése a magánjogban (viszonyítási pontok és dogmatikai következtetések)”*, 2013, doktori értekezés. In: Magyar Kereskedelmi Jogi Évkönyv, III. kötet 2014/2015. Főszerkesztő: Csehi Zoltán, szerkesztő: Gyulai-Schmidt Andrea. Budapest, 2015. 284–289.

2 CSEHI: i. m. 284.

Jogirodalom, jogélet

korolt hatása. A corporate governance valójában a társaság, vállalatok irányítása és ellenőrzése a jog tükrében. A könyvben a szerző feldolgozta a vonatkozó OECD-ajánlásokat, az Európai Unió kapcsolódó irányelveit és bizottsági akcióterveket, valamint a mértékadó tagállami modelleket, külön kitérve a kelet-közép-európai helyzetre.

A könyv nyolc érdemi fejezete szervesen kapcsolódik egymáshoz és ezek a fejezetek együtt egy egységes rendszert alkotnak: az I. fejezet a corporate governance fogalmát járja körül. A II. fejezet a nemzetközi szinten megfogalmazott és artikulált vállalatirányítási és ellenőrzési rendszerek bemutatását tárgyalja, amelynek fő vonalát az OECD-ajánlások ismertetése képezi. A könyv III. fejezete a corporate governance kérdéseit az Európai Unió szabályozásában vizsgálja. A IV. fejezetben az angol és német corporate governance fejlődését mutatja be részletesen a szerző, melyet az V. fejezetben az osztrák, szlovák, román, szerb és horvát, szlovén, lengyel fejlemények rövid bemutatása kísér. Ahogy arra *Csehi Zoltán* is rámutat, dicséret illeti már önmagában azt a megközelítést is, amely nem ragad le az angol, német és más nagy jogi hatalmak szabályozása bemutatásánál, hanem közvetlen földrajzi környezetünk országainak jogát is vizsgálja.³ Ezt követően a szerző részletesen tárgyalja a magyar felelős társaságirányítások rendszerét, a részvényesi jogokat, az igazgatóságra vonatkozó rendelkezéseket, a társaság bizottságait és az átláthatósági és nyilvánosságra hozatali követelményeket. A magyar ajánlásokat összeveti a vonatkozó irányelvek tartalmával és bemutatja a kapcsolódási pontokat a társasági jogi szabályozással. A szerző a korábban leírt értékes információkat itt már jogi keretek között értelmezi, a kérdés fő hangsúlya a corporate governance ajánlások jogi minősítése.⁴

Mindezek után a dolgozat jogi elemzése a felelős társaságirányításnak a *jogi személy elméletére* gyakorolt hatásai felé fordul, mennyiben alakítja át, befolyásolhatja a jogi személyekkel kapcsolatos dogmatikai kategóriákat a corporate governance megközelítése. A jogi személy klasszi-

kus kritériumrendszerét a szerző összeveti a felelős társaságirányítás követelményeivel, és a jogi személyiséget meghatározó jellemzők karakterisztikus megjelenését fogalmazza meg ezen ajánlások segítségével.

Ebből az értékes és átfogó műből nehéz lenne egy-egy részt kiemelni. Kiss György szerint a könyv egyik legértékesebb oldala a 150. oldal, amikor a szerző a Ptk. két – a társasági szerződésre és a felelős társaságirányításra vonatkozó – szabályát veti össze és elemzi. Számomra alkotmányjogásként az egyik legérdekesebb rész a VII. fejezet 3. alfejezete, amelyben a szerző külön tárgyalja a corporate governance alkotmányjogi kapcsolódásait. A szerző itt a tulajdonhoz való jog és annak társadalmi felelősségével összefüggésben értékes és újszerű tudományos megállapításokat tesz, mint például azt, hogy az Alaptörvény utat nyit a tulajdonhoz való jog védelmi szintjének csökkentéséhez, az Alkotmánybíróság pedig a tulajdon társadalmi felelőssége tekintetében egy olyan helyzetet teremtett, amely a későbbiekben következetesen átalakíthatja a tulajdonhoz való jogról kialakult gyakorlatot. A szerző – ahogy az egész könyvben – itt is alapos kutatások eredményeként jut el következtetéseéhez, így előzetesen áttekinti az Alkotmánybíróságnak a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos gyakorlatát.

A könyv VIII. fejezete *összefoglalja* a szerző által fontosnak tartott gondolatokat, és négy irányban, a jövőbeni szabályozásra, a jogszabálytani kérdésekre, a jogi személy megközelítésére, valamint az alkotmányos kérdésekre külön-külön megfogalmazza nézeteit. A könyvet a IX. fejezetben német nyelvű összefoglaló tanulmány, majd a X. fejezetben részletes bibliográfia zárja.

Összegezve a könyvről elmondható, hogy – címével ellentétben – nem csak a corporate governance-ról szól: egyrészről szól a jogpolitikai problémáról, nagyon logikusan és nagyon visszafogottan, mértéktartóan, megadva a jogpolitikának azt a súlyát, ami szükséges egy általános – a Ptk. és a corporate governance összefüggéséről szóló – jogdogmatikai részhez. Ez a könyv a témában méltán tekinthető egy alapműnek, a szerző ugyanis nemcsak a vonatkozó elméletet tárta fel, hanem alapos nemzetközi összehasonlítást is végzett, és a téma kapcsolódó köz- és főleg magánjogi elágazásait is megvizsgálta.

3 CSEHI: i. m. 286.

4 CSEHI: i. m. 286.

FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁS

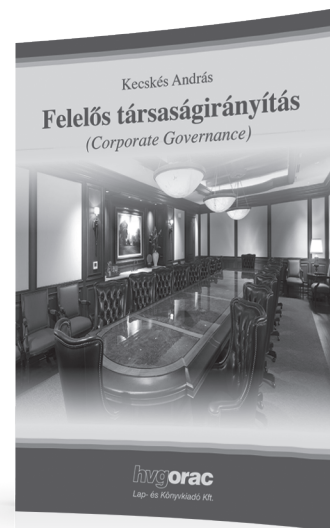
Corporate Governance

SZERZŐ: **Kecskés András**

A vállalkozások felelős irányításának igénye napjainkban erősebben jelentkezik, mint valaha. Az ezredfordulót követően a befektetők számos vállalati botrányának lehettek tanúi, melyeknek mozzanatai visszaköszönnek a 2008-as pénzügyi válság elmélyülésében is.

A Felelős társaságirányítás (Corporate Governance) című kötetben a Szerző arra tesz kísérletet, hogy a vállalati botrányok tanulságainak tükrében tárja az olvasó elé a hatályos jogi szabályozást és annak várható jövőbeni trendjeit, valamint hogy bemutassa a piaci alapon szerveződő önszabályozási mechanizmusokat, a tőzsdék és üzleti szervezetek ajánlásait.

E munka nagy hangsúlyt fordít arra, hogy a társaságok irányításának aktuális és gyakorlati problémáira reflektáljon, így mozzanatoson mutatja be a vállalati botrányok forgatókönyveit, valamint a háttérükben meghúzódó motivációkat, amelyek a vezetői javadalmazás és a részvényesi bizalom törékeny egyensúlyát veszélyeztetik.

Ára: 4500 Ft

NEMZETKÖZI MAGÁNJOG

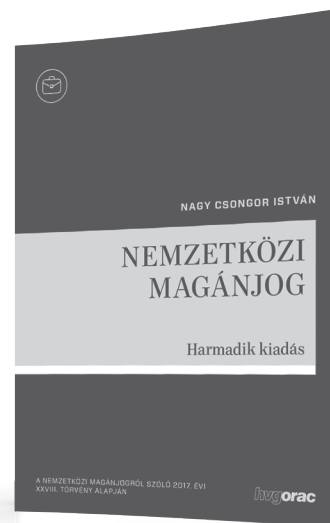
**A nemzetközi magánjogról szóló
2017. évi XXVIII. törvény alapján**

Harmadik kiadás

SZERZŐ: **Nagy Csongor István**

LEKTOROK: **Szabados Tamás, Vékás Lajos**

A közelmúltban fogadta el a magyar Országgyűlés az új Nemzetközi Magánjogi Kódexet, amely hazánkban teljesen új alapokra helyezte a joghatóság, az alkalmazandó jog és a külföldi határozatok elismerése és végrehajtása kérdéseit. Ez a kötet az első és megjelenése pillanatában az egyetlen olyan kézikönyv, amely kommentár jelleggel feldolgozza az új törvényi szabályozást. Nagy Csongor István Nemzetközi magánjog című kézikönyvének harmadik kiadása egységes szerkezetben, kölcsönhatásukban, valamint tankönyvi alapvetéssel mutatja be az EU-s és a magyar szabályokat, ismerteti azok joggyakorlatát (az új Nemzetközi Magánjogi Kódex esetén a korábbi joggyakorlatot és annak lehetséges továbbélését), mindezt közérthetően, lényegre törően és az értelmezési problémákra fókuszáltnak. A szerző egyetemi tanárként a nemzetközi magánjog belföldön és nemzetközileg egyaránt elismert tudósa, a Szegedi Tudományegyetem Nemzetközi Magánjogi Tanszékének vezetője, a nemzetközi magánjogi kodifikációs bizottság tagja.

Ára: 4400 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%

SUMMARY

KATALIN GOMBOS:

Civil Remedial System and its Transformation

The acceptance of Act CXXX. of 2016, was motivated by the aim of creating a modern code that follows the international and European trends and guarantees the enforcement of legal rights before the courts. Due to its fundamental legal aspects, the remedies are of high importance in this task. A conceptual amendment in the new code is that the unified rules are highly professional and the split system of trial is determinative; that also affects the system of remedies. Besides the traditional, working rules – within the ordinary and the extraordinary remedies – conceptually new rules appear together with new fundamental legal guarantees and new legal institutions.

LAJOS VÉKÁS:

Károly Szladits and His Civil Law School

Károly Szladits is a significant personae of the Hungarian civil law, whose work of establishing new school of thought is still determining the jurisprudence and education of our civil law. His work and his seminal volumes on the Hungarian civil law had their direct effect, but also through his followers had their late effect. Even now and again, his work is currently effecting the Hungarian thought on civil law.

ZOLTÁN SZATHMÁRY:

Criminal Law Aspects of Sadomasochistic Acts and the Consent of the Victim

The subject of this article is to evaluate the broad range of sadomasochistic sexual activities causing bodily harm from a criminal law aspect, assuming that this controversial issue belongs to the margins of criminalization. In case criminalization arises, beyond the examination of the existence of the factual elements, the mutual consent of the participants of these acts demands answering the question, whether the consent of the victim eliminates the criminal liability of the perpetrator in case of bodily harm caused as the result of a sadomasochistic act. Hungarian criminal law science bears the necessary legal as well as moral arguments on the basis of which sadomasochistic acts can be examined in certain concrete cases and a well-founded decision can be made on the scope of the victim's consent.

LÁSZLÓ FÁZSI:

On the Changes in the Regulation of the Procedure of Supplementary Civil Suitor

The new Act on Criminal Procedure [Act XC. of 2017., hereinafter: CP] is a new milestone in the development of the Hungarian Criminal Procedure. Thus, its novel codification solutions need to be thoroughly analyzed by theorists and criminal practitioners, as well. Due to the size of the material, detailed analysis of the new code might be achieved only by chapters.

Therefore this essay endeavors the examination of the CV. chapter on the procedure of supplementary civil suitor, mainly from the viewpoint of the practitioner, with the comparison of the old and new rules. The author shows the positioning, the structure and the content of the renewed rules, together with their possible future benefits and foreseeable shortcomings.

JÁNOS KÁLMÁN:

The Evaluation of Special Important Facts in the Hungarian Administrative Procedure Law

The subjects of administrative procedures – the administrative matters or administrative acts – show a diverse picture of the (administrative) cases, since the tasks of public administration start from the simple registration acts until the approval of complex technical facilities. Due to the various subject-matter of the administrative proceedings, in the light of the right to good administration, there is a different legal basis for determining and clarification the important facts. The balance of the protection of a party's rights and the public interest in public administrative procedures requires special procedural rules on the duty of clarification of special important facts as factual elements. In the light of all of this, the study examines the fundamental relationships between the legal rules related to the clarification of special important facts and the right to good administration appearing in administrative proceedings..

ZUSAMMENFASSUNG

KATALIN GOMBOS:

System der Rechtsmittel im Zivilprozess und dessen Reform

Ziel des Gesetzes CXXX. von 2016 ist es, eine moderne, den internationalen Tendenzen und den EU-Trends entsprechende Prozessregelung bezüglich der Geltendmachung von Ansprüchen zu schaffen. Angesichts der grundrechtlichen Zusammenhänge hat die Regelung der Rechtsmittelverfahren und der damit zusammenhängenden Verfahren eine Garantiefunktion. Im Zuge der konzeptionellen Änderung wird die einheitliche Prozessordnung als professionelle Prozessregelsystem betrachtet, und eine geteilte Prozessstruktur eingeführt, was auf die unterschiedlichen Rechtsmittel und die damit zusammenhängenden Verfahren einwirkt. Das neue Gesetz beinhaltet neben den bewährten Vorschriften konzeptionell neue Regeln der ordentlichen und der außerordentlichen Rechtsmittel, bzw. auch grundrechtliche Garantien und neue Rechtsinstitute.

LAJOS VÉKÁS:

Károly Szladits und seine Schule des Zivilrechts

Károly Szladits ist eine bedeutende Persönlichkeit des ungarischen Zivilrechts, seine Arbeit prägt die Wissenschaft und das Zivilrechtsunterricht bis heute entscheidend. Seine Arbeit und seine, das Zivilrecht zusammenfassenden Werke hatten – und durch die Arbeit seiner Studenten und Kollegen haben immer noch

– erhebliche Auswirkungen auf das ungarische zivilrechtliche Denken.

ZOLTÁN SZATHMÁRY:

Strafrechtliche Aspekte der sadomasochistischen Handlungen und die Einwilligung des Opfers

Die Studie beschäftigt sich mit der strafrechtlichen Beurteilung von sadomasochistischen Handlungen, die Körperverletzungen verursachen. Es wird angenommen, dass diese umstrittene Frage zum Randgebiet des Strafrechts gehört. Aus strafrechtlicher Sicht ist neben der Tatbestandsmäßigkeit auch der Konsens der Beteiligten von Bedeutung, deshalb muss die Frage beantwortet werden, ob die – in der Rechtspraxis noch nicht präzierte – Einwilligung des Opfers die strafrechtliche Haftung für Körperverletzungen ausschließt. Der rechtsdogmatische und moralische Rahmen, in dem die sadomasochistischen Handlungen bzw. die Einwilligung des Opfers in konkreten Fällen beurteilt werden können, steht für die ungarische Strafrechtswissenschaft zur Verfügung.

LÁSZLÓ FÁZSI:

Über die Veränderung der Regelung des Ersatzprivatklageverfahrens

Das Gesetz Nr. XC von 2017 über das Strafverfahren ist ein weiterer Meilenstein in der Entwicklung des Strafverfahrensrechts. Die neuartigen Kodifikations-

lösungen verdienen die besondere Aufmerksamkeit der Rechtswissenschaftler und der Rechtsanwender. Die neue Regelung umfasst aber ein so großes Rechtsgebiet, dass eine eingehende Analyse nur je nach Kapitel möglich ist. Die Studie beschäftigt sich – anhand eines Vergleichs der vorherigen und der neuen Regelung – mit Kapitel CV über das Ersatzprivatklageverfahren vor allem aus der Sicht der Rechtsanwendung. Die Veränderung der genauen Stelle der Regelung im Gesetz, bzw. die Struktur und auch der Inhalt, sowie Vor- und vorhersehbare Nachteile der Regelung werden vorgestellt.

JÁNOS KÁLMÁN:

Beurteilung von Sachfragen im ungarischen Verwaltungsverfahren

In Anbetracht ihrer Gegenstände bieten die Verwaltungsverfahren ein sehr uneinheitliches Bild, denn das Aufgabenspektrum der Verwaltung reicht von der einfachen Registration bis zur Genehmigung von komplexen technischen Einrichtungen. Wegen dieser Vielfalt der Verwaltungsverfahren sind – unter Berücksichtigung des Rechts auf ein faires Verfahren – die rechtlichen Instrumente der Feststellung des Sachverhalts auch vielfältig. Zwischen den Rechten der Kunden und dem Verwaltungsverfahren zugrunde liegenden öffentlichen Interesse soll Gleichgewicht geschaffen werden, und dies benötigt Garantievorschriften bezüglich der Beurteilung von Sachfragen. Die Studie untersucht die grundlegenden Zusammenhänge zwischen den Rechtsinstituten der Beurteilung von Sachfragen und dem Recht auf ein faires Verfahren.

www.munkajogilap.hu

The image shows a person's hands holding a smartphone that displays the 'Munkajog' (Labor Law) website. The website has a red and yellow header with the title 'MUNKAJOG' and a navigation menu. Below the header, there's a section titled 'MUNKAJOG' with a sub-header 'SZERKESZTŐ LAPSZÁM'. The main content area features a large yellow graphic of a factory with smokestacks and a grid of squares, and a portrait of a man. To the left of the smartphone, a printed copy of the 'Munkajog' journal is visible. The cover is red with the title 'MUNKAJOG' in white, the 'hvgorac' logo, and the date '2017. I.'. It also features the same yellow factory graphic and a list of articles under the heading 'ÉRTÉKEZÉSEK'. The background is a blurred indoor setting.

**ELŐFIZETHETŐ
NYOMTATOTT ÉS ONLINE*
KIADÁSBAN IS!**

www.hvgorac.hu/munkajog

* Az online előfizetéssel 1 évig hozzáférhet a munkajogilag.hu teljes tartalmához. Elérheti az aktuális évfolyam megjelenő lapszámainak teljes tartalmán kívül az archív lapszámokban publikált írásokat is.

A hazai munkajogász társadalom és a munkajoggal foglalkozó szakemberek számára indítottuk el új folyóiratunkat.

Az írások fókuszában a **versenyszféra munkajoga** mellett a **közszféra munkajoga**, a **munkaügyi kapcsolatok**, a **nemzetközi munkajogi trendek**, valamint a **HR-es szakemberek érdeklődésére számot tartó kérdések** állnak.

Az olvasó a lapban egyaránt talál majd tudományos (az „Értekezések” rovatban), az ítélkezési gyakorlatot elemző („Ítélkezési gyakorlat”), a tág értelemben vett munka világának kérdéseit feldolgozó („A munka világa”), jogértelmezési kérdéseket kifejtő („logmagyarázat”), valamint munkajogi híreket tartalmazó („logélet”) cikkeket.

Szerkesztőbizottság: Berke Gyula, Dudás Katalin, Fodor T. Gábor, Gyulavári Tamás, Horváth István, Kun Attila, Lőrincz György, Pál Lajos

Főszerkesztő: Petrovics Zoltán

hvgorac

🏠 1037 Budapest, Montevideo u. 14. ☎ +36 1 340 2304 📠 +36 1 349 7600 ✉ info@hvgorac.hu
🌐 www.hvgorac.hu | www.munkajogilap.hu